لومړی فصل

موضوع: ديني او اخلاقي ارزښتونه

ژانر: روايتي (حکايت)

دين او اخلاق مو د ژوند لوری سموي.

۱. د ژوند سم لوری کوم دی؟

۲. دين او اخلاق مو پر ژوند کومې اغېزې پرېباسي؟

۳. دين او اخلاق ولې مهم دي؟

۴. دين او اخلاق څه رابطه سره ده؟

۵. ښه اخلاق انسان ته کومې ګټې لري؟

په کيسو کې د ژوند درسونه نغښتي دي.

Ketabton.com

۱. حکايتونه او کيسې زموږ له ژوند سره څه رابطه لري؟

۲. په حکايتونو او کيسو کې د ژوند درسونه څنګه معلومولی شو؟

۳. ليکوال د حکايتونو کرکټرونه څنګه لوبوي چې د واقعي کسانو غوندې ښکاره شي؟

۴. په حکايتونو کې حيواني يا غير ژوندي کرکټرونه د څه شي تمثيل کوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې فصل هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې فصل تر پایه پورې وکولی شئ چې:

۱. د عنوان او انځور له مخې د کیسو په اړه وړاندوینه وکړئ.

۲. توضیح کړئ چې د کیسو صحنې مو په ذهن کې څنګه مجسمې کړې.

۳. د کیسې د چارټ په ډکولو سره د کیسو پیل، منځ، او پای تشخیص کړئ.

۴. د کیسو په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ.

۵. د کیسې د کرکټرونو عملونه وارزوئ.

۶. د کیسو په اړه خپل نظر بیان کړئ.

لومړی اونۍ

د درس هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولی شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «تیا» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د ملګرتیا په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. داسې مفردې کلمې په جمع واړوئ چې په (ي، ی، ـه) سره جمع کېږي؛

۴. د اوس مهال جملې مطلق او جاري تېر مهال ته واړوئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۱ | اونۍ ۱ | درسي ساعت ۱

مهـ – ر – با – ني	و – فر – ما – يل	خوا – شيـ – نۍ
گـ – نا – هو – نه	گـ – نا – هو – نو	اسـ – ويـ – لۍ

عرض وکړ | وفرمايل | خواشينۍ | اسويلی

اټکل وکړئ: د کيسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کيسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کيسه په ټيټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته يې په ذهن کې مجسم کړئ.

د الله ﷻ مهرباني

يو ماښام، موسی عليه سلام د طور په غره کې خدای ﷻ ته عرض وکړ: «يا الله! غواړم ستا تر ټولو بد بنده ووينم.»

الله ﷻ وفرمايل: «سبا سهار وختي د ښار دروازې ته ورشه. هر څوک چې تر ټولو مخکې له ښار څخه ووت، هغه مې تر ټولو بد بنده دی.»

موسی عليه سلام سهار وختي د ښار دروازې ته ولاړ. ويې ليدل چې لومړی يو سړی له خپلې لور سره له ښاره څخه وځي. موسی عليه سلام په زړه کې وويل چې دا غريب خبر نه دی چې د الله ﷻ تر ټولو بد بنده دی.

بيا يې الله ﷻ ته وويل: «يا الله ﷻ ! اوس غواړم ستا تر ټولو ښه بنده هم ووينم.»

الله ﷻ وفرمايل: «ماښام د ښار له دروازې سره ودرېږه. هر څوک چې تر ټولو وروسته ښار ته ننوت، هماغه مې تر ټولو ښه بنده دی.»

موسی عليه سلام ماښام د ښار دروازې ته ولاړ. که ګوري چې هماغه سړی او لور يې تر ټولو وروسته ښار ته ننوتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موسی علیه سلام حیران شو. پوښتنه یې وکړه: «ای مهربانه ربه! څنګه کېدای شي چې هماغه یو کس هم تر ټولو ښه وي، هم تر ټولو بد؟»

[تصویر: د شرق له لوري د لمر څرک، د لرغونو زمانو د ښار دروازه چې ځینې خلک د ښار څخه د وتلو لپاره د دروازې خوا ته روان دي. تر ټولو مخکې یو په عمر پوخ سړی چې توره پګړۍ یې په سر او اوږد سپین کمیس یې په تن دی، له یوې (۱۰- ۱۱ کلنې) نجلې سره روان دی.]

الله ﷻ وفرمایل: «زه به یې حال درته ووایم.»

دی چې له خپلې لور سره له ښار څخه ووت، غرونو ته ولاړ. لور یې د غرونو په لیدو سره پوښتنه وکړه: «بابا! تر دې غرونو لوی به څه شی وي؟»

هغه ځواب ورکړ: «تر غرونو لوی آسمان دی.»

لور یې بیا پوښتنه وکړه: «تر آسمان لوی به څه شی وي؟»

هغه په خواشینۍ سره وویل: «ستا د پلار ګناهونه.»

لور یې وویل: «او ستا تر ګناهونو لوی به څه شی وی؟»

پلار یې سوړ اسویلی وکیښ، ویې ویل: «د خدای مهرباني تر هر څه لویه ده. زه په خپلو ګناهونو پښېمانه یم. زه به توبه وکړم او خدای به مې وبخښي.»

کورنۍ دنده: د کورنۍ له مشرانو یا د جومات له ملا امام صاحب څخه وغواړئ چې د الله د مهربانۍ په اړه نور معلومات درکړي. تاسې دغه معلومات ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا یې کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا مو د ځنګ له ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
خواشیني	خوا ــــ شین ــــ ي	**خوا** = زړه، **شین** = د خوږېدو نښه، **ي** = د حالت روستاړی **خواشیني** = هغه حالت چې د چا زړه وخوږېږي او خپه وي
خواخوږي		
خواګرځي		
خوابدي		
خواتوري		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا مو د ځنګ له ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې خوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. څه یې وکړل؟

۲. ولې یې وکړل؟

۳. کار یې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسي به په ډلو کې د «مهرباني» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې بـه د ځینـو ډلـو اسـتازي د خپلـې ډلـې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. مهربان چا ته وايو؟

۲. مهرباني څه ګټې لري؟

۳. له چا سره څنګه مهرباني په کار ده؟

په بحث کې به په خپل وار خبرې کوو او د بل په خبرو کې به نه ور لوېږو!

لیکنښې وکاروئ: لاندې جملې په خپلو کتابچو کې ولیکـئ او د [! . : « » ؟] لیکنښـې پـه مناسبو ځایونو کې وکاروئ.

۱. الله ﷻ وفرمایل : «سبا سهار وختي د ښار دروازې ته ورشه.»

۲. موسی علیه سلام عرض وکړ _ یا الله _ غواړم ستا تر ټولو بد بنده ووینم _

۳. پوښتنه يې وکړه _ ای مهربانه ربه _ هغه څنګه پیدا کړم _

۴. هغه ځواب ورکړ _ تر غره لوی آسمان دی _

۵. لور يې بیا پوښتنه وکړه _ تر آسمان لوی به څه شی وي _

کورنۍ دنده: نن مو له ټولګیوالو سره د مهربانۍ په اړه بحث وکړ. په دې بحث کې چې مو څه زده کړل، هغه په کتابچو کې ولیکـئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویشئ او ویې لیکئ: د ښځنګ له ټولګیوالو سره مو لانـدي کلمـې پـر برخـو وویشـئ او پـه خپلـو کتابچو کې یې ولیکئ.

گناهونه	گناهـ ـونه
گناهونو	
غرونو	
خواشینۍ	
مهرباني	

فکر وکړئ: دلته د کیسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په کیسه کې نشته. بیا مو د څنګ له ټولګیوالو سره د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

١. موسی علیه سلام د خورا بد او خورا ښه بنده پوښتنه ولې له خدای څخه وکړه؟

٢. الله ﷻ د هغه گناهکار سړي گناهونه ولې وبخښل؟

٣. هغه سړي ولې وویل چې گناهونه یې تر آسمان لوی دي؟

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کـې د دې پوښـتنو ځوابونـه ولیکئ.

١. د خپلو پوښتنو د ځواب د موندلو لپاره د موسی علیه سلام چلند څنګه و؟

٢. د هغه گناهکار سړي کار ستاسو په نظر څنګه و؟

خپل نظر ولیکئ: د کیسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښـه شـوه؟ د کیسـې تلوسـه څنګه ده؟ له دې کیسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه اونۍ

د درس هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولی شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «جن» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د احسان په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. د [. : « » ؟] به په جملو کې سمې وکاروئ.

فصل ۱ | اونۍ ۲ | درسي ساعت ۱

ژغو - رېـ - ـد - لی	رغـ - ـیا - نه	وا - ړَ - و - له
و - کینـ - ـد - له	ما - ڼېـ - ـجن	ړنـ - ـګـ - ـو - لو

احسان | رغیانه | بیابان | ماڼېجن

اټکل وکړئ: د کیسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کیسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کیسه په ټیټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته یې په ذهن کې مجسم کړئ.

احسان

د اوړي په یوه توده ورځ کې دوه خواړه ملګري په بیابان کې په سفر روان وو. د مزل په منځ کې یې څه خبره سره واړوله. دا یوه ملګري بل ملګري ته کلکه څپېړه ورکړه. دا بل خوړ شو، خوابدی شو، خو څه یې ونه ویل. هغه یوازې د بیابان پر شګو باندې ولیکل: «نن خپل خواږه ملګري پر مخ څپېړه راکړه.»

دوی بیا په بیابان کې روان شول، خو لکه یو بل چې ښځي نه پېژني، خبرې یې نه کولې. وهل شوی لا هم ماڼېجن و. وهونکی هم په خپل کار پښېمانه او غمجن و. دوی ښه مخ ته لاړل او یوې رغیانې ته ورسېدل. د دواړو سخته ګرمي شوې وه. د اوبو په لیدو د لامبو وهلو هوس ورولوېد. اوبو ته ورغلل. دا یو چې په څپېړه وهل شوی و، اوبه ته وښوییده. اوبه ډېرې وې او د ده لامبو نه وه زده. اوبو لاندې کاوه چې هغه بل ملګري یې اوبو ته ورټوپ کړ. ځان یې ور ورساوه او هغه یې وژغوره. ژغورېدلی یو شېبه د اوبو په غاړه کې پرېوت چې ساه یې سمه شي. بیا راپاڅېد، چاقوګی یې را

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایست او پر یوې ډبرې یې دا جمله وکیندله: «نن خپل خواږه ملګري له لاهو کېدو څخه وژغورلم.» بیا یې په موسکه خوله ملګري ته ور وکتل.

ملګری یې هم موسکی شو او ویې وویل: «هغه بل ځل دې د څپېړې خبره پر شګو ولیکله او اوس دې د ژغورېدلو خبره پر تیږه وکیندله، چې دا ولې؟»

ده ورته وویل: «د نورو د ناسم چلند خاطره باید پر شګو ولیکو چې د بخښنې له نري باد سره ختمه شي، خو د احسان خاطره یې باید پر تیږه وکیندو چې هېڅ باد یې د ړنګولو وس ونه لري.»

[تصویر: د لوی بیابان په منځ کې یوه رغیانه (واحه). یو ځوان هلک په اوبو کې د ډوبېدو په حال کې او بل ځوان د هغه د ژغورلو په حال کې]

کورنۍ دنده: د احسان کولو په اړه ستاسو تجربه څه ده؟ په اړه یې څو جملې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا یې کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا مو د ځنګ له ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
ماهیجن	ماهي ــ جن	**ماهي** = ګیلې، **جن** = لرونکی **ماهیجن** = هغه څوک چې له چا ګیله‌من وي
زهرجن		
کرکجن		
قهرجن		
غمجن		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا مو د ځنګ له ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې خوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. څه یې وکړل؟

۲. ولې یې وکړل؟

۳. کار یې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۱	اونۍ ۲	درسي ساعت ۳

بحث وکړئ: تاسي به په ډلو کې د «احسان» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندي پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. کوم کارونه احسان بللی شو؟

۲. له بدو خلکو سره احسان څنګه وي؟

۳. د احسان نتیجه به څه وي؟

کله چې بحث کوو، کېدای شي نظرونه مو سره توپیر ولري. خپل نظر باید په سړه سینه ووایو.

لیکنښي وکاروئ: لاندي جملې په خپلو کتابچو کې ولیکئ او د بېلګې لـه مخـې د [. : « » ؟] لیکنښې په مناسبو ځایونو کې وکاروئ.

۱. پر شګو باندي يې ولیکل: «نن خپل خواره ملګري په مخ خپېړه راکړه.»

۲. ملګري یې وویل ـ د ژغورېدلو خبره دې پر تیږه وکینده، چې دا ولې ـ

۳. پر ډبرې یې دا جمله وکینده ـ نن خپل ملګري له لاهو کېدو وژغورلم ـ

۴. ده ورته وویل ـ د نورو د ناسم چلند خاطره باید پر شګو ولیکو ـ

۵. هغه ځواب ورکړ ـ د احسان خاطره یې باید پر تیږه وکیندو ـ

کورنۍ دنده: نن مو د احسان په اړه بحث وکړ. په دې بحث کې چې مو څـه زده کـړل، هغه په کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۱ اونۍ ۲ درسي ساعت ۴

ووېشئ او ويې ليکئ: د څنګ له ټولګيوالو سره مو لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

ماڼېجن	ماڼېـ جن
خوابدی	
ژغورېدلی	
غمجن	
ور ورساوه	

فکر وکړئ: دلته د کيسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په کيسه کې نشته. د څنګ له ټولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. هغه چې پر تېرې يې جمله وکيندله، ولې يې خپل ملګري ته په موسکه خوله ور وکتل؟

۲. که د ډوبېدو او ژغورلو پېښه نه وای شوې، د دې ملګرو خپګان به څومره غځېدلی وای؟

۳. تر دې پېښې وروسته به د هغو دوو ملګرو ملګرتيا څنګه شوې وي؟

ويې ارزوئ: د کيسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. هغه کس چې خپل ملګری يې په څپېړه وواهه، څنګه انسان و؟

۲. ستاسو په نظر د وهل شوي ملګري چلند څنګه و؟

خپل نظر وليکئ: د کيسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کيسې تلوسه څنګه ده؟ له دې کيسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریمه اونۍ

د درس هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولی شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «تیا» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د ملګرتیا په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. داسې مفردې کلمې به په جمع واړوئ چې په (ي، ی، ـه) سره جمع کېږي؛

۴. د اوس مهال جملې به مطلق او جاري تېر مهال ته واړوئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۱	اونۍ ۳	درسي ساعت ۱

کيـ - ـشـ - ـپه	خوشـ - ـحا - لۍ	او - سېـ - د - لې
با - را - نو - نه	غمـ - ـجـ - ـنې	ر - سېـ - د - لې

پتکه | کړتنه | خورا | مشوره

اټکل وکړئ: د کيسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کيسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کيسه په ټيټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته يې په ذهن کې مجسم کړئ.

ملګرتيا

يوه کيشپه او يوه جوړه پتکې سره ملګرې وې. دوی په يوه ډنډ کې اوسېدلې او هر وخت به يې سره کيسې کولې. کيشپه ډېره کړتنه وه. مدام به يې خوله خلاصه وه او خبرې به يې کولې.

يو کال بارانونه کم وو او وچکالي راغله. د ډنډ اوبه په وچېدو وې. پتکو فکر وکړ چې که ډنډ بېخي وچ شي، دوی به څه کوي.

کيشپې مشوره ورکړه چې پتکې دې والوځي او چېرته بل ډنډ دې پيدا کړي. بيا به درې واړه هلته ولاړې شي.

پتکې والوتلې. ډېرې وګرځېدې او بيا راستنې شوې. دوی يو ښايسته ډنډ موندلی و، خو ستونزه دا وه چې ډنډ خورا لرې و. کيشپې ته خورا سخته وه چې تر هغه ځايه پورې لاړه شي. درې واړه اندېښمنې وې چې دا به څنګه شي؟

خو کيشپې بيا هم مشوره درلوده: «ګورئ! يوه کلکه لښته بـه راواخلـو. دواړه سرونـه يـې تاسې پـه مښوکه کې ونيسئ او زه به د لښتې منځ په خوله ټينګ ونيسم. تاسې به والـوځئ او مـا بـه هـم پـه هوا کړئ.»

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوې پتکې له خوشحالۍ ناره کړه: «واه! څومره ښه مشوره!»

بلې پتکې وویل: «مشوره خو ښه ده، خو ګوره ملګرې! ستا عادت دی چې خبرې ډېرې کوې. که ته په هوا کې خبرو ته خوله خلاصه کړې، نو بیا؟»

کیشپې وویل: «بې غمه شه. زه به تر هغې پورې خبرې نه کوم چې ډنډ ته نه یو رسېدلې.»

پتکو لښته په منبوکه کې ونیوه او کیشپې د لښتې منځ په خوله ټینګ کړ. درې واړه په هوا شوې. واه! له پاسه هر څه څومره بدل ښکارېدل! کیشپې ته دا پېښه ډېره په زړه پورې وه. څو وارې یې زړه وشو چې څه ووایي، خو خپله ژمنه یې ور په زړه شوه. هغې ژمنه کړې وه چې خوله به نه خلاصوي.

له ډېر مزل وروسته، درې واړه ډنډ ته ورسېدې. لوی ښکلی ډنډ چې اوبه یې د آسمان په رنګ نیلي وې. کیشپې د ډنډ په لیدو سره ناره کړه: «واه! څومره ښکلی ډنډ!»

له دې خبرې سره له پاسه راخطا شوه. د ډنډ په غاړه کې پر تیږو ولوېده او سخته خوږ شوه. خوارکۍ کیشپه ځکه ولویده شوه چې بې وخته یې خبرې وکړې.

[تصویر: یوه جوړه پتکې په هوا کې، د لښتې دوه سرونه یې په منبوکو نیولي دي او یو کیشپ د لښتې منځ په خوله ټینګه نیولې ده. لاندې یو وچېدونکی ډنډ او شاوخوا یې مړاوې ونې ښکاري]

کورنۍ دنده: ستاسو ښه ملګری څوک دی یا ښه ملګرې مو څوک ده. په اړه یې څلور جملې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا يې کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې وليکئ. بيا مو د څنګ له ټولګيوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا يې پيدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
ملګرتيا	ملګر ــ تيا	**ملګر** = ملګری، **تيا** = د حالت وروستاړی **ملګرتيا** = هغه حالت چې څوک سره ملګري وي
بلدتيا		
خبرتيا		
ژمنتيا		
ويښتيا		

د کيسې چارټ: د کيسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بيا د خپل څنګ له ټولګيوالو سره د کيسې پيل، منځ او پای پيدا او چارټ ډک کړئ.

پيل		منځ (د کيسې څوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتيجه/ پيغام	

ويې ارزوئ: د کيسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو تـه ځـواب ووايئ:

۱. څه يې وکړل؟

۲. ولې يې وکړل؟

۳. کار يې سم او منطقي و، که نه؟ دليل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسي به په ډلو کې د «ملګرتیا» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووایي.

د بحث پوښتنې:

۱. ښه ملګری/ ملګرې څه رقم وي؟

۲. مورږ د څان ملګری/ ملګرې کېدای شو؟

۳. سمه ملګرتیا څنګه وي؟

کله چې په بحث کې څوک خپل نظر وایي، باید ښه ورته غوږ ونیسو!

د کلمو جمع بڼه ولیکئ: لاندې کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا د هرې کلمې مخې ته جمع بڼه یې ولیکئ.

ملګری – ملګري	سړی -	بریالی -	ښکلی -	ژوندی -
خوښي – خوښۍ	وچکالي -	خوشحالي -	ورورې -	ښادي –
مل – مله	غل -	خر -	مږ -	شین -

تېر مهال ته یې واړوئ: لاندې جملې په خپلو کتابچو کې ولیکئ او د بېلګې په شان هره جمله مطلق او جاري تېر مهال ته واړوئ.

اوس مهال	مطلق تېر مهال	جاري تېر مهال
کیشپه لښته په خوله نیسي.	کیشپې لښته په خوله ونیوه.	کیشپې لښته په خوله نیوله.
پتکه ډوډۍ خوري.		
د ډنډ اوبه وچېږي.		
کیشپه پر تیرو لوېږي.		

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ویې لیکئ: د خپل ښنګ له ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

وچکالي	وچـ ـکالي
خوشحالي	
خواره‌کی	
غمجنې	
ملګرتیا	

فکر وکړئ: دلته د کیسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په کیسه کې نشته. د خپل ښنګ له ټولګیوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. کومه پټکه مشره وه؟

۲. په کیسه کې ولې هر ځل کیشپه مشوره ورکوي؟

۳. پټکو ولې نه غوښتل چې کیشپه یوازې پرېږدي؟

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د پټکو کار درته ښنګه ښکاري؟

۲. د کیشپې مشورې ښنګه وې؟

خپل نظر ولیکئ: د کیسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کیسې تلوسه ښنګه ده؟ له دې کیسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – دوهم فصل

موضوع: طبیعت

ژانر: معلوماتي (مقایسي)

طبیعت د رازونو، ښکلاوو، خوندونو، او ګټو سرچینه ده.

۱ .د طبیعت رازونه څنګه راسپړلی شو؟

۲ .ښکلا څنګه پېژندلی شو؟

۳ .د طبیعت له نندارې څخه ولې خوند اخلو؟

۴ .په طبیعت کې د انسان لپاره کومې ګټې دي؟

۵. د طبیعت ښکلا او خوند څنګه ساتلی شو؟

هر شی له بل شي سره ځینې ورته‌والي او ځینې توپیرونه لري.

۱ .د شیانو تر منځ ورته‌والي څنګه معلومولی شو؟

۲ .د شیانو د توپیرونو وجه څه ده؟

۳ .دوه شیان څنګه هم سره ورته وي او هم له یو بله توپیر لري؟

۴ .که ټول شیان ببخي سره یو شان وای، څه به پېښېدلای؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فصل عمومي هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې فصل تر پایه پورې وکولی شئ چې:

۱. د متن په اړه وړاندوینه وکړئ.

۲. د دوو شیانو توپیرونه او ورته‌والي په ډیاګرام کې وښیئ.

۳. د متن په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ.

۵. متن وارزوئ.

٦. د متن په اړه خپل نظر بیان کړئ.

د لومړۍ اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولی شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «ین» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د ملګرتیا په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. [،] لیکنښه په جملو کې وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۲ | اونۍ ۱ | درسي ساعت ۱

نو - رسـ - ـتانـ - ـیان	او - سپـ - ـدونـ - ـکي	و - لا - یـ - ـتو - نه
ځنـ - ـگـ - ـلو - نه	جلـ - ـغو - ز - یو	اق - ـلیـ - ـمو - نه

اقلیم | طبیعت | تورغوږی | تورلمی

اټکل وکړئ: لاندې جملې ولولئ او په کتابچه کې مو د هرې جملې شمېره ولیکئ. کـه د جملـې خـبره درته صحیح ښکاري، د شمېرې مخې ته یې (ص) او که یې خبره درته غلطه ښکاري، د شمېرې مخې تـه یې (غ) ولیکئ. بیا د هر پراگراف تر لوستلو وروسته، وگورئ چې اټکل مو سم و که ناسم.

۱. نورستان او هلمند دواړه د افغانستان مرکزي ولایتونه دي.

۲. داوړه گڼ ځنگلونه لري.

۳. د دواړو اوسېدونکي پښتانه دي.

۴. د نورستان هوا ډېره گرمه ده، خو هلمند سوړ دی.

۵. نورستان غرنی دی، خو د هلمند ډېره برخه هواره ده.

٦. د هلمند سیند لوی دی، خو د نورستان سیندونه واړه دي.

ولولئ: لاندې متن په ټیټ غږ ولولئ. د هر پراگراف تر لوستلو وروسته، د هماغه پراگراف پـه اړه د وړاندوینې جمله وگورئ. که مو اټکل سم و، مخې ته یـې (✓) او کـه ناسـم و، مخـې تـه یـې (X) وکاږئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورستان او هلمند

نورستان او هلمند دواړه د افغانستان سرحدي ولايتونه دي. دواړه له پاکستان سره سرحد لـري، خـو نورستان د هېواد په ختيځ او هلمند په جنوب کې پروت دی. نورستان کـوچنی دی خـو هلمنـد د هېـواد خورا لوی ولايت دی. د هلمنـد مسـاحت (٦١٨٢٩) مربـع کيلـومتره، خـو د نورسـتان مسـاحت (٩٩٤٢) مربع کيلومتره دی. د هلمند اکثره اوسېدونکي پښتانه دي، خو د نورستان ډېر خلک په قـوم نورسـتانيان دي او ژبه يې نورستاني ده.

نورستان او هلمنـد دواړه ښـکلی طبيعـت لـري. نورسـتان غرنـی سـيمه ده او غرونـه يـې پـه طبيعـي ځنگلونو پوښلي دي. د نورستان په ځنگلونو کـې د نښـتر، لمنځـې، څېـړۍ، ښـوون (زيتـون)، جلغوزيـو، بادام، انځر او نورې ونې شته. د هلمند ډېره برخه هواره ده، غرونـه پـه کـې کـم او ډاگونـه زيـات دي. پـه هلمند کې طبيعي ځنگلونه خورا کم دي، خو د انگورو، انارو او بادامو باغونه په کې ډېر دي.

نورستان او هلمند دواړه ډول ډول وحشي ژوي او مرغان لري. د نوروستان پـه ځنگلونـو کـې واوريـن پړانگ، لېوه، وحشي پيشو، د مارکوپولو هوسۍ، غرنۍ وزه، يږ، خاښې، خرلمې، تورلمې، تورغـوږۍ، بېـزو، شادو او ځينې نور ژوي پيدا کېږي. په هلمند کې تازي پړانگ، سمانچه (وحشي پيشـو)، او تـري هوسـۍ پيدا کېږي. د نورستان ځنگلونه د ډېرو مرغانو ځالې دي، لکـه: زريـن مرغـه، سـپين سرې بلبلـه، څېـړۍ خوره مرغۍ، طوطي، او ډېر نور مرغان.

د نورستان او هلمند اقليمونه سره توپير لري. د نورستان هوا سړه ده او واوره په کې ډېره کېـږي، خـو د هلمند هوا ډېره گرمه ده. په نورستان او هلمنـد دواړو کـې سـيندونه بهېـږي. د نورسـتان سـيندونه واړه دي، خو د هلمند سيند ډېر لوی او د افغانستان تر ټولو اوږد سيند دی. د هلمند پر سـيند د کجکـي پـه سيمه کې د برېښنا لوی بند جوړ شوی دی، خو په نورستان کې د برېښنا بند نشته.

نورستان او هلمند دواړه خپل خپل لاسي صنايع لـري. د نورسـتان خلـک لـه وړيـو څخـه ټغـر، پټـو، کوټ، پټلون، شړۍ، او کجـاوه اوبـدي. همدارنگـه دوی پـه لرگيـو کـې کينـدنکاري کـوي او ورنـه ښـکلې دروازې، کړکۍ، کټارې، زانگو او نور شيان جوړوي. د هلمند خلک بيا د خامکي غاړو په رغولو او له مرمـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او روخام ډېرو څخه د زينتي شيانو په جوړولو کې تکړه دي. کولالي د نورستان او هلمند د خلکو ګډ صنعت دی.

منابع:
۱. درآمدی بر جغرافیای طبیعی افغانستان، محمد عظیم عظیمی، انتشارات خراسان، تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۱
۲. جغرافیای ولایات افغانستان، پوهاند غلام جیلانی عارض، ۱۳۸۸
۳. جغرافیای اقتصادی افغانستان، پوهاند میر هارون احمدی، انتشارات نامی، کابل، چاپ سوم، ۱۳۹۳
۴. نورستان در گذرگاه تاریخ، معاون سرمؤلف سلیمان سون آرا، مؤسسه ثمر، ۱۳۹۵
۵. ویکیپیدیا، دانشنامه آزاد، نورستان

[تصوير: د افغانستان نقشه چې هلمند او نورستان په کې رنګ شوي وي. د نورستان د ځنګلونو او د هلمند د سيند او هوارې ځمکې عکسونه، د نورستان د ځينو وحشي ژوو عکسونه]

کورنۍ دنده: د کتاب او کتابچې په اړه فکر وکړئ. د دواړو توپيرونه او ورتهوالي پيدا کړئ. بيا د خپلې کتابچې يوه صفحه په يوې عمودي کرښې نيمايي کړئ. د صفحې په ښۍ خوا کې د کتاب او کتابچې توپيرونه او په بله خوا کې يې ورتهوالي وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلـو ځنګلوریـو ټولګیوالـو سره، هـره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
واورین	**واوره** ـــ **ین**	**واوره** = سپینې غونډارې چې په ژمي کې ورېږي، **ین** = صفتي روستاړی **واورین** = څه چې د واورې غوندې یا له واورې څخه جوړ وي.
خاورین		
ډبرین		
لرګین		
زرین		

د مقایسې ډیاګرام: د مقایسې ډیاګرام ته وګورئ او په کتابچو کې یې رسم کړئ. بیا د ښوونکي/ ښوونکې له لارښوونې سره سم، د نورستان او هلمند توپیرونه او ورته‌والي پیدا او ډیاګرام ډک کړئ.

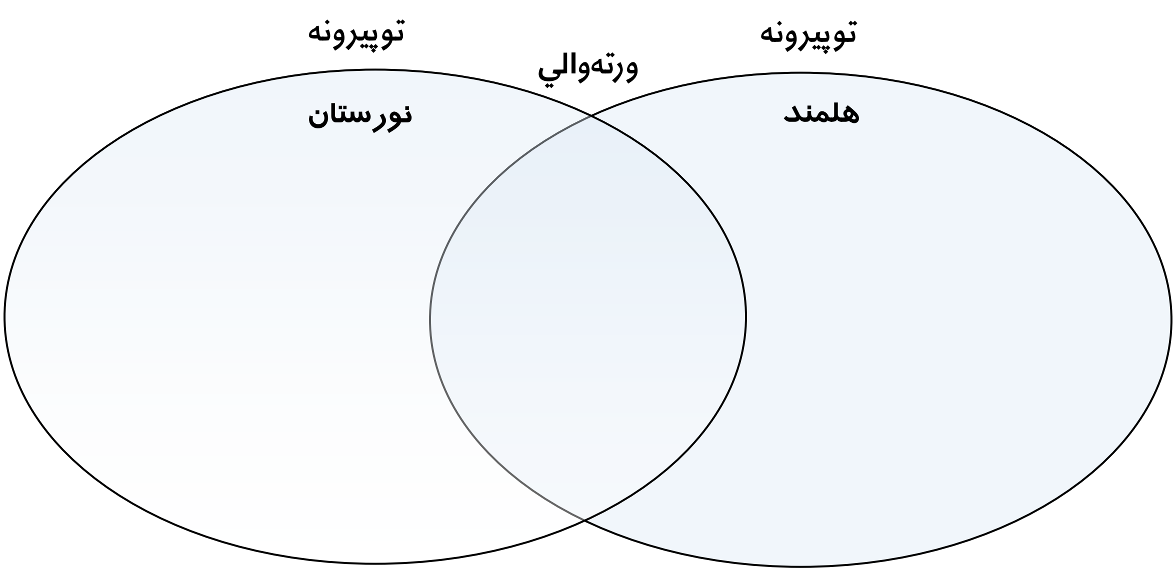

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویې ارزوئ: د نورستان او هلمند د مقایسې مقاله وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

۲. معلومات یې څومره په زړه پورې وو؟

۳. د کومې دعوې لپاره دلیل او ثبوت وړاندې شوی و؟

کورنۍ دنده: د مقایسې ډیاګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او بیا غوا له مېږې سره مقایسه کړئ. په یاد مو وي چې د دواړو ورته شیان د دایرو په تېره ببره برخه کې او توپیرونه یې د دایرو په آزادو برخو کې ولیکئ.

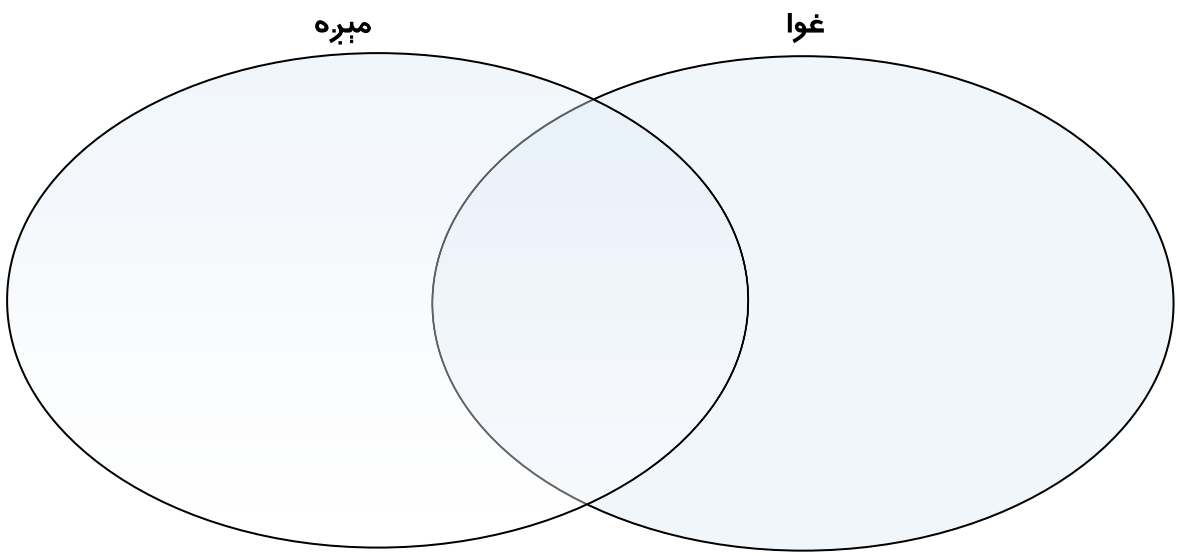

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۲	اونۍ ۱	درسي ساعت ۳

بحث وکړئ: تاسي به په ډلو کې د «ښه او بد ملګري» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته وایي.

د بحث پوښتنې:

۱ .ښه او بد ملګری/ ښه او بده ملګرې په څه شي کې سره ورته وي؟

۲ .ښه او بد ملګري/ ښه او بده ملګرې کوم توپیرونه لري؟

۳. بد ملګری/ بده ملګرې په ښه ملګري/ ملګرې څنګه اړولی شو؟

د دې لپاره چې د بحث نتیجه وباسو، د هر چا د خبرو مهم ټکي باید ولیکو!

(،) **وکاروئ:** لاندې جملې په خپلو کتابچو کې ولیکئ او (،) لیکنښه په مناسبو ځایونو کې وکاروئ.

۱. د هلمند ډېره برخه هواره ده غرونه په کې کم او ډاګونه زیات دي.

۲. د نورستان سیندونه واړه دي خو د هلمند سیند ډېر لوی دی.

۳. په هلمند کې طبیعي ځنګلونه خورا کم دي خو د انګورو انارو او بادامو باغونه په کې ډېر دي.

۴. د نورستان هوا سړه ده او واوره په کې ډېره کېږي خو د هلمند هوا ډېره ګرمه ده.

۵. دواړه له پاکستان سره سرحد لري خو نورستان د هېواد په ختیځ او هلمند په جنوب کې پروت دی.

کورنۍ دنده: د مقایسې ډیاګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او بیا خپل دوه ملګري سره مقایسه کړئ. په یاد مو وي چې د دواړو ورته ځانګړنې د دایرو په تېره ببره برخه کې او توپیرونه یې د دایرو په آزادو برخو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ويې لیکئ: له خپلو ځنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې ولیکئ.

واورين	واور ين
زرين	
زينتي	
تورلمی	
تور غوږی	

فکر وکړئ: دلته داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په متن کې نشته. له ځنګلوريو ټولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې ولیکئ.

۱. په نورستان کې وحشي ژوي ولې ډېر دي؟

۲. باران په هلمند کې ډېر اوري که په نورستان کې، ولې؟

۳. سفر او تګ راتګ په هلمند او نورستان کې څه توپيرونه لري؟

ويې ارزوئ: لوستل شوی متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې روانې لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر ولیکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ په کتابچو کې مو د متن په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «هم» مختاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د خوښولو په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. [،] لیکنښه په جملو کې وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژونـ - ـدي - سا - ري	نـ - ـبا - تات	را - جذ - بـ - ـوي
چا - پېر - يال	ميـ - ـلي - متـ - ـره	زر - گو - نه

ژوندي ساري | چاپېريال | د کمره ګل | بندوکی

اټکل وکړئ: لاندي څو جملې ليکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بيا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې ته (غ) وليکئ. بيا متن ولولئ چې ستاسو وړاندوينه سمه وه که نه.

۱. ونې او بوټي دواړه يو شان ريښې، ساقې او پاڼې لري.

۲. ځينې بوټي زرګونه کاله عمر کوي.

۳. ونې تر لس مترو زيات نه جګېږي.

۴. ونې او بوټي دواړه اوبو ته اړتيا لري.

۵. بوټي تر ونو د هوا ډېر ګردونه او دوړې جذبوي.

۶. ونې او بوټي د اکثرو ژوو لپاره خواړه برابروي.

ولولئ: لاندي متن په ټيټ غږ ولولئ. د هر پراګراف تر لوستلو وروسته، يو ځل د هماغه پراګراف په اړه د وړاندويني جمله وګورئ. که مو وړاندوينه ناسمه وه، مخې ته يې چليپا وکاږئ او که سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونې او بوټي

ونې او بوټي دواړه ژوندي ساري او دواړه نباتات دي. ونې او بوټي دواړه ريښې، ستې (ساقه) او پاڼې لري. د ونو ريښې غټې او اوږدې وي، خو د بوټو ريښې نرۍ او لنډې دي. د ونو سټې کلکې او پرېړې دي، خو د بوټو ډنډر نرم او نرى وي. د ونو پاڼې ډېرې دي او يوه ونه شاوخوا ۳۵۰۰۰ پاڼې لري، خو د بوټو پاڼې کمې وي.

بوټي معمولاً لږ عمر کوي، خو ونې سلګونه کاله ژوند کولی شي. اکثره بوټي يو کلن وي لکه: غنم، جوار، اوربشې، شولې، بينډۍ، روميان، کچالان او نور چې له زرغونېدو څخه تر رژېدلو پورې څو مياشتې وخت نيسي. خو داسې بوټي هم شته چې زرګونه کاله عمر کوي، لکه د کمر ګلان چې ۴۵۰۰ کاله ژوند کولی شي. ونې معمولاً ډېر عمر کوي. اکثره ونې ۲۰۰ – ۳۰۰ کاله پايي او د نښتر او لمنځې ونې بيا ان ۸۰۰۰ کاله ژوند کولی شي.

ونې او بوټي دواړه وده کوي. ونې معمولاً ډېره وده کوي او ډېرې دنګې وي، خو بوټي ډېره وده نه کوي او ټيټ دي. اکثره ونې تر ۵ مترو لوړې وي، خو ځينې يې ان تر ۱۰۰ مترو زياتې دنګې دي لکه ماموت ونې چې په امريکا کې دي. ځينې بوټي لکه د کمر ګلان يوازې څو ميلي متره جګ وي، اکثره بوټي بيا ۳۰ – ۱۰۰ سانتي متره وي، خو بندوکي داسې بوټي دي چې ان ۳ متره هم جګېږي.

ونې او بوټي دواړه د ژوندي پاتې کېدو لپاره اوبو ته اړتيا لري. بوټي ډېرې اوبه غواړي او ژر تږي کېږي، خو ځينې بوټي لکه د صحرايي سيمو ځوځان په ډېرو کمو اوبو پايي. اکثره ونې بيا د تندې په مقابل کې ډېر مقاومت لري، ځکه چې ريښې يې اوږدې دي او د ځمکې له ژورو څخه اوبه راجذبوي.

ونې او بوټي دواړه چاپېريال او طبيعت ته ګټور دي. دواړه د هوا کاربن ډای اوکسايډ جذبوي او د هوا د ډېرې تودېدو مخه نيسي. همدارنګه دواړه آکسيجن توليدوي چې د نورو ژوندي سارو لپاره، خورا مهم دی. ونې او بوټي د هوا په پاکولو کې هم ونډه اخلي. دواړه له هوا څخه ګرد او دوړې جذبوي. دا چې ونې لويې او دنګې دي او پاڼې يې خورا ډېرې دي، نو ډېر ګردونه له هوا څخه راټولوي او واړه بوټي دا کار چنداني نه شي کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونې او بوټي دواړه د انسان او نورو ژوو لپاره، خواړه برابروي. انسانان مختلف بوټي کري او مېوه يې خوري او پاڼې او ستې يې څارويو ته ورکوي. همدارنګه د ونو مېوې د انسانانو، ژوو او مرغانو، خوراک دی او د ونو پاڼې د اکثرو ژوو لپاره ښه خواړه دي. همدارنګه بوټي د مختلفو باکټرياوو، ژوو او مرغانو، خوراک دی.

منابع:
۱. عمومي معلومات دوهم ټوک، يورګ پيلاوه، ژباړونکې اناهيتا روهي، د افغانستان د ماشوم د ادبياتو ملي بنسټ، کابل، ۱۳۹۸
۲. جغرافیای حیاتی، پوهاند میر هارون احمدي، پوهنتون تعلیم و تربیه استاد ربانی، ۱۳۹۰

[تصوير: د صفحې په ښۍ خوا کې د مختلفو بوټو عکسونه او په چپه خوا کې يې د مختلفو ونو عکسونه]

کورنۍ دنده: په خپل کور يا سيمه کې دوه مختلف بوټي پيدا کړې. دواړو ته ځير شئ او د دواړو توپيرونه او ورتهوالي پيدا کړئ. بيا په خپله کتابچه کې د مقايسې ډياګرام رسم او د دوو بوټو ورتهوالي او توپيرونه په کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلـو ځنګلوريـو ټولګيوالـو سره، هـره کلمه د مثال په شان پر برخو (مختاړي او اصلي برخه) ووېشئ او معنا يې پيدا کړئ.

کلمه	مختاړی ـ اصلي برخه	د کلمې معنا
همدارنګه	هم ــ دا رنګه	**هم** = سره يو شان، **دا رنګه** = دا رقم، دا ډول **همدارنګه** = هغه مهال کاروو چې د يوې جملې خبره له تېرې جملې سره رابطه ولري.
همغږی		
همفکر		
همکار		
همزولی		

د مقايسې ډياګرام: د مقايسې ډياګرام ته وګورئ او په کتابچو کې يې رسم کړئ. بيا د ښوونکي/ ښوونکې له لارښوونې سره سم، د ونو او بوټو توپيرونه او ورته‌والي پيدا او ډياګرام ډک کړئ.

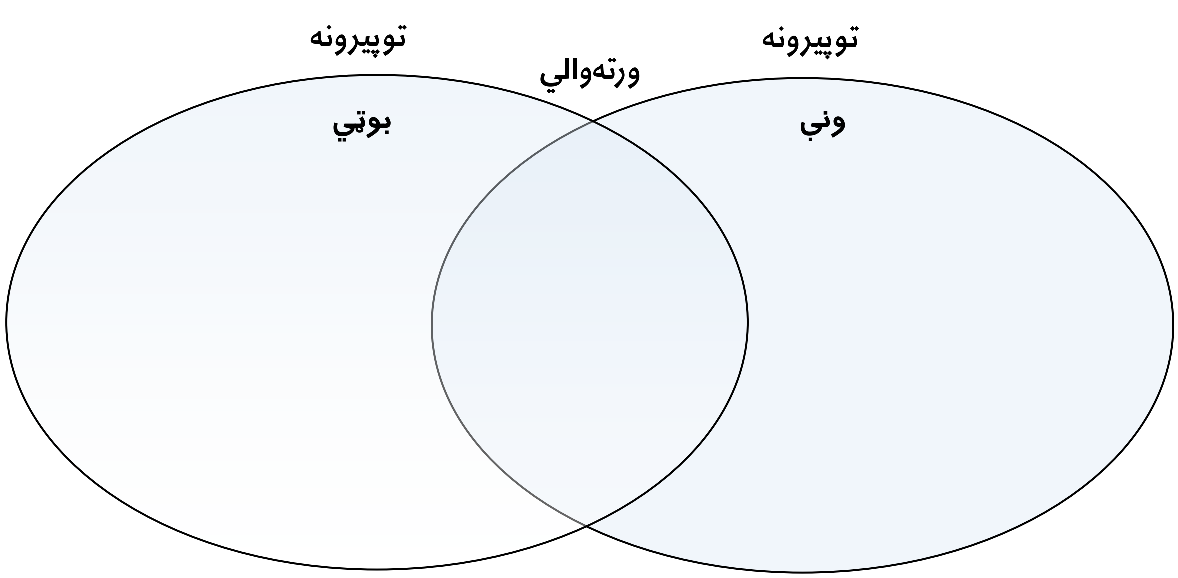

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويې ارزوئ: د «ونې او بوټي» د مقايسې مقاله وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

۱. کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

۲. معلومات يې څومره په زړه پورې وو؟

۳. د کومې دعوې لپاره دليل او ثبوت وړاندې شوی و؟

کورنۍ دنده: د مقايسې ډياګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او بيا واښه له ګلانو سره مقايسه کړئ. په ياد مو وي چې د دواړو ورته شيان د دايرو په تېره ښېره برخه کې او توپيرونه يې د دايرو په آزادو برخو کې وليکئ.

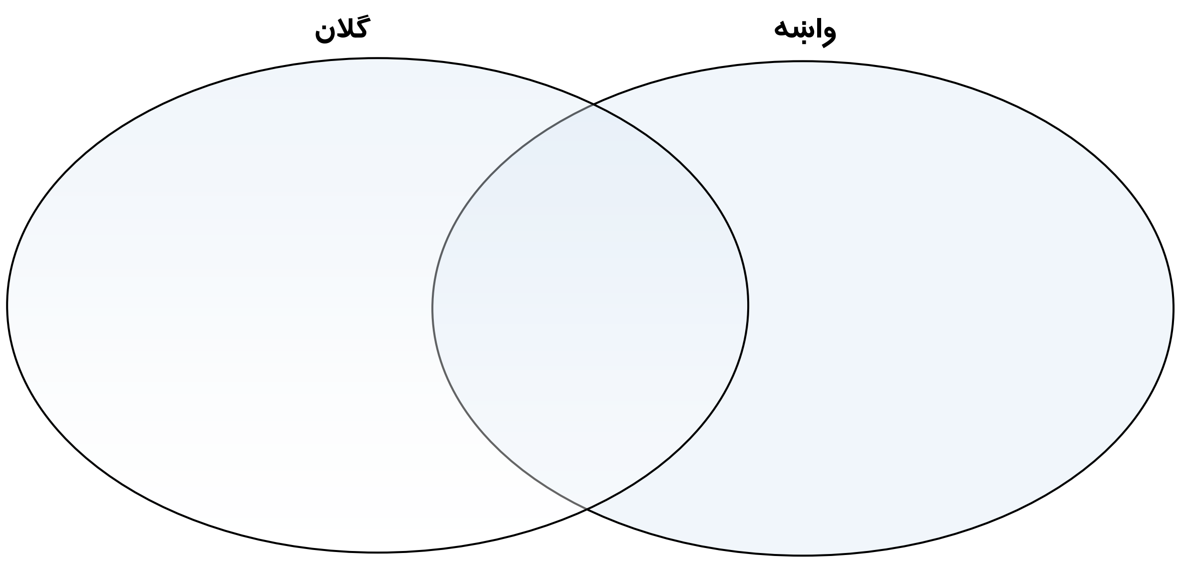

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۲   اونۍ ۲   درسي ساعت ۳

بحث وکړئ: تاسي به په ډلو کې د «خوښولو» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځينو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتيجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. مور ځينې شيان ولې خوښوو؟

۲. د خپلې خوښې له کارونو څخه ځان څنګه اداره کړو؟

۳. که ملګري مو مختلفې لوبې خوښوي، څه وکړو چې ټول ملګري يوه لوبه خوښه کړي؟

کېدای شي د يوې موضوع په اړه د هر چا نظر بېل وي، متفاوت نظرونه طبيعي دي!

(،) **وکاروئ:** لاندې جملې په خپلو کتابچو کې وليکئ او (،) ليکنښه په مناسبو ځايونو کې وکاروئ.

۱. ونې معمولاً دنګې وي خو بوټي ټيټ دي.

۲. بوټې معمولاً لږ عمر کوي خو ونې سلګونه کاله ژوند کوي.

۳. د ونو ريښې غټې او اوږدې وي خو د بوټو ريښې نرۍ او لنډې دي.

۴. د ونو پاڼې خورا ډېرې دي، نو ډېر ګردونه له هوا څخه راټولوي.

۵. ونې د تندې په مقابل کې ډېر مقاومت لري ځکه چې ريښې يې اوږدې دي

کورنۍ دنده: د مقايسې ډياګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او بيا دوې لوبې سره مقايسه کړئ. په ياد مو وي چې د دواړو ورته ځانګړنې د دايرو په تېره ببره برخه کې او توپيرونه يې د دايرو په آزادو برخو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ويې ليکئ: له خپلو ځنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

سلګونه	سل ګونه
زرګونه	
لسګونه	
چاپېريال	
ګټور	

فکر وکړئ: دلته داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په متن کې نشته. له ځنګلوريو ټولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. زړې ونې په څه شي پېژنئ؟

۲. د ونو وده چټکه وي که د بوټو، ولې؟

۳. ونې ډېر آکسيجن توليدوي که بوټي، ولې؟

ويې ارزوئ: لوستل شوی متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې روانې لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر وليکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ په کتابچو کې مو د متن په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریمه اونۍ

د دې اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «بخون/ چک» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د غوښتنو په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. په جملو کې د نومونو او صفتونو مغیره بڼه وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میک – ـرو – بو – نه	زیـ – ـنـ – ـتي	تور – بـ – ـخو – نه
سور – بـ – ـخو – نې	ډو – لو – نه	مخ – ـتـ – ـلـ – ـفو

طبیعي مواد | ذره | زینتي شیان | کانکرېټ

اټکل وکړئ: لاندې څو جملې لیکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بیا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې ته (غ) ولیکئ. بیا متن ولولئ چې ستاسو وړاندوینه سمه وه که نه.

۱. خاوره او شګه له تیږو څخه جوړېږي.

۲. سخت بادونه هم د شګو دانې هوا ته پورته کولی نه شي.

۳. شګه تر خاورې ډېرې اوبه جذبوي.

۴. له خاورې او شګې دواړو څخه زینتي شیان جوړولی شو.

۵. خاوره په مختلفو رنګونو پیدا کېږي، خو شګه یوازې یو رنګ لري.

۶. په شګو کې د ژوو او ونو بوټو ډېر ډولونه اوسېږي.

ولولئ: لاندې متن په ټیټ غږ ولولئ. د هر پراګراف تر لوستلو وروسته، یو ځل د هماغه پراګراف په اړه د وړاندوینې جمله وګورئ. که مو وړاندوینه ناسمه وه، مخې ته یې چلیپا وکاږئ او که سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه ولیکئ.

خاوره او شګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوره او شگه دواړه طبیعي مواد دي. دواړه جامد دي او د پوډر بڼه لري. دواړه په زرگونو کلونو کې له تیږو څخه جوړېږي. په شگه کې یوازې د تیږو ذرې دي، خو په خاوره کې نور مواد هم گډ وي. خاورې د ځمکې د مخ ډېره برخه پوښلې ده، خو شگه یوازې د سمندر او سیندونو په غاړو او په ځینو ډاگونو کې وي.

خاوره پسته ده، خو شگه ځېږه ده. د خاورې ذرې ډېرې وړې دي، خو د شگو دانې نسبتاً غټې دي. د خاورې دوړې سپکې دي او باد یې په آسانۍ سره هوا ته پورته کوي، خو د شگې دانې درنې دي او کمزوري بادونه یې هوا ته نه شي پورته کولی.

خاوره او شگه دواړه اوبه جذبوي. خاوره ډېرې اوبه جذبوي او ساتي یې، خو شگه لږې اوبه جذبوي او ساتلی یې نه شي. خاوره چې لنده شي، ذرې یې سره نښلي او ټینگه کېږي، خو د شگې دانې سره نه نښلي. وچه او لنده خاوره په لاسونو او جامو پورې نښلي او سپېره کوي یې، خو شگه په څه شي پورې نه نښلي.

خاوره او شگه دواړه گټور دي او د کورنو او نورو شیانو په جوړولو کې کارول کېږي. خاوره له بوسو سره گډېږي او دېوالونه او بامونه پرې اخېړ کېږي. شگه له سمنټو سره گډېږي او د کانکرېټ لپاره مساله جوړوي. خاوره یوازې هم کارولی شو، مثلاً له خاورې څخه خښتې او خټین لوښي (کودي) لکه: منگی، چاټی، گېلاس، کاسه، گلدانۍ، او ځینې زینتي شیان جوړېږي. که له شگې سره چونه یا سمنټ گډ نه شي، څه ورنه نه جوړېږي، ځکه چې شگه په یوازې سر نه ټینگېږي.

خاوره او شگه دواړه په مختلفو رنگونو پیدا کېږي. خاوره معمولاً خړه وي، خو تورې، سپینچکې، سوربخونې، نسواري او ژېړبخونې خاورې هم شته. شگه معمولاً توربخونه وي، خو سپینې، تورې، شنې، او نسواري شگې هم وي.

خاوره د کرنې لپاره ډېره جوړه ده او هر بوټی په خاوره کې ښه وده کوي، خو په شگو کې یوازې ځوځان او ځینې خاص بوټي، چې ډېره تنده او گرمي زغملی شي، شنه کېږي. همدارنگه خاوره د ونو لپاره هم ډېره ښه ده ځکه چې اوبه ساتي او د ونو د ودې لپاره ضروري مواد په کې دي، خو په شگو کې ونې په آسانۍ سره نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خاوره او شګه دوارو کې ژوي اوسېږي. په خاوره کې د ژوو خورا ډېر ډولونه لکه، میکروبونه، چینجي، خزدکې، میږي، موږکان، مږې او ډېر نور ژوي ژوند کوي. په شګو کې د ژوو لږ ډولونه اوسېدلی شي، لکه: ځینې کیشپان، ماران، لړمان، او کربوړي.

منابع:

1. Ask Dr. Universe Project, Washington State University, 2018
2. http://www.americangeosciences.org
3. http://www.javatpoint.com/sand-vs-soil
4. http://sciencing.com/animals live-sand

[تصویر: د صفحې په ښي خوا کې د خاورې عکس چې بوټي، ونې، چینجي، خزدکې او نور واړه ژوي په کې وي او په چپه خوا کې یې د ډاګ شګې چې یو نیم څوځ او کربوړي په کې وي]

کورنۍ دنده: تیږې او لوټې ته ځیر شئ. بیا په خپله کتابچه کې د مقایسې ډیاګرام رسم کړئ او د تیږې او لوټې ورته‌والي او توپیرونه په کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویښئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو خنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړی) وویشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ــ روستاړی	د کلمې معنا
توربخونه	تور ــ بخون ـ ه	**تور** = د تیارې رنګ **بخون** = غوندې، په رنګ **ـه** = د ښځینه نوم نښه **توربخونه** = هغه شی چې نوم یې ښځینه وي او رنګ یې تور وزمه وي، خو بېخي توره نه وي.
سوربخون		
ژېربخونې		
سپینچک		
زرغونچک		

د مقایسې ډیاګرام: د مقایسې ډیاګرام ته وګورئ او په کتابچو کې یې رسم کړئ. د خاورې او شګې توپیرونه او ورته‌والي پیدا او ډیاګرام ډک کړئ.

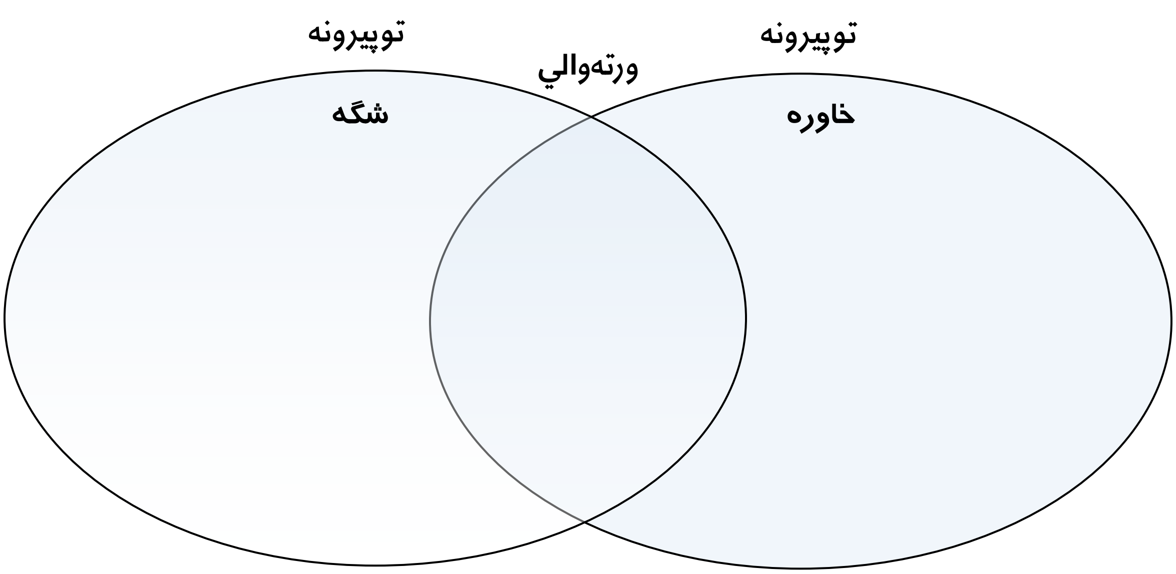

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويې ارزوئ: د «خاورې او شګې» د مقايسې مقاله وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

۱. کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

۲. معلومات يې څومره په زړه پورې وو؟

۳. د کومې دعوې لپاره دليل او ثبوت وړاندې شوی و؟

کورنۍ دنده: غره او غونډۍ ته ځير شئ او د مقايسې په ډياګرام کې يې سره مقايسه کړئ.

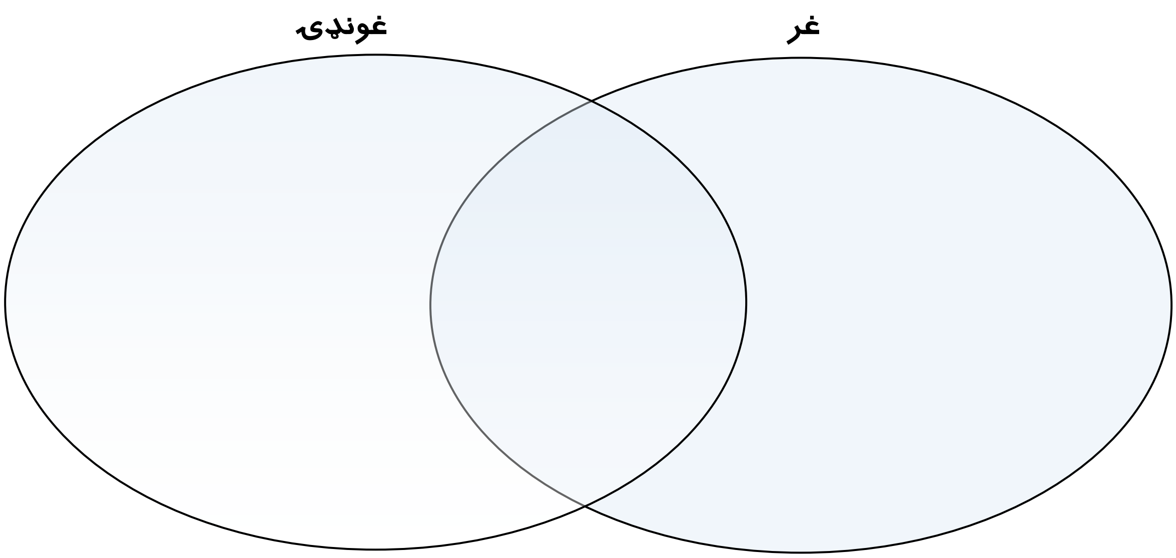

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «غوښتنې» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووایي.

د بحث پوښتنې:

۱. موږ ځینې شیان ولې غواړو؟

۲. منطقي او غیر منطقي غوښتنې څه توپیرونه لري؟

۳. له خپلو غیر منطقي غوښتنو څخه څنګه تېرېدای شو؟

کله چې د بحث لنډیز او نتیجه وایو، موافق او مخالف نظرونه دواړه به یادوو!

سمې بڼې وکاروئ: د لاندې جملو په تشو ځایونو کې په لیندیو کې د راغلیو نومونو او صفتونو اوښتې بڼه وکاروئ.

۱. میرې په مېرتانه کې اوسېږي. (میرتون)

۲. دا رمه د هاغه .... ده. (شپون)

۳. د .... موټر ماشین خراب شو. (زوړ)

۴. رڼا .... ته مڼه واچوله. (شکونې)

۵. د .... بوټي ریښې نرمې دي. (شین)

٦. غل په .... کې نه ځایېږي. (غر)

کورنۍ دنده: د مقایسې ډیاګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او بیا خښته او تیږه سره مقایسه کړئ. په یاد مو وي چې د دواړو ورته ځانګړنې د دایرو په تېره ببره برخه کې او توپیرونه یې د دایرو په آزادو برخو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ویې لیکئ: له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

لاسونو	لاس ونو
ډولونه	
رنګونو	
دېوالونه	
ډاګونو	

فکر وکړئ: دلته داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په متن کې نشته. له ځنګلوریو ټولګیوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. تیرې ولې په شګو او خاورو اوړي؟

۲. ټولې خاورې یو رقم دي که سره توپیر لري؟

۳. په خاوره کې ولې د ژوو ډېر ډولونه اوسېږي؟

ویې ارزوئ: لوستل شوی متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې روانې لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر ولیکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ په کتابچو کې مو د متن په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم فصل

موضوع: تفکر

ژانر: روایتي (حکایت)

پوهه او فکر ژوند آسانه کوي.

۱. فکر او پوهه له یو بل سره څه رابطه لري؟

۲. پوهه او فکر ژوند څنګه آسانوي؟

۳. د پوهې سرچینې کومې دي؟

۴. خپل فکر څنګه روزلی شو؟

۵. د انسان پوهه په څه شي زیاتېږي؟

حکایتونه د ژوند هینداري دي.

۱ .په حکایتونو کې څه وینو؟

۲ .حکایتونه زموږ ژوند څنګه رانښيي؟

۳ .له حکایتونو څخه څه شی زده کولی شو؟

۴. خلک ولې حکایتونه جوړوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې فصل عمومي هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې فصل کې وکولای شئ چې:

۱. د عنوان او انځور له مخې د کیسو په اړه وړاندوینه وکړئ.

۲. توضیح کړئ چې د کیسو صحنې مو په ذهن کې څنګه مجسمې کړې.

۳. د کیسې د چارټ په ډکولو سره د کیسو پیل، منځ، او پای تشخیص کړئ.

۴. د کیسو په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ.

۵. د کیسې د کرکټرونو عملونه وارزوئ.

٦. د کیسو په اړه خپل نظر بیان کړئ.

لومړی اونۍ

د درس هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «غیر» مختاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د پوهې په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. د ذات او معنا نومونه سره بېلې کړئ؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۳	اونۍ ۱	درسي ساعت ۱

کو – لپـ – ېـ – ړي	غیـ - ـرِ – معـ – مو - ـلي	پرا – نیسـ – تـ – لو
عَـ – دَ – دو – نه	لو – یـ – وو	مُشـ – کـِ – لات

حکیم | مُلک | معمولي | طریقه

اټکل وکړئ: د کیسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کیسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کیسه په ټیټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته یې په ذهن کې مجسم کړئ.

څلورم حکیم

په پخوا زمانو کې یو هوښیار پاچا و. هغه غوښتل چې د چارو لپاره یو تکړه وزیر وټاکي. د مُلک څلور نامتو حکیمان یې راوغوښتل. دوی یې په یوه کوټه کې، چې دوه ورونه یې لرل، کېنول او ورته ویې ویل: دا یو ور له د باندې خوا درپسې کولپېږي. تاسې یې د خلاصولو وس نه لرئ. دا بل ور له دننه خوا بند شوی دی، خو کولپ یې معمولي کولپ نه دی، د ریاضي ډېر پېچلی حساب غواړي. که هر چا د کولپ د پرانیستلو طریقه تر نورو ژومبی پیدا کړه او له کوټې ووت، هغه به مې وزیر وي.

په کولپ باندې ګڼ عددونه لیکلي وو. په حکیمانو کې درې کسه پاڅېدل. د کولپ عددونه یې په خپلو کاغذونو ولیکل او حساب و کتاب یې شروع کړ. څلورم حکیم نه قلم و کاغذ راواخیستل، نه یې په کولپ باندې لیکلي عددونه ولوستل. بس ناست و او فکر یې کاوه. هغه له لږ فکر کولو وروسته راپاڅېد، ور ته ورغی، ټېله یې کړ. ور خلاص شو او حکیم له کوټې ووت. له هغې خوا بېرته له پاچا سره راغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا درې حکیمان دومره په حساب بوخت وو چې د څلورم کس وتلو ته يې هیڅ پام شوی نه و. پاچا پر حکیمانو غږ وکړ: کار بس کړئ! وزیر مې وټاکه. سیالي دغه څلورم حکیم وګټله.

هغوی وویل: موږ چې کار پیلاوه، دی هسې وزګار ناست و، نو ده څنګه سیالي وګټله؟

څلورم حکیم وویل: زه مخکې له دې چې د وره د پرانیستلو لارې چارې ولټوم، په دې فکر کې شوم چې اول باید وګورم چې ور په رښتیا بند دی او که بند وي دا کولپ په رښتیا غیرمعمولي کولپ دی؟ کله چې ورغلم، پوه شوم چې کولپ نه غیرمعمولي دی او نه ور بند دی. بس دروازه مې ټېله کړه، د باندې ووتم.

پاچا وویل: اوس پوه شوئ چې ما ولې دی غوره کړ؟ موږ اکثره وخت په خپل ذهن کې مشکل تر واقعي اندازې ډېر لویوو او د حل لپاره يې لوی بندوبست کوو، حال دا چې اکثره مشکلات دومره لوی نه دي، لکه په ذهن کې چې مو لوی کړي دي.

[تصویر: یوه کوټه چې دوه ورونه لري. په یوه ور کې کولپ لوېدلی دی. درې حکیمان (له غټو پګړیو او اوږدو سپینو کمیسونو سره، ناست دي. کاغذ او دېوات يې مخې ته ایښې دي، پر کاغذونه يې عددونه لیکلي دي او د ریاضي عملیې ترسره کوي. بل حکیم له دوی څخه بېل لاس تر زنې ناست دی او فکر کوي.]

کورنۍ دنده: تاسو کله کوم ستونزه حل کړې ده؟ په دې اړه خپله تجربه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (مختاړي او اصلي برخه) ووېشئ او معنا يې پیدا کړئ.

کلمه	مختاړی ـ اصلي برخه	د کلمې معنا
غیر معمولي	غیر ـــ معمولي	**غیر** = نا، سیوا **معمولي** = عادي، د نورو غوندې **غیرمعمولي** = هغه څه چې د نورو غوندې نه وي.
غیر واقعي		
غیر قانوني		
غیر ارادي		
غیر حاضر		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې خوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. څه يې وکړل؟

۲. ولې يې وکړل؟

۳. کار يې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسي به په ډلو کې د «پوهې» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. پوهه څه ده؟

۲ . پوهه څنګه ترلاسه کولی شو؟

۳. خپله پوهه څنګه په مناسب ځای کې کارولی شو؟

نومونه سره بېل کړئ: په لاندې چوکاټ کې د ذات او د معنا نومونه ګډوډ راغلي دي. تاسي یې سره بېل کړئ.

د ذات نوم: هر شی چې مادي وي یعنې له مادې څخه جوړ شوی وي، نوم یې د ذات نوم دی، لکه کتاب، ونه، تبره.

د معنا نوم: هر شی چې غیرمادي وي، نوم یې د معنا نوم دی، لکه: فکر، پوهه، مینه، اخلاق، سوله ...

اوسپنه	هوښیاري	لرګی	مشکل	ذهن	مُلک
ستوری	کتابچه	علم	کولپ	سیالي	وزیر
عقل	تجربه	کوتره	طریقه	کاغذ	خوښي

کورنۍ دنده: نن مو له ټولګیوالو سره د پوهې په اړه بحث وکړ. په کتابچو کې مو ولیکئ چې کې مو څه زده کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويښئ او ويې ليکئ: له خپلو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

خلاصولو	خلاصـ ـولو
پرانيستلو	
اورېدلو	
پيلاوه	
بېلاوه	

فکر وکړئ: دلته د کيسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په کيسه کې نشته. له خنګلوريو ټولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. پاچا ولې وزير ټاکه؟

۲. پاچا ولې غوښتل چې وزير د حکيمانو له منځه وټاکي؟

۳. درېو نورو حکيمانو ولې د څلورم حکيم غوندې فکر ونه کړ؟

ويې ارزوئ: د کيسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. د وزير د ټاکلو لپاره د پاچا کار څنګه و؟

۲. د درېو نورو حکيمانو کار درته څنګه ښکاري؟

خپل نظر وليکئ: د کيسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کيسې تلوسه څنګه ده؟ له دې کيسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه اونۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۳	اونۍ ۲	درسي ساعت ۱

ک - ـبر - جن	هوښـ - ـيا - ري	ثنګـ - ـلو - ري
غا - ړه - کۍ	و - مې - ګـ - ـټـ - ـله	چکـ - ـچـ - ـکې

حضور | افسوس | ثنګلورۍ | دربار

اټکل وکړئ: د کيسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کيسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کيسه په ټيټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته يې په ذهن کې مجسم کړئ.

پوهه او هوښياري

يو وخت يو ډېر پوه سړی و. د ده ډېر څه زده وو او ټولو خلکو يې درناوی کاوه، خو افسوس چې کبرجن و. يوه ورځ يې د سروزرو غاړه‌کۍ په غاړه کې واچوله او ثنګلوري پاچهي ته لاړ. د پاچا په دربار کې په هسکه غاړه ودرېد او اعلان يې وکړ چې که هر چا په پوښتنو کې مات کړم، دغه غاړه‌کۍ به ورکوم.

پاچا خپلو حکيمانو ته مخ واړاوه. ټولو وويل چې دغه سړی ډېر پوه دی. له ده سره که خبرو ته کېنو، ماته خورو، نو بهتره ده چې غلي پاته شو.

پاچا د دربار ټوکي ته وويل چې ورشه، د ثنګلوري مُلك حکيم ته ووايه چې دلته دې سيال نشته. خو ټوکي د دې په ځای چې د پاچا پيغام ورسوي، پاچا ته يې وويل: زه تيار يم چې خبرو ته ورسره کېنم.

پاچا پوهېده چې د ده له ټوکي سره علم نشته، خو فکر يې وکړ چې د حکيم او ټوکي بحث ته به وخاندي، نو ټوکي ته يې وويل: سمه ده، دواړه راشئ.

حکيم او ټوکي د پاچا حضور ته ودرېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوکي وويل: زه څلور پوښتنې کوم. که حکيم څلور واړو ته غلط ځوابونه راکړل، لوبه ده وګټله، که نه نو ما وګټله، د سرو زرو غاړه‌کۍ به راکوي.

حکيم ومنله او ټوکي لومړۍ پوښتنه وکړه:

- د کوم ملك يې؟

- د همدې ځای.

- څومره وخت کېږي چې په دې ښار کې اوسې؟

- درې کاله.

- څه کار کوې؟

- بزګر يم.

ټوکي وارخطا، وارخطا ور وکتل، ويې ويل: لکه چې ودې ګټله. پوښتنې ختمې شوې؟

حکيم ورته وويل: نه، يوه پوښتنه دې لا پاتې ده. که مې هغې ته هم غلط ځواب درکړ، ما وګټله.

او له دې خبرې سره سم، ټوکي د خوشحالۍ چکچکې وکړې، ويې ويل: ومې ګټله، رښتيا دې وويل.

حکيم په خواره خوله وويل: هو، ودې ګټله.

حکيم د سرو زرو غاړه‌کۍ ټوکي ته ورکړه. ده چې غرور يې مات شوی و، ټولو ته يې وويل: نور به هيڅ وخت ونه وايم چې زه تر نورو پوه يم.

او ټوکي وويل: علم ښه شی دی، خو هوښياري لا بهتره ده.

[تصوير: د پاچاهي دربار، پاچا پر تخت ناست دی. مخې ته يې يو حکيم په لويه پګړۍ، اوږده کميس او عينکو سره او يو ټوکي له لنډ کميس، اوږدې خولۍ سره ولاړ دي. حکيم په ځړېدلو شونډو خپله د سرو زرو غاړه‌کۍ ټوکي ته ورکوي او ټوکي په ډکه خوله خندا ورته ګوري.]

کورنۍ دنده: تاسې خپله تجربه وليکئ چې څنګه مو کومه ستونزه په هوښيارۍ سره حل کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) وویشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړي	د کلمې معنا
خوشحالي	خوش ـــ حال ـ ي	خوش = خوښ **حال** = مزاج ـي = د حالت روستاړی **خوشحالي** = د خوښۍ حالت
هوښیاري		
همکاري		
بې کاري		
بیماري		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې څوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. څه یې وکړل؟

۲. ولې یې وکړل؟

۳. کار یې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۳	اونۍ ۲	درسي ساعت ۳

بحث وکړئ: تاسي به په ډلو کې د «تفکر» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندي پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. فکر څه شی دی؟

۲ . د لوستلو په وخت کې خپل فکر متن ته څنګه ورواړوو؟

۳. له خپل ذهن څخه بد فکرونه څنګه وباسو؟

کله چې خبرې کوو، چا ته باید ډېر ور نژدې نه شو او مناسبه فاصله ولرو!

نومونه سره بېل کړئ: په لاندي چوکاټ کې د ذات او د معنا نومونه ګډوډ راغلي دي. تاسي يې سره بېل کړئ.

دربار	خوشحالي	ماته	مُلک	څواب	رښتیا
غرور	غاړه‌کۍ	غاړه	پوښتنه	لاس	پاچا
کبر	سره زر	ټوکې	بحث	پیغام	فکر

لاندي جملې ولولئ او (.) او (،) په کې په مناسبو ځایونو کې وکاروئ.

۱. حکیم وویل: نه، یوه پوښتنه دې لا پاتې ده .

۲. حکیم په خواره خوله وویل: هو _ ودې ګټله _

۳. ټوکي وویل: نه _ زه به يې مات کړم _

۴. پاچا وویل: نه _ هېڅوک د هغه سیال نه دی _

۵. ټوکي وویل: هو _ ستا ځواب سم دی _

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ويې ليکئ: له خپلو ثنګلوريو تړولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

ثنگلوری	ثنگ ـلوری
کبرجن	
خوشحالي	
سره زر	
غاړه‌کۍ	

فکر وکړئ: دلته د کيسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په کيسه کې نشته. له ثنګلوريو تړولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. حکيم د ثنګلوري پاچاهۍ دربار ته ولې تللی و؟

۲. حکيم په خپله غاړه‌کۍ ولې شرط ولګاوه؟

۳. په دې کيسه کې د چا تجربه زياته وه؟

ويې ارزوئ: د کيسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. د پاچا د دربار حکيمانو ځانونه غلي کړل، تاسو ته دا کار ځنګه ښکاري؟

۲. د ټوکي چلند ستاسو په نظر ځنګه و؟

خپل نظر وليکئ: د کيسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کيسې تلوسه ځنګه ده؟ له دې کيسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریمه اونۍ

د درس هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پايه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «ونکې» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د پوښتنو په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. د ذات او معنا نوموونه سره بېل کړئ؛

۴. د اوس مهال جملې به مطلق او جاري تېر مهال ته واړوئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاهـ - ـدا - نه	ستو - ما - نی	و - پـ - ـلـ - ـتہـ - ـله
وا - ړ - و - له	کر - ونـ - ـدي	شو - ـتـ - ـلو

ذهن | کاهدانه | پلتهونکي | لاحول

اټکل وکړئ: د کیسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کیسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کیسه په ټیټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته یې په ذهن کې مجسم کړئ.

آرام ذهن

لمر په لوېدو و چې بزګر د شوتلو پنډه په شا له کروندې راستون شو. کاهداني ته ورننوت. دی چې سخت ستړی و، د شوتلو پنډه یې په تلوار سره ته خطا کړه. هغه تار چې ده د شوتلو ګېډۍ پرې تړلې وه، د ساعت په بند کې یې بند شو. د بزګر ساعت ولوېد او په کاهدانه کې ورک شو.

بزګر چې ستومانۍ په عذاب کړی و، سخت غوسه شو. بوسو ته یې لغته ورکړه خو بیا یې له ځان سره ووېل چې شیطان ته لاحول ووایي او په آرام ذهن خپل ساعت ولټوي. ورته ټیټ شو. پروړه یې ډېره وپلټله خو ساعت یې ونه موند. ماشومانو چې د کاهدانې مخې ته یې لوبې کولې، بزګر ته ووېل: اکا! ساعت دې موږ درته پیدا کړو؟

بزګر چې نور یې د پلټلو حوصله نه درلوده، ووېل: هو، راپیدا یې کړئ.

هلکان کاهدانې ته ننوتل او ټوله پروړه یې په بل مخ واړوله، خو ساعت یې ونه موند. ټول بېرته راووتل.په دې وخت کې د بزګر لور راغله. هغې پلار ته د اوداسه لپاره اوبه راوړې وې. کله چې د پلار د ساعت له ورکېدو خبره شوه، ویې ویل: دادا! ته دا بدنۍ واخله، مخ لاس تازه کړه، ساعت به دې زه پیدا کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بزگر موسکی شو، ویې ویل: ښه ده لورې، ورځه. خو گومان مې نه شي چې پیدا به یې کړې. ما او هلکانو ډېر ولټاوه، خو ته وا ځمکه چاوده شوه او دا په کې ننوت. اوس خو لا تیاره هم شوه.

لور یې نرۍ خندا وکړه او ویې ویل: دادا! مور مې ما څه بولي؟ هغه مې پلټونکې نجلۍ بولي.

له دې خبرې سره کاهدانې ته ورننوته. شېبه نیمه پس پلټونکې نجلۍ راووته او بزگر ته یې د هغه ساعت ورکړ .

بزگر ورته وویل: عجبه ده، دومره ژر! څنگه دې وموند؟

نجلۍ ورته وویل: زه په کاهدانه کې کراره کېناستم او په پوره چوپتیا کې مې غوږ ونیو چې د ساعت د ټک ټک ځای سهي کړم.

[تصویر: کلی، د کاهدانې مخې ته دوه غواگانې ولاړې دي. بزگر اودس کوي او یوې (۱۱- ۱۲ کلنې) نجلې ورته ساعت نیولی دی. د کاهدانې ور خلاص دی.]

کورنۍ دنده: تاسې په دې اړه خپله کیسه ولیکئ چې څنگه مو کومه ستونزه په هوښیارۍ او ارام ذهن سره حل کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ښنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا يې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
پلټونکې	پلټـ ــ ـونکې	پلټـ (پلټنه) = لټون ـونکې = فاعلي روستاړی، ترسره کوونکې پلټونکې = څوک چې پلټنه کوي
زده کوونکې		
جوړوونکې		
لوستونکې		
لیکونکې		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا له خپلو ښنګلوریو ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې ځوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. څه يې وکړل؟

۲. ولې يې وکړل؟

۳. کار يې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «پوښتنه» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د څینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. موږ پوښتنه ولې کوو؟

۲ . خپله پوښتنه څنګه باید وکړو؟

۳. له ځان څخه پوښتنه کولی شو؟ څنګه؟

نومونه سره بېل کړئ: په لاندې چوکاټ کې د ذات او د معنا نومونه ګډوډ راغلي دي. تاسې يې سره بېل کړئ.

چوپتیا	ځمکه	بدنی	ستوماني	ساعت	غوسه
کاهدانه	ګومان	بزګر	شبېه	وخت	هلک
حوصله	تیاره	شیطاني	اودس	ستړیا	نجلۍ

تېر مهال ته يې واړوئ: لاندې جملې په خپلو کتابچو کې ولیکئ او د بېلګې په شان هره جمله مطلق او جاري تېر مهال ته واړوئ.

اوس مهال	مطلق تېر مهال	جاري تېر مهال
لمر لوېږي.	لمر ولوېد.	لمر لوېده.
بزګر غوسه دی.		
شیطان ته لاحول وايي.		
ما پلټونکي نجلۍ بولي.		

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۳	اونۍ ۳	درسي ساعت ۴

وويېشئ او ويې ليکئ: له خپلو ځنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو وويېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

ستومانۍ	ستومانـ ـۍ
کاهدانه	
پلټونکې	
هلکانو	
چوپتيا	

فکر وکړئ: دلته د کيسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په کيسه کې نشته. له ځنګلوريو ټولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. بزګر او هلکانو ولې ساعت پيدا نه کړای شو؟

۲. په دې کيسه کې هلکان مشران وو که نجلۍ مشره وه؟

۳. د بزګر مېرمنې ولې خپله لور پلټونکې نجلۍ بلله؟

ويې ارزوئ: د کيسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. د بزګر کوم کارونه ناسم وو، ولې؟

۲. د هلکانو او نجلۍ کارونه څنګه ارزوئ؟

خپل نظر وليکئ: د کيسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کيسې تلوسه څنګه ده؟ له دې کيسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – څلورم فصل

موضوع: ټولنيز ژوند

ژانر: معلوماتي (مقايسي)

انسان او ټولنه له يو بل سره متقابله رابطه لري.

١ .ټولنې څنګه جوړېږي؟

٢ .انسانان ولې په ټولنو کې ژوند کوي؟

٣ .انسان او ټولنه څنګه له يو بل سره رابطه لري؟

۴ .که ټولنې نه واى، ژوند به څنګه و؟

۵. په ټولنه کې کومو شيانو ته بايد پام وکړو؟

هر شی له بل شي سره ځينې ورته‌والي او ځينې توپيرونه لري.

١ .د شيانو تر منځ ورته‌والي څنګه معلومولی شو؟

٢ .د شيانو د توپيرونو وجه څه ده؟

٣ .دوه شيان څنګه هم سره ورته وي او هم له يو بله توپير لري؟

۴ .که ټول شيان بېخي سره ورته واى، څه به پېښېدل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فصل عمومي هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې فصل کې وکولای شئ چې:

۱. د متن په اړه وړاندوینه وکړئ.

۲. د دوو شیانو توپیرونه او ورته‌والي په ډیاګرام کې وښیئ.

۳. د متن په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ.

۵. متن وارزوئ.

٦. د متن په اړه خپل نظر بیان کړئ.

د لومړۍ اونۍ خاص هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «یز» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د ټولنیز ژوند په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. په جملو کې به د څو صفتونو سمه بڼه وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۴ اونۍ ۱ درسي ساعت ۱

شامـ - پانـ - زي - گا - نې	ډولـ - ـفيـ - ـنان	ټو - لـ - ـنيز
نـ - ـظا - مو - نو	سا - عتـ - و - نو	څېـ - ـړونـ - ـکو

ټولنيز ژوند | شامپانزي | شاهي نظام | داړه

اټکل وکړئ: لاندې څو جملې ليکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بيا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې ته (غ) وليکئ. بيا متن ولولئ چې ستاسو وړاندوينه سمه وه که نه.

۱. ژوي له يو بل سره مينه او خواخوږي کوي.

۲. ځينې ژوي د خپل ټبي ملګري د ژغورلو هڅه کوي.

۳. د فيلانو په ګله کې نر فيل د ګلې مشر وي.

۴. لېوان ټول عمر له مور او پلار سره تېروي.

۵. د زمريانو او نهنګانو کورنۍ سره ورته دي.

٦. د شامپانزيګانو مشر تر ټولو زوړ نر شامپانزي وي.

ولولئ: لاندې متن په ټيټ غږ ولولئ. د هر پراګراف تر لوستلو وروسته، يو ځل د هماغه پراګراف په اړه د وړاندوينې جمله وګورئ. که مو وړاندوينه ناسمه وه، مخې ته يې چليپا وکاږئ او که سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه وليکئ.

د انسان او ژوو کورنۍ

ځينې خلک ګومان کوي چې يوازې انسانان ټولنيز ژوند لري، خو ځينې ژوي هم د انسانانو غوندې کورنۍ لري. انسانان په کورنيو کې ژوند کوي چې د يو بل خيال وساتي، د خپلو بچيو روزنه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنه وکړي، او له یو بل سره مینه وکړي. شامپانزي‌ګانې چې د یو بل بدن ګروي، یوازې د صفا کولو لپاره نه وي، بلکې یو بل ته مینه هم ورکوي. همدارنګه زمرۍ یو بل په څټلو نازوي او زمري خپل سرونه سره موښي. په ۲۰۱۳ کال کې خلکو پنځه ډولفینان ولیدل چې لکه جاله سره جوخت روان وو. دوی په خپل سر یو بل زخمي ډولفین نیولی و چې ډوب نه شي.

زموږ په کورنیو کې د یوه مور او پلار اولادونه اوسېږي او هره کورنۍ یو مشر لري. د فیلانو په ګله کې میندې، خویندې، لوڼې او بچي یې وي. د ګلې تر ټولو مشره، د ګلې رهبره وي. کله چې هغه مړه شي، تر ټولو مشره لور یې د هغې ځای نیسي، لکه زموږ په شاهي نظامونو کې چې معمولاً تر پاچا وروسته د هغه مشر زوی پاچا کېږي.

د لېوانو داړه بیا د انسانانو د کورنۍ غوندې وي. مور، پلار او واړه بچیان یې یوه داړه وي. په هره داړه کې له ۵ تر ۱۱ پورې لېوان وي. د لېوانو بچي تر ځوانۍ پورې په داړه کې پاتې کېږي. بیا ځي او ځان ته جوړه پیدا کوي چې بله کورنۍ جوړه کړي.

د زمریو په ګله کې زمرۍ او بچي یې اوسېږي. په هره ګله کې معمولاً ۱۵ زمرۍ او واړه زمري وي. زمرۍ په خپله ګله کې پردۍ زمرۍ نه شي زغملی او که پردۍ زمرۍ وغواړي ګلې ته یې ورګډه شي، دوی یې شړي. د زمریو نر بچي چې ۲ – ۳ کلن شي، له ګلې څخه وځي.

یو ډول نهنګان هم په ډلو کې ګرځي. د هرې ډلې نهنګان د یوې مور بچیان وي. دوی هېڅکله تر یو څو ساعتونو زیات له یو بله نه لرې کېږي او ټول عمر د مور او پلار په خوا کې تېروي.

شامپانزي‌ګانې په لویو ډلو کې اوسېږي. دوی قبیلې، خېلونه او کورنۍ لري. د شامپانزي‌ګانو څو کورنۍ یو خېل جوړوي. په شامپانزي‌ګانو کې کورني اړیکي ډېر غښتلي دي. دوی تر ځوانۍ وروسته هم د مور مینه او پام غواړي. د خېل مشرـ تر ټولو غښتلی نر شامپانزي وي. د دوی نران له یو بل سره جنګېږي او هر څوک چې بر شو، هغه مشر کېږي. کېدای شي یو نر ډېر غښتلی نه وي، خو چالاکه وي او په چالاکۍ سره پر نورو نرانو بر شي. شامپانزي‌ګانې د ورځې له خوا په خوړو پسې خپرېږي او له نورو کورنیو او خېلونو سره راشه درشه کوي، خو د شپې بېرته راټولېږي او هر څوک په خپل خېل کې د ونو پر څانګو یو بل ته نژدې ویده کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منابع:

1. https://askdruniverse.wsu.edu/2018/01/12/animals-live-groups
2. https://www.worldatlas.com/articles/what-animals-live-in-groups
3. https://www.onegreenplanet.org/animalsandnature/animal-species-with-strong-family-bonds
4. https://www.conservenature.org/learn_about_wildlife/chimpanzees/chimp_community

[تصویر: د صفحې په منځ کې د انسانانو د یوې کورنۍ عکس په بیضوي چوکاټ کې او چارچاپېره یې په نسبتاً وړو دایرو کې د شامپانزي‌گانو، زمریانو، لېوانو، او فیلانو د ډلو عسکونه]

کورنۍ دنده: په خپل چم گاونډ کې د مېږیو، مچیو، مرغیو، چرگانو، مرغانو، پسونو یا نورو ژوو ژوند ته ځیر شئ. وگورئ چې دوی ډله‌ییز او ټولنیز ژوند لري، که جلا جلا اوسېږي. بیا د دوو یا دریو ژوو د ژوندانه توپیرونه او ورته‌والي په کتابچو کې ولیکئ.

فصل ۴ اونۍ ۱ درسي ساعت ۲

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ښنگلوریو ټولگیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
ټولنیز	**ټولنه ــ یز**	**ټولنه** = اجتماع، ډله، سره یو ځای اوسېدونکي کسان **یز** = صفتي وروستاړی **ټولنیز** = څه چې د ټولنې او ډلې په بنه وي، یا په ټولنې پورې تړلی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله‌ييز		
وسپنيز		
غرېز		
لنډيز		

د مقايسې ډياګرام: د مقايسې ډياګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. د زمريانو او لېوانو د ډله‌ييز ژوند توپيرونه او ورته‌والي پيدا او په ډياګرام کې يې وليکئ.

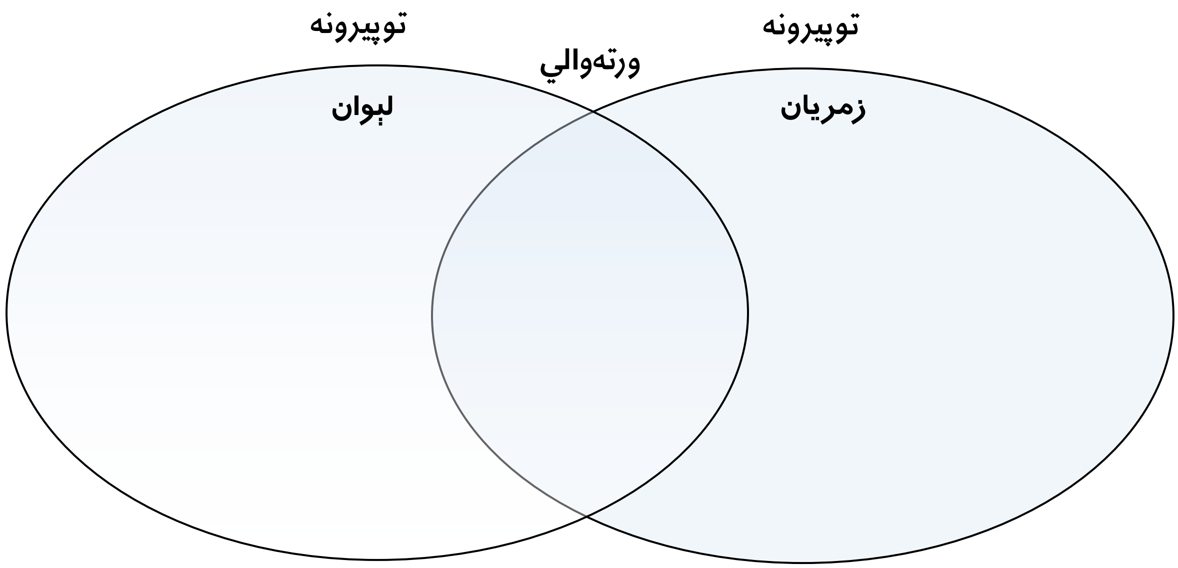

ويې ارزوئ: د «انسان او ژوو کورنۍ» مقاله وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

١. کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

٢. معلومات يې څومره په زړه پورې وو؟

٣. د کومې دعوې لپاره دليل او ثبوت وړاندې شوی و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ دنده: د انسانانو کورنۍ د کوترو له سېل سره مقایسه کړئ. بیا د مقایسې ډیاګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. په یاد مو وي چې د دواړو ورته شیان د دایرو په تېره بېره برخه کې او توپیرونه یې د دایرو په آزادو برخو کې ولیکئ.

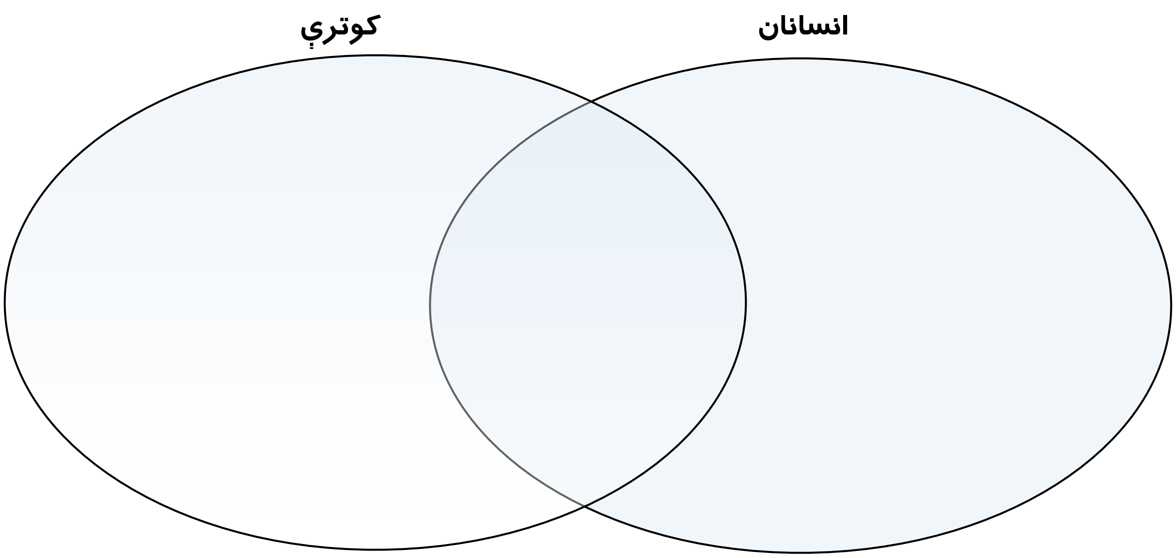

فصل ۴   اونۍ ۱   درسي ساعت ۳

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «ټولنیز ژوند» په اړه بحث وکړئ. هر څوک بـه پـه خپلـه ډلـه کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته وواېي.

د بحث پوښتنې:

۱. انسانان ولې په ټولنو کې ژوند کوي؟

۲ . که یو څوک په ځنګله کې یوازې سر واوسېږي، ژوند به یې څنګه وي؟

۳. فکر وکړئ چې یو کس په ټولنه کې ژوند کوي او بل کس یوازې، د دوی ژوند به کوم توپیرونه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صفتونو سمه بڼه وکاروئ: د لاندې نومونو لپاره په ليندیو کې د راغلیو صفتونو سمه بڼه ولیکئ.

زمری سور	زمري سره	زمرۍ سره	کربښې سرې	(سور)
نهنګ	نهنګان	پانه	پاڼې	(شين)
ختکی	ختکي	هندوانه	هندوانې	(اوم)
انار	انارونه	مالټه	مالټې	(خوږ)
ناک	توتان	منه	منې	(پوخ)

کورنۍ دنده: د مقايسې ډياګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او بيا د متن د معلوماتو له مخې د فيلانو او شامپانزي‌ګانو ژوند سره مقايسه کړئ. په ياد مو وي چې د دواړو ورته ځانګړنې د دايرو په تېره برخه کې او توپيرونه يې د دايرو په آزادو برخو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۴	اونۍ ۱	درسي ساعت ۴

ووېشئ او وېې لیکئ: له خپلو ټنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

ټولګی	ټول ګی
ټولنه	
ټولنیز	
ټولی	
ټولنپوه	

فکر وکړئ: دلته داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په متن کې نشته. له ټنګلوریو ټولګیوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. فیلان او شامپانزي‌ګانې ولې د خپلې ډلې لپاره مشر/ مشره لري؟

۲. نهنګان له څو ساعته جلا سفر څخه وروسته، څنګه خپله کورنۍ بېرته پیدا کوي؟

۳. د زمریانو نر بچي چې ۲ -۳ کلن شي او له ګلې څخه وځي، بیا چېرته ځي؟

وېې ارزوئ: لوستل شوی متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې روانې لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر ولیکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ په کتابچو کې مو د متن په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوهمې اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پايه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پيدا کړئ چې د «ځای» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ييز بحث کې د مېلې او چکر په اړه خپل نظر ښرگند کړئ؛

۳. په جملو کې به د خو صفتونو سمه بڼه وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۴ | اونۍ ۲ | درسي ساعت ۱

غـ - لـ - طېـ - ـږي	آ - را - مېـ - ـږي	فـ - ـعال - يـ - ـتو - نه
سيـ - ـمه - ييـ - ـزي	و - لسـ - ـوا - لـی	ار - غنـ - ـداو

بانډار | مقاومت | معمولي | جهيل

اټکل وکړئ: لاندې څو جملې ليکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بيا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې ته (غ) وليکئ. بيا متن ولولئ چې ستاسو وړاندوينه سمه وه که نه.

۱. مېله او چکر يوازې د ساعت تېرۍ لپاره دي او بله گټه نه لري.

۲. ټولې مېلې يو رقم دي.

۳. مېله‌ځايونه يا طبيعي دي يا انسانانو جوړ کړي دي.

۴. ټول خلک د مېلې لپاره يوازې داسې ځای خوښوي چې رواني اوبه په کې وي.

۵. بندونه د ځمکو د خړوبولو او د برېښنا د توليدولو لپاره جوړ شوي دي.

٦. په پارکونو کې يوازې ونې وي.

ولولئ: لاندې متن په ټيټ غږ ولولئ. د هر پراگراف تر لوستلو وروسته، يو ځل د هماغه پراگراف په اړه د وړاندوينې جمله وگورئ. که مو وړاندوينه ناسمه وه، مخې ته يې چليپا وکاږئ او که سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه وليکئ.

مېله او چکر

مېله او چکر د انسان ذهن او بدن دواړو ته گټه لري. په مېله او چکر کې د انسان پام غلطېږي، ذهن يې آرامېږي او ستوماني يې لرې کېږي. همدارنگه په مېله کې خلک ډېر گرځي راگرځي، لوبې کوي، او نور فيزيکي فعاليتونه کوي چې د ورزش غوندې بدن ته گټه لري. په مېلو او چکرونو کې ټوکې ټکالې، بانډار او گپ شپ وي چې دا د انسان زړه خوشحالوي. فيزيکي فعاليت، خندا او خوشحالي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغیو په وړاندې د بدن مقاومت زیاتوي. همدارنګه د مېله ځایونو تازه هوا سږو، زړه، مغزو او د بدن نـورو برخو ته ګټوره ده.

ځینې مېلې عمومي مېلې دي چې خورا ډېر خلک په کې وي، مثلاً د نوروز مېله چـې د افغانسـتان ډېر زیات خلک له کورونو څخه راوځي، څوک مزار شریف ته ځي او څوک د نـورو ولایتونـو مېلـه‌ځایونو تـه ځي. ځینې مېلې بیا سیمه‌ییزې دي چې یوازې د یوې سیمې یعنې د یوې ولسوالۍ یـا ولایـت یـا د څـو څنګلوریو ولایتونو خلک ورځي. د پکتیا په زرمت کې د طالبانو یا د توتانو مېله، په جلال آباد کې د نارنج ګل مېله، په هرات کې د انګورو مېله، په پروان کې د ارغوان ګل مېله سیمه‌ییزې مېلې دي. د مېلـې بـل ډول معمولي مېلې دي چې هره جمعه یا په نورو رخصتیو کې ځینې کسان له خپلو کورنیو یا ملګـرو سره چکر ته راوځي.

مېله‌ځایونه یا طبیعي وي یا انسانانو پخپله جوړ کړي وي. طبیعي مېله‌ځایونـه پـه طبیعـت کـې تیـار وي. ځینې طبیعي مېله ځایونه د ولاړو یا روانـو اوبـو پـه وجـه مشـهور دي. پـه بامیـان کـې بنـد امیـر، پـه بدخشان کې د شیوا جهیل او په غزني کې د سرده بند د طبیعي ولاړو اوبو مېله‌ځایونه دي. د روانـو اوبـو مشهور مېله‌ځایونه د کونړ سیند، د پنجشیر او سالنګ سیندونه، پـه کنـدهار کـې د ارغنـداو سـیند او پـه هرات کې د هریرود سیندونه دي. ځینـې نـور طبیعـي مېله‌ځایونـه ځـنګلي وي، مـثلاً د پکتیـا، پکتیکـا، خوست، کونړ او نورستان ځنګلونه ښه مېله‌ځایونه دي. ځینې خلک بیا د غره چکر خوښوي او ځینې یـې ډاګ او صحرا خوښوي چې هېڅ غر و غوړ په کې نه وي.

هغه مېله‌ځایونه چې انسانانو جوړ کړي دي یا د اوبو لوی ډنډونه دي، یا باغونه او پارکونـه. پـه کابـل کې د قرغې او سروبي بندونه، په جلال آباد کې د درونټې بنـد، او پـه کنـدهار کـې د دالـې بنـد د خلکـو مېله ځایونه دي. دغه بندونه یا د اوبو د ایسارولو او د ځمکو د خړوبولو لپاره جوړ شوي دي، لکه د قرغـې او د دالې بند او یا برېښنا هم په کې تولیدېږي، لکه د سروبي او درونټې بندونه.

په ښارونو کې خلکو د مېلې او چکر لپاره پارکونه او باغونه جوړ کړي دي. په باغ کې ونې ډېرې، خـو چمن او میدان کم وي. په پارکونو کې بیا د لوبو میدانونه لکه د والیبال، فوټبـال، او کریکـټ میدانونـه او لوی لوی چمنونه هم وي. په ځینو پارکونو کې د ماشومانو د ساعت تېرۍ وسـایل لکـه ډولـۍ، څرخونـه، یخمالک، بایسکل، برېښنایي موټرونه او داسې نور شیان هم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

[تصویر: د مختلفو مېله‌ځایونو عکسونه، کله: د قرغې بند، د آریوب ځائیو ځنګلونه، بند امیر، د مزار شریف دشت شادیان]

کورنۍ دنده: مېله او چکر مو له خپلې کورنۍ سره خوښېږي که له خپلو ملګرو او همزولو سره؟ د مېلې دا دوه ډولونه سره مقایسه کړئ. په خپلو کتابچو کې د مقایسې ډیاګرام رسم کړئ او د دې مېلو ورته والي او توپیرونه وښیئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ځنګلوريو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا يې پيدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
مېله‌ځای	مېله ـــ ځای	**مېله** = د تفریح او چکر لپاره له خپلې کورنۍ یا ملګرو سره له کوره وتل **ځای** = مکاني روستاړی **مېله‌ځای** = هغه ځای چې خلک د مېلې لپاره ورځي
تمځای		
څرځای		
پناه‌ځای		
پټېدنځای		

د مقایسې ډیاګرام: د مقایسې ډیاګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. د طبیعي او مصنوعي مېله‌ځایونو توپیرونه او ورته‌والي پیدا او په ډیاګرام کې یې ولیکئ.

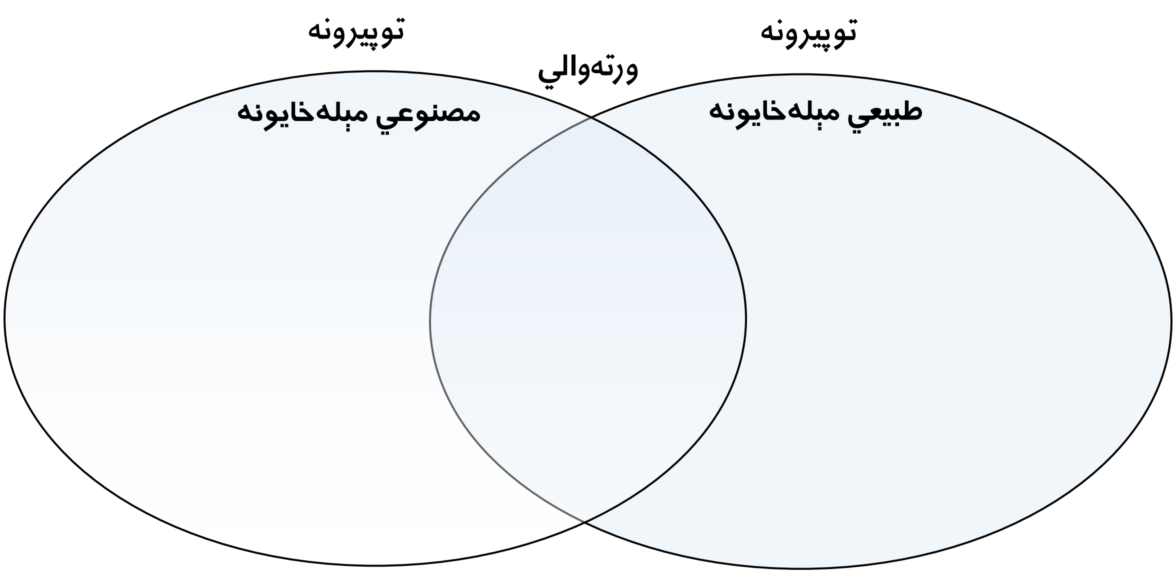

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويې ارزوئ: د «انسان او ژوو کورنۍ» مقاله وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

۱. کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

۲. معلومات یې څومره په زړه پورې وو؟

۳. د کومې دعوې لپاره دلیل او ثبوت وړاندې شوی و؟

کورنۍ دنده: ستاسو کومې لوبې خوښېږي چې په مېلو کې یې وکړئ. د مقایسې د ډیاګرام په کارولو سره، دوې هغه لوبې چې په مېلو کې یې کوئ، سره مقایسه کړئ.

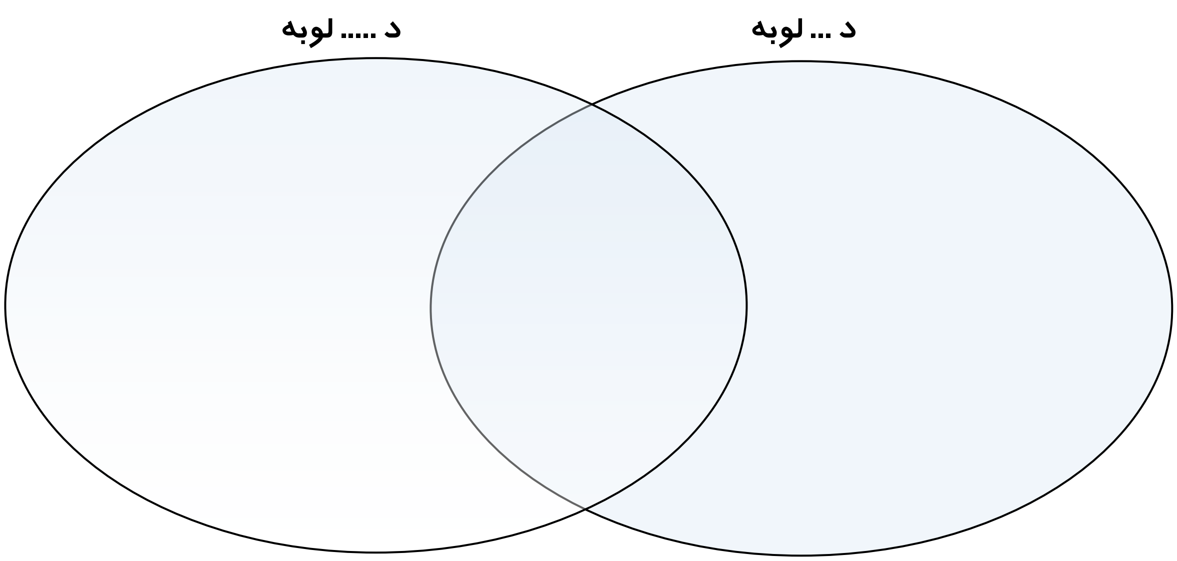

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «مېلې او چکر» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. له مېلې او چکر څخه ولې خوند اخلو؟

۲ . عمومي مېله ځایونه له شخصي مېله ځایونو څخه څه توپیرونه لري او په څه شي کې سره ورته دي؟

۳. په عمومي مېله ځایونو کې کوم کارونه مناسب دي او کوم کارونه مناسب نه دي؟

د صفتونو سمه بڼه وکاروئ: په کتابچو کې مو د لاندې نومونو لپاره په لینديو کې د راغليو صفتونو سمه بڼه ولیکئ.

تریخ	تراخه	ترخه	ترخي	
بوټی	بوټي	پاڼه	پاڼي	(تریخ)
تندی	تندي	ټنډه	ټنډې	(تریو)
کمیس	کمیسونه	لمن	لمنې	(اوږد)
پیتاوی	پیتاوي	هوا	بړستنې	(تود)
وینبته	وینبتان	شړۍ	جامې	(ځیږ)

کورنۍ دنده: د مقایسې په ډیاګرام کې هغه کارونه چې په عمومي او شخصي- مېله‌ځایونو کې کولی شو، سره مقایسه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ويې ليکئ: له خپلو ځنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

غلطېږي	غلط ېږي
آرامېږي	
کرارېږي	
توليدېږي	
لرې کېږي	

فکر وکړئ: دلته داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په متن کې نشته. له ځنګلوريو ټولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. د ښارونو خلک د مېلې لپاره ولې کليوالو سيمو ته ځي؟

۲. په مېلو کې کوم خطرونه وي چې ځان بايد ترې وساتو؟

۳. مېلې ته چې ځو، کوم شيان بايد راسره واخلو؟

ويې ارزوئ: لوستل شوی متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې رواني لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر وليکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ په کتابچو کې مو د متن په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دريمې اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «تون» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د کلي او ښار په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. په جملو کې به د څو صفتونو سمه بڼه وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اِن – سا – نا – نو	مس – تـ – ـريـ – ـتوب	اِن – جيـ – ـنيـ – ـري
دو – کانـ – ـدا – ـري	رسـ – ـتيو – را – نو – نه	مار – کېـ – ـټو – نه

استوګنه	معمولاً	ککړتیا	هوټل

اټکل وکړئ: لاندې څو جملې ليکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بيا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې تـه (غ) وليکـئ. بيـا مـتن ولولئ چې ستاسو وړاندوينه سمه وه که نه.

۱. په ښارونو کې د هرې کوڅې ټول اوسېدونکي سره خپلوان وي.

۲. په کليو او ښارونو دواړو کې خلک يو شان دندې او کارونه لري.

۳. د کليو جوماتونه واړه وي خو د ښار جوماتونه لوی دي.

۴. په ښارونو کې کروندې او د مېوو باغونه ډېر دي.

۵. د ښارونو هوا ډېره ککړه وي ځکه چې هلته فابريکې، موټرې، او بخارۍ ډېرې دي.

۶. په کليو کې کثافات او خځلې ځکه کم دي چې اوسېدونکي يې د نظافت خيال ساتي.

ولولئ: لاندې متن په ټيټ غږ ولولئ. د هر پراګراف تر لوستلو وروسته، يو ځل د هماغـه پراګراف په اړه د وړاندوينې جمله وګورئ. که مو وړاندوينه ناسـمه وه، مخـې تـه يـې چليپا وکـاږئ او کـه سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه وليکئ.

زموږ کلي او ښارونه

ښار او کلی دواړه د انسانانو د استوګنې سيمې دي. په دواړو کـې وګـړي لـه نـورو انسـانانو سره ګـډ ژوند کوي. په ښارونو کې ډېر زيات خلک اوسېږي او کورونه په کـې واړه خـو ډېـر دي، خـو پـه کليـو کـې خلک او کورونه کم وي. د کلي کورونه د ښار تر کورونو لوی وي. د يوه کلي خلـک معمـولاً سره خپـل وي خو په ښارونو کې پردي خلک سره ګاونډيان وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلي او ښار دواړو کې خلک کار و بار کوي. د ښار خلک مختلف کارونه کوي، لکه: دفتري کارونه، ډاکټري، انجینیري، تجارت، دوکانداري، مستريتوب، نجاري، ډرېوري، او ډېر نور کارونه. خو کلیوال معمولاً یا بزګر وي یا مالدار او نور کسبونه په کې کم وي. په ښارونو کې روغتونونه، کلینیکونه، فابریکې او کارخانې، هوټلونه، رسټورانونه او مارکېټونه شته چې ډېر خلک په کې کار کوي، خو په کلیو کې دا شیان نشته.

زموږ په ښارونو او کلیو دواړو کې دکانونه، ښوونځي، او جوماتونه شته. د کلي جومات وړوکی وي خو د ښار جوماتونه لوی او ډېر دي. په کلیو کې د څو کلیو لپاره یو ښوونځی وي، خو په ښار کې ښوونځي ډېر زیات دي. په ښارونو کې پوهنتونونه او د زده کړې مختلف کورسونه وي، خو په کلیو کې پوهنتون نشته. د ښار بازارونه ډېر لوی لوی وي او د هر شي دوکانونه په کې وي، خو په کلیو کې یوازې د پرچون واړه دوکانونه وي.

په ښار او کلي دواړو کې ونې او ګلان وي. په ښارونو کې خلک په خپلو انګړونو کې ونې ږدي او ګلان کري یا په ګلدانیو کې ګلان کري، خو په کلیو کې خلک د خپلو پټیو په شاوخوا کې ونې ږدي او په پټیو کې غنم، جوار، مې، رومیان، بانجان، کچالان، پیاز، بینډۍ او نور شیان کري. په کلیو کې وحشي بوټي او ګلونه چې پخپله شنه کېږي، ډېر وي. ځینې کلیوال د مېوو باغونه لري چې انار، مڼې، انګور، مندتې، مالټې، بادام، غوزان او نورې مېوې کوي.

په ښارونو کې خځلې او کثافات ډېر او هوا یې ککړه وي. دا ځکه چې هلته په کم ځای کې ډېر خلک اوسېږي. د ښارونو هوا د موټرو، کارخانو، او بخاریو په لوګیو ککړېږي. په ښارونو کې ګرد او دوړې هم زیات وي او د هوا د ککړتیا په وجه ناروغۍ په کې زیاتې دي. د کلیو هوا تازه او پاکه وي ځکه چې د موټرو تګ راتګ په کې کم وي، کارخانې په کې نشته او کورونه هم کم دي.

[تصویر: د صفحې په ښۍ خوا کې د کلي عکس او په چپه خوا کې یې د ښار تصویر]

کورنۍ دنده: د مقایسې ډیاګرام په کارولو سره د خپلې استوګنې سیمه له یوې بلې سیمې سره مقایسه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلـو څنګلوریـو ټولګیوالـو سره، هـره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
روغتون	روغ ـــ تون	**روغ** = جوړ، **تون** = ځای، مکاني وروستاړی **روغتون** = هغه ځای چې ناروغان په کې رغېږي.
پوهنتون		
میړتون		
وسله‌تون		
کتابتون		

د مقایسې ډیاګرام: د مقایسې ډیاګرام په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. زموږ د کلیو او ښارونو توپیرونه او ورته‌والي پیدا او په ډیاګرام کې یې ولیکئ.

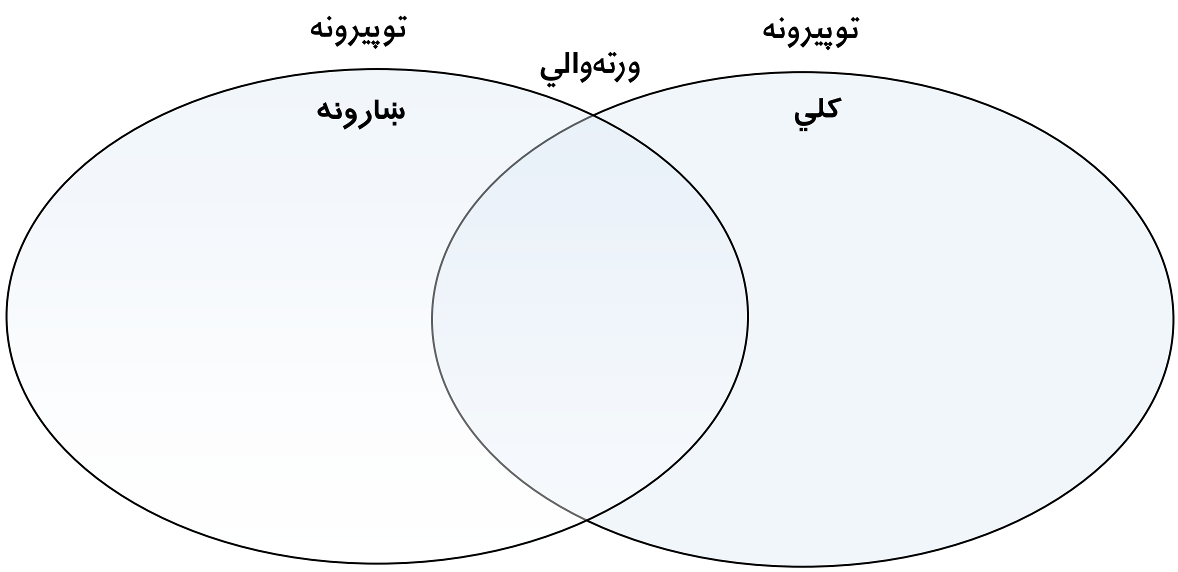

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویې ارزوئ: د «انسان او ژوو کورنۍ» مقاله وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

۲. معلومات یې څومره په زړه پورې وو؟

۳. د کومې دعوې لپاره دلیل او ثبوت وړاندې شوی و؟

کورنۍ دنده: د خپلې کورنۍ د مشرانو په مرسته، د کلي او ښار دودونه سره مقایسه کړئ.

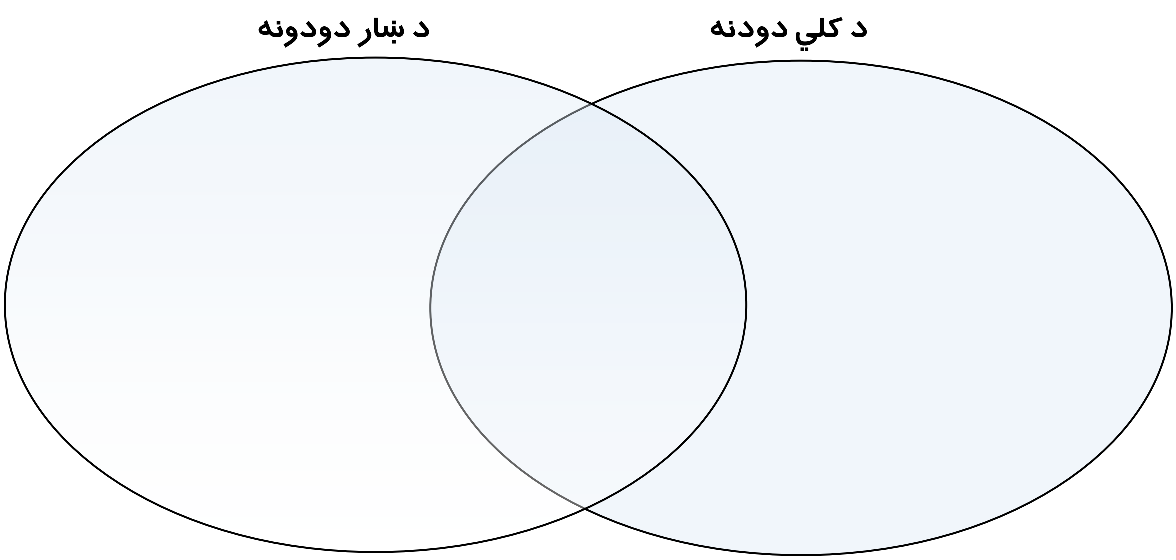

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «ټولنیز ژوند» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. ولې ځینې خلک په کلیو کې ژوند کوي، ځینې په ښارونو کې؟

۲ . که ټول خلک په کلیو کې ژوند وکړي یا ټول خلک په ښارونو کې واوسېږي، نو څه به وشي؟

۳. کلیوال ژوند له ښاري ژوند سره کوم توپیرونه لري او څه شی په دواړو کې یو شان دی؟

د صفتونو سمه بڼه وکاروئ: په کتابچو کې مو د لاندې نومونو لپاره په لیندیو کې د راغلیو صفتونو سمه بڼه ولیکئ.

خپور کتاب	خپاره کتابونه	خپره کتابچه	خپرې کتابچې (خپور)
.... سړی	.... سړي	.... ښځه	.... ښځې (سپور)
.... ټوکر	.... لاسونه	.... ډوډۍ	.... ګوتې (پوست)
.... لرګی	.... لرګي	.... دړه	.... دړې (وروست)
.... بار	.... بارونه	.... پنډه	.... پنډې (درونډ)

کورنۍ دنده: د خپلې کورنۍ د مشرانو په مرسته، د کلي او د ښار کورونه سره مقایسه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویشئ او ویې لیکئ: له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو وویشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

نجاري	نجار ي
ډرېوري	
دفتري	
ډاکټري	
زرګري	

فکر وکړئ: دلته داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په متن کې نشته. له ځنګلوریو ټولګیوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. د کلي خلک په کومو کارونو کې تکړه دي؟

۲. په ښارونو کې خلک ولې په مختلفو دندو او کارونو بوخت دي؟

۳. خلک ولې ښارونو ته مخه کوي؟

ویې ارزوئ: لوستل شوی متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې رواني لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر ولیکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ په کتابچو کې مو د متن په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – پنځم فصل

موضوع: د بریالیتوب لارې

ژانر: بیوګرافي

هر څوک په یوه خاص ډګر کې بریالی کېدای شي.

۱ .بریالیتوب ولې مهم دی؟
۲ .د بریالي کېدو لارې کومې دي؟
۳ .د بریالي کېدو لپاره څه شی په کار دی؟
۴ .د بریالي کېدو لپاره خپله وړتیا څنګه کشف کړو؟
۵. د بریالي کس ګټه چا ته رسېږي؟

د بریالیو کسانو د ژوند کیسې له خوند او پنده ډکې دي.

۱ .د بریالیو کسانو ژوند زموږ له ژونده څه توپیر لري؟
۲ .د بریالیو کسانو د ژوند کیسې ولې لولو؟
۳ .د بریالیو کسانو له کیسې څخه څه زده کولی شو؟
۴ .بریالي کسان څنګه بریالي شوي دي؟
۵. هر څوک بریالی کېدلی شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې فصل عمومي هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې فصل کې وکولای شئ چې:

۱. د معرفي شوي کس له ژوند سره ذهني رابطه جوړه کړئ؛

۲. د معرفي شوي کس د ژوند په اړه معلومات په چارټ کې ترتيب کړئ؛

۳. د زماني ترتيب په مراعاتولو سره د خپلې کورنۍ د يوه غړي/ غړې د ژوند کيسه وکړئ؛

۴. د ضميرونو سمه بڼه په جملو کې وکاروئ؛

۵. د کيسو په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ؛

٦. د معرفي شوي کس عملونه او خبرې وارزوئ؛

۷. د متن په اړه خپل نظر بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۵	اونۍ ۱	درسي ساعت ۱

ا - نا - هيـ - تا	زېـ - ـږېـ - ـد - لې	شا - مـ - له
و - ړک - ـتو - به	نا - ـهيـ - ـلي	جو - ړ - و - لې

ژباړونکې | ليکواله | ناهيلي | د کور مېرمن

ولولئ او درياد يې کړئ: لاندې متن ولولئ. د متن د هر پراګراف تر لوستو وروسته لـه ځـان سره فکـر وکړئ چې «دا راته څه شی يادوي؟» دې ته ورته معلومات مو پخوا چېرته اورېدلي، ليدلي، يا لوستي وو؟

۲۴ کاله وروسته تعليم

اناهيتا روهي ۲۴ کاله له زده‌کړو لرې پاتې شوه، خو نـاهيلي نـه شـوه. اناهيتـا روهـي تکړه شـاعره، ليکواله او ژباړونکې ده. هغه د ۱۳۵۷ کال د ثور په ۲ نېټه په کابل کې زېږېدلې ده. پلرنی ټـاټوبی يـې د خوست ولايت د اسماعيل خېلو ولسوالي ده. پلار يې پوځي افسر او مور يې د کور مېرمن وه.

اناهيتا لا پنځه کلنه وه چې مشر ورور يې ښـوونځي تـه تلـه او دې بـه هـره ورځ ژړل چـې مـا هـم پـه مکتب کې شامله کړئ. کورنۍ يې فکر وکړ چې د ښوونځي اداره خو يې هسې هم نه مني، ځکـه چـې لا وړوکې ده، نو راځه يو ځل يې مکتب ته بوځه. د مکتب مديرې غوښـتل د دې غابښـونه وګـوري چـې د اوه کلنۍ غابښ يې لوېدلی دی که نه، خو اناهيتا ګوتې جګې کړې او ورته وېې ويل چې زه لا پنځه کلنه يم. مديره پوهه شوه چې دا نجلۍ ځيرکه ده او مکتب ويلی شي، نو شامله يې کړه.

له وړکتوبه يې له کيسو سره جوړه وه. هره شپه به مور يا پلار ته ټينګه شوه چـې کيسـه ورتـه ووايـي. مور به يې د «در بي بي» او «سوی او موی» ولسي کيسې ورته ويلې او پلار به يې د پيغمبرانو کيسې ورتـه کولې. په مکتب کې بيا د کتابتون کارت ورکړل شو. دا به وخت په وخت کتابتون تـه ورتلـه او کتابونـه بـه يې د لوستلو لپاره کور ته وړل. په پنځم ټولګي کې وه چې د کيسو ليکل يې پيل کړل. هغه داسـې چـې د دري ژبې ښوونکې به يې کورنۍ دنده ورکوله چې کيسه وليکي. دا معلمه د اناهيتا ډېره خوښه وه. خـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه خوندور وختونه ژر ختم شول. په وطن کې جنګونه سخت شول او د دوی کورنۍ کله یو ځای کله بل ځای کډه په شا تله راتله. اناهیتا په سختۍ سره تر یوولسم ټولګي پورې درس ووایه خو بیا واده شوه او جرمني ته ولاړه.

په جرمني کې د زده‌کړې موقع ورته نه وه برابره، نو په کور پاتې شوه. کله چې مور شوه او بچي یې لوی شول، زامنو به ورته کیسې غوښتې او اناهیتا به له خپل ذهنه کیسې جوړولې او هغوی ته به یې ویلې. کله چې ماشومان یې په ښوونځي کې شامل شول، دې ورته د کتابتون کارت واخیست او کتابونه به یې ورته راوړل. اناهیتا له زامنو سره د مکتب په درسونو کې مرسته کوله او همداسې ورو ورو یې جرمني ژبه هم زده کړه. دې چې په جرمني ژبه د ماشومانو لپاره ښه ښه معلوماتي او د کیسو کتابونه ولیدل، فکر یې وکړ چې کاش دا ښکلي کتابونه په پښتو کې هم وای. هماغه وو چې د وطن د ماشومانو لپاره یې ډېر کتابونه پښتو ته وژباړل. پخپله یې هم ماشومانو ته ښې کیسې ولیکلې او یو کتاب یې د «زري کرکي» ادبي جایزه وګټله.

اناهیتا روهي تر ۲۴ کاله څنډ وروسته په ۳۹ کلنۍ کې بېرته تعلیم پیل کړ. هغه چې له ماشومانو سره ډېره مینه لري، د ماشومانو د ښوونې او روزنې په برخه کې یې مسلکي زده‌کړې وکړې. د اناهیتا روهي لسګونه کتابونه او ژباړې په پښتو ژبه چاپ شوي دي.
[تصویر: د اناهیتا روهي د کتابونو عکسونه]

کورنۍ دنده: د کورنۍ یوه مشر/ مشرې لکه بابا، انا، مور، یا پلار ته کېنئ او ورته ووایئ چې د خپل ژوند کیسه درته وکړي. تاسې د هغه/ هغې د ژوند مهمې پېښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۵ | اونۍ ۱ | درسي ساعت ۲

د معلوماتو چارټ: لاندې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا د اناهیتا روهي ژوند لیک ولولئ او چارټ ډک کړئ.

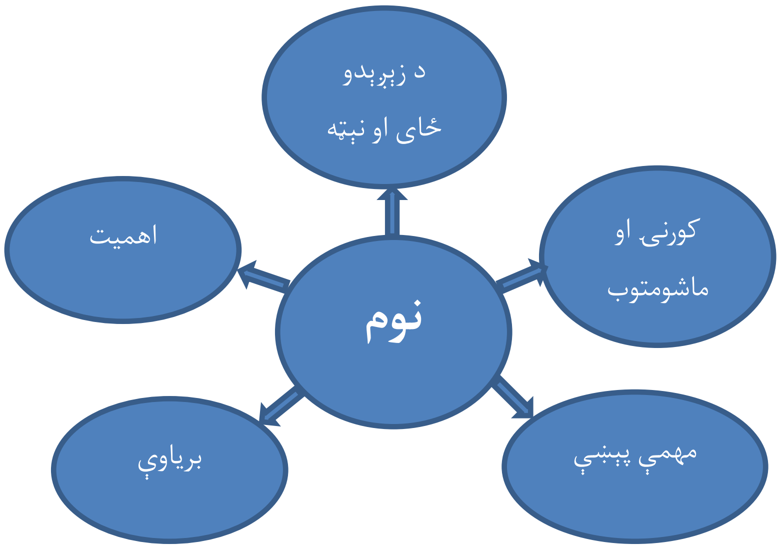

ولولئ او په ذهن کې يې مجسم کړئ: د اناهیتا روهي کیسه ولولئ. د کیسې د هرې برخې تر لوستلو وروسته، تم شئ او څه مو چې لوستي دي، په ذهن کې يې داسې مجسم کړئ لکه په رښتیا چې يې وینئ.

شنه پاڼه او سره مماڼه

دا د هغه وخت کیسه ده چې ونو پاڼې نه درلودې او مرغیو به خپلې ځالې د جګو جګو غرونو په سر کې د تیږو او کرکنډو په منځ کې جوړولې. هغه وخت به هم د شپې له خوا آسمان شین و. ستورو به له یو بل سره پټ پټانی کاوه. کله کله به سپوږمۍ هم د دوی ننداره کوله. ځینو به ویل چې د سپوږمۍ په منځ کې د رڼا ښاپېرۍ ناسته ده. کله چې ښاپېرۍ خوشحاله وي، سپوږمۍ ګرده ښکاري او ډېره رڼا خپروي، خو کله چې خپه وي، بیا نو خواره او ډنګره ښکاري، او رڼا يې هم تته وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه شپه د رڼا ښاپېرۍ ډېره خوشحاله وه او تکې سپینې وړانگې یې شیندلې. یوه وړه سره ممانه د تیږو له منځه راووته او له ځان سره یې وویل: زه به نن ښاپېرۍ ته ورشم او د خپلې ستونزې په اړه به ورسره وغږېږم، گوندې هغه را سره مرسته وکړي.

ممانې ورو ورو تگ پیل کړ او ډېر ځنډ وروسته د غره سر ته ورسېده. ساه یې نېولې وه په سټړي او ستومانه غږ یې د رڼا ښاپېرۍ ته وویل: تر ټولو ښکلې او سپینې ښاپېرۍ سلام!

ښاپېرۍ د سلام په اورېدو ټکنی شوه. خپل سپین شال یې سم کړ او ویې ویل: وعلیکم السلام، زه دې یوازې غږ اورم، تا نه وینم. څوک یې او چېرته یې؟

وړې ممانې ځان د ښاپېرۍ وړانگو ته سم کړ او ویې ویل: دلته یم، د غره د لوړې څوکې پر سر.

ښاپېرۍ خپلې وړانگې د غره پر څوکې ورزیاتې کړې. په خندا شوه، ویې ویل: ته خو دومره وړه یې چې ما هېڅ ونه لیدې. ښه څنگه تر دې ځایه راغلې او له ما څه غواړې؟

ممانې وویل: ما اورېدلې دي چې ته له هر چا سره مرسته کوې. زه په ډېره خوارۍ راغلم چې ته راسره مرسته وکړې. زما ستونزه همدا ده چې زه ډېره وړه یم. ټول پر ما ملنډې وهي. زه د هېچا نه خوښېږم. په دې لویه نړۍ کې زما دښمنان خورا زیات دي. تر ټولو لوی دښمن مې مرغۍ دي. زه غواړم د دوی په څېر وزرې ولرم او د خطر پر وخت له دوی څخه ځان وژغورم. دا زما سور رنگ د هېچا نه خوښېږي او زه هېڅ د اوسېدو ځای نه لرم. زما شا ته دغه پوښ ډېر تنکی دی او د تیږو تر منځ زر ماتیږي. نو زه ځکه تا ته راغلم چې ته راسره مرسته وکړې.

د رڼا ښاپېرۍ، چې ډېره مهربانه او زړه سوانده وه، په ځیر ځیر یې ممانې ته وکتل او په خپلو وړانگینو لاسونو کې یې ممانه له تیږو راپورته کړه. د شپې له تیارې څخه یې څو ټکي تور رنگ د ممانې په شا وشڅاوه او ورته یې وویل: اوس نو ته دوه رنگه لرې هغه هم تور او سور او دا دوه رنگونه له تا سره ډېر ښکلي ښکاري.

بیا یې له خپلې رڼا څخه یو یو څاڅکی د بڼکې په څېر د ممانې په شا ونښلاوه. بیا په خندا شوه او ویې ویل:

اوس ته وزرونه هم لرې. هر کله چې وغواړې الوتلی شې. دا چې ته ډېره وړه او نازکه یې، زه به ستا د اوسېدو لپاره یو نرم او پوست ځای برابر کړم. خو چېرته؟ دې ته باید ښه فکر وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاپېرۍ په فکرونوکې ډوبه وه. آخر په ژړا شوه او ممانې ته یې وویل: زه نه پوهېږم چې ستا د اوسېدو لپاره دومره نرم او پوست ځای له کومه راپیدا کړم؟

خو کله چې د ښاپېرۍ د اوښکو څاڅکي په وچه ځمکه وڅڅېدل، ټولې ونې را شنې شوې. تنکۍ تنکۍ پاڼې یې په وچو څانګو رازرغونې شوې. ځمکه ښکلې شوه، ګلان راوغوړېدل، د ځمکې پر مخ ډېر بوټي راشنه شول.

د رڼا ښاپېرۍ همداسې په ژړا وه. نا څاپه یې ممانه له وړانګینو لاسونو وښویېده. ممانې په هوا کې ژر خپل وزرونه ورپول او د یوې جګې ونې په لوړه څانګه کې پر تکې شنې پاڼې کېناستله.

ښاپېرۍ چې ممانه د وزرونو او تورو خالونو سره په شنه پاڼه ولیده، ویې خندل او ویې ویل: دا دی ستا د اوسېدو لپاره مې نرم او پوست ځای هم را پیدا کړ.

ممانه چې پر نرمې پاڼې ولوېده او خپل ځان یې له لوېدو وروسته روغ رمټ ولید، ډېره خوشحاله شوه او له ښاپېرۍ څخه یې مننه وکړه او تر ننه پورې ټولې ممانې د ونو په شنو پاڼو کې اوسېږي.

پاڼې شنې دي، ممانه سره ده او خالونه یې تور دي. او دا درې رنګه؟ تور، سور او زرغون! دا خو د نړۍ تر ټولو ښکلي رنګونه دي! زموږ د هېواد بیرغ هم دا درې رنګه لري. ستا ورته پام دی؟

کورنۍ دنده: د خپلې کورنۍ د یوه مشر/ مشرې د ژوند په اړه معلومات په چارټ کې ترتیب کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينا وکړئ: د خپلې کورنۍ د یوه غړي د ژوند پـه اړه د زمـاني ترتیـب پـه پـام کـې نیولـو سره وینـا وکړئ.

ضمیرونه وکاروئ: لاندې جملې ولولئ. هره بیاني جمله په سوالي جمله اوښتې ده. پـه خپلـو کتـابچو کې د هرې جملې د نوم پر ځای مناسب ضمیرونه وکاروئ.

۱. **د رڼا ښاپېرۍ** ماڼۍ ته وکتل.

چا ماڼۍ ته وکتل؟

۲. **ماڼه** ډېره خوشحاله شوه.

.... ډېره خوشحاله شوه؟

۳. **ستورو** به له یو بل سره پټ پټوني کول.

.... به له یو بل سره پټ پټانی کاوه؟

۴. **تېول** پر ما ملنډې وهي.

.... پر ما ملنډې وهي؟

۵. د سپوږمۍ په منځ کې **د رڼا ښاپېرۍ** ناسته ده.

.... د سپوږمۍ په منځ کې ناسته ده؟

کورنۍ دنده: د ماڼۍ د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ چې د کیسې کومه برخه مو خوښه شـوه او ولې مو خوښه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۵ | اونۍ ۱ | درسي ساعت ۴

وویشئ او ویې لیکئ: له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو وویشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

ناهیلی	نا هیلی
ناروغ	
ناکس	
ناپوه	
نالایق	

فکر وکړئ: دلته د اناهیتا روهي په اړه استنباطي پوښتنې لولئ چې ځواب یې په متن کې نشته. د پوښتنو ځوابونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

۱. اناهیتا روهي به له کتابتون څخه څه ډول کتابونه د لوستلو لپاره راوړل؟

۲. د دري مضمون معلمه ولې پر اناهیتا روهي ډېره ګرانه وه؟

۳. د جنګ په کلونو کې به اناهیتا په څه شي پسې ډېره خپه وه؟

ویې ارزوئ: د لومړي درسي ساعت متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د لاندې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. په ژوند لیک کې راغلي معلومات څومره واضح او په زړه پورې وو؟

۲. په متن کې څه شی کم دی؟ ستاسو په نظر، نور کوم معلومات باید په کې راغلي وای؟

خپل نظر ولیکئ: د کیسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کیسې تلوسه څنګه ده؟ له دې کیسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۵ | اونۍ ۲ | درسي ساعت ۱

سمـ - ـبا - لـ - ـوي	مـ - ـډا - لو - نه	ا - یا - لـ - ـتو - نو
معـ - ـلو - لا - نو	نـ - ـړۍ - وا - لو	خوشـ - ـحا - لـ - ـوونـ - ـکي

روزونکی | کېوال | پارا اولمپیک | پناه غوښتونکی

ولولئ او دریاد یې کړئ: لاندې متن ولولئ. د متن د هر پراګراف تر لوستو وروسته لـه ځـان سره فکـر وکړئ چې «دا راته څه شی یادوي؟» دې ته ورته معلومات مو پخوا چېرته اورېدلي، لیدلي، یا لوستي وو؟

بې لاسو اتل

«هر څه په شوق کېږي. هر شی چې د زړه له تله وغواړې، تر لاسه به یې کړې.» دا د عباس کریمي خبره ده. دی په ۱۳۷٦ کال کې په کابل کې وزېږېد. د زېږېدو په ورځ یې مور او پلار د دې پر ځای چې خوشحاله وي، سخت غمجن وو او ژړل یې، ځکه چې د ده دواړه لاسونه نـه وو. هغـوی حیـران وو چـې دا بې لاسو ماشوم چې لوی شي، خپل ژوند به څنګه سمبالوي. خو، هېڅ ګومان نه کاوه چې یـو وخـت بـه همدغه عباس په لامبو وهلو کې ۳۱ مډالونه ګټي. [VOA – Ashna TV Dari] .

عباس کریمي ته په لومړیو کې ژوند ډېر سخت و، خو ورو ورو یـې دا زده کـړل چـې څنګـه لـه خپلـو پښـو څخه د لاسونو پر ځای کار واخلي. د پښو په ګوتو یې د ډوډۍ خوړل او کالي اغوستل زده کـړل. بیـا ښوونځي ته ولاړ او ټول خلک یې حیران کړل، ځکه چې درسونه به یې ډېر ښه زده کـول. ده بـه پـه پښـه ډېر واضح لیک کاوه. [د دویچ ویلې وېب سایټ]

د عباس ورور، محمد کریمي، د لامبو په یوه خصوصي حوض کې شریـک و. عبـاس چـې حـوض تـه ولاړ، د لامبو وهلو تمرین یې پیل کړ. په لومړیو ورځو کې به یې د ژغورنې واسـکټ اغوسـت او پـه یـو متـر ژور حوض کې به یې لامبو وهله. څو ورځې وروسته یې بې واسکټه لامبو ووهله. دی وایي: «د ژوند تر ټولو خوشحالوونکې شېبه مې هماغه وه. کله مې چې په لومړي ځل له واسکټه پرته لامبو ووهلـه، داسـې مـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس کړ چې آزاد یم.» ده چې لامبو وهله، د افغانستان د لامبو وهلو د ملي ټیم روزونکی قاسم حمیدي هم هلته و. هغه د دې صحنې په لیدو سره وویل چې زه به له ده څخه اتل جوړ کړم. هغه وایي: «عباس په ۱۵ ورځو کې تر روغو کسانو ښه لامبو وهل زده کړل.» [د دویچ وېلې وېب سایټ، له ذبیح الله شهزاد سره د عباس کریمي مرکه]

عباس کریمي د افغانستان د معلولانو په سیالیو کې د سرو زرو مډال وګاټه. بیا ایران او ورپسې ترکیې ته کډوال شو. په ترکیه کې یې په ۳ کلونو کې ۱۵ مډالونه وګټل. له هغه ځایه د پناه غوښتونکي په توګه د امریکا متحد ایالتونو ته ولاړ او هلته یې څلور نور مډالونه خپل کړل. په امریکا کې د ده روزونکی ښاغلی ډېنس ببکر وایي: «د عباس کریمي لپاره نا ممکن نشته. هغه ورځ تر بلې تکړه کېږي او خپل هر هدف تر لاسه کوي.» [له طلوع نیوز او آشنا ټلویزیون سره د کریمي مرکې]

عباس په ۲۰۱٦ کال کې د معلولانو په نړۍوالو سیالیو کې د سپینو زرو مډال وګاټه. په ۲۰۱۹ کال کې یې په پارا اولمپیک سیالیو کې د ګډون جواز تر لاسه کړ چې دا ډېره لویه بریا ده.

عباس کریمي اوس خپلې ټولې چارې پخپله ترسره کوي او د هېچا مرستې ته اړ نه دی. کالي اغوستل، خوراک څښاک، لیکل او هر کار په پښو سره کوي او ان په پښو سره موټر چلوي. دی وایي: «مهمه نه ده چې زه اوس چېرې یم. زه چې هر چېرې یم، د خپل وطن د آبادۍ په اړه فکر کوم.»

مأخذ

https://p.dw.com/p/19whq :نویسنده حسین سیرت، کابل

Profile of Abbas Karimi, swim champion - VOA Ashna

په یوټیوب کې د طلوع نیوز پاڼه

له ورزشي خبریال ذبیح الله شهزاد سره د عباس کریمي مرکه

کورنۍ دنده: داسې وګڼې چې د عباس کریمي پر ځای تاسې یاست. په مسافرۍ کې ژوند کوئ. هره ورځ باید تمرین وکړئ چې په پارا اولمپیکي لوبو کې ښه وځلېږئ. له همداسې تصور سره خپلې کورنۍ ته یو لیک ولیکئ او خپلې ستونزې، خپلې هلې ځلې او خپل پلان ورسره شریک کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معلوماتو چارټ: لاندې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بيا د عباس کريمي ژوند ليک ولولئ او چارټ ډک کړئ.

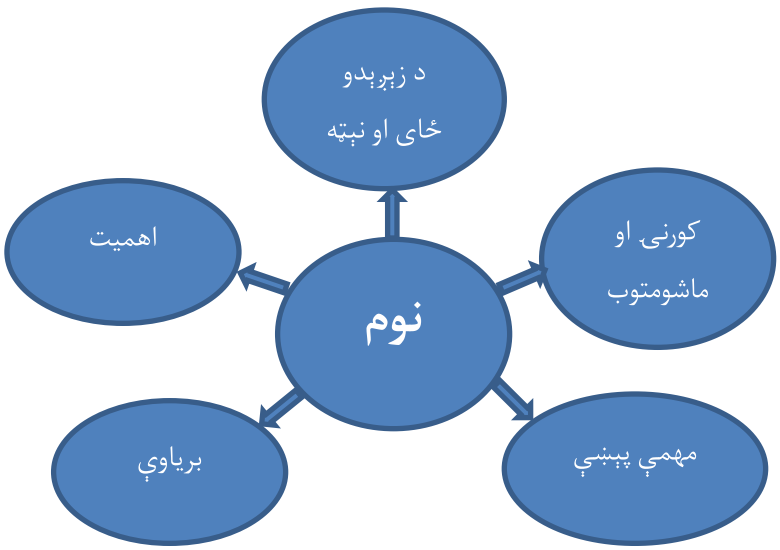

وارزوئ: د عباس کريمي خبرې او کړنې وارزوئ او د دې پوښتنو ځواب ووايئ:

۱. عباس کريمي وايي: «هر څه په شوق کېږي. هر شی چې د زړه له تله وغواړې، تر لاسه به يې کړې.» تاسو ته د ده خبره څنګه ښکاري؟

۲. د عباس کريمي دواړه لاسونه نه وو، خو بيا يې هم د لامبو د زده کولو نيت وکړ، دا کار يې منطقي و؟ دليلونه مو ووايئ.

کورنۍ دنده: خپلې کورنۍ ته د عباس کريمي کيسه وکړئ او پوښتنه وکړئ چې دوی کوم بل څوک پېژني چې معلول و، خو د ژوند په چارو کې بريالی شو. د هغه/ هغې په اړه معلومات وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسي ساعت ۳	اونۍ ۲	فصل ۵

وينا وکړئ: د خپلې کورنۍ د يوه غړي د ژوند په اړه د زماني ترتيب په پام کې نيولو سره وينا وکړئ.

ضميرونه وکاروئ: لاندې جملې ولولئ. هره بياني جمله په سوالي جمله اوښتې ده. په خپلو کتابچو کې د هرې جملې د نوم پر ځای مناسب ضميرونه وکاروئ.

۱. **عباس کريمي** اوس خپلې ټولې چارې پخپله ترسره کوي.

هغه اوس خپلې ټولې چارې پخپله ترسره کوي.

۲. **استاد يې** وويل: دی به اتل شي.

.... وويل: دی به اتل شي.

۳. **د عباس مور او پلار** غمجن وو.

.... غمجن وو.

۴. **د عباس مور** ژړل.

.... ژړل.

۵. د **عباس او محمد** مور ډېره خوشحاله ده.

د .... مور ډېره خوشحاله ده.

کورنۍ دنده: نن ستاسو ځينو ټولګيوالو د خپلې کورنۍ د غړو په اړه وينا وکړې. د چا د وينا کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه. په دې اړه څو جملې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۵	اونۍ ۲	درسي ساعت ۴

ووېشئ او ويې ليکئ: له خپلو ځنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو وووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

کږوال	کږه وال
نړۍوال	
ښهوال	
ټولګيوال	
انډيوال	

فکر وکړئ: دلته د عباس کريمي په اړه استنباطي پوښتنې لولئ چې ځواب يې په متن کې نشته. د پوښتنو ځوابونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

۱. څه شی د عباس کريمي د برې سبب شو؟

۲. عباس کريمي څنګه پوه شو چې په لامبو وهلو کې تکړه کېدای شي؟

۳. د لامبو وهلو روزونکي څنګه په ډاډه زړه وويل چې له عباس کريمي څخه به اتل جوړوي؟

ريې ارزوئ: د لومړي درسي ساعت متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د لاندې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. په ژوندليک کې راغلي معلومات څومره واضح او په زړه پورې وو؟

۲. په متن کې څه شی کم دی؟ ستاسو په نظر، نور کوم معلومات بايد په کې راغلي وای؟

۳. د عباس کريمي د ژوندليک عنوان څنګه دی؟ که تاسې همدا متن وليکئ، کوم عنوان به ورته ټاکئ؟

خپل نظر وليکئ: د عباس کريمي د ژوندليک کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ له دې کيسې څخه مو څه زده کړل؟ په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلیـ - ـنیـ - ـکو - نه	پرو - ګرا - مو - نه	و - ړکـ - ـتو - نو - نه
انـ - ـتـ - خا - با - تو	او - لا - دو - نه	مضـ - ـمو - نو - نو

لوړې زده کړې | پوهنځۍ | پروګرام | ولسي جرګه

ولولئ او دریاد یې کړئ: لاندې متن ولولئ. د متن د هر پراګراف تر لوستو وروسته لـه ځـان سره فکـر وکړئ چې «دا راته څه شی یادوي؟» دې ته ورته معلومات مو پخوا چېرته اورېدلي، لیدلي، یا لوستي وو؟

د افغانستان لومړنۍ وزیره

کبرا نورزۍ لومړنۍ ښځه ده چې د افغانستان په حکومت کې وزیره شـوه. هغـه د روغتیـا د وزارت ډېـره بریـالۍ وزیره وه. مېرمن نورزۍ مختلفو ولایتونو ته ولاړه او په لرې پرتو سیمو کې یې کلینیکونه جوړ کـړل چـې د خلکـو علاج په آسانۍ سره وشي. نو خلک د مېرمن کبرا نورزۍ نوم په ښو یادوي او قدر یې کوي.

کبرا په ۱۳۱۱ کال کې په کابل کې وزېږېده. څلور خوینـدې او درې ورونـه یـې وو. د هغـې پـلار پوهېـده چـې تعلیم د نجونو او هلکانو لپاره ګټور او ضروري دی. همدا وه چې ټول اولادونه یې په مکتب کې شامل کړل. کبرا ډېره هځه کوله او درسونه یې ښه زده کول. کله چې له ملالـۍ لیسـې څخـه فارغـه شـوه، د نسـوان پـوهنځي د ساینس څانګې ته بریالۍ شوه. هغه له پوهنتون څخه په ممتازه درجـه فارغـه شـوه. ممتـازه درجـه هغـه چـا تـه ورکول کېده چې په درسونو کې به ډېر تکړه وو.

مېرمن نورزۍ د ملالۍ لیسې مدیره شوه. دې چې په ساینس کې لوړې زده کړې کړې وې، پوهېده چې څنګه د ښوونځیو شاګردانو ته د ساینسي مضمونونو زده کړه آسانه کړي. هغې پـه ملالـۍ لیسـه کـې د فیزیـک او کیمیـا لابراتوارونه جوړ کړل چې شاګردان عملي تجربې وکړي. د ښوونځي کتابتون ته یې ډېر نوي کتابونـه راوړل چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکې د مکتب پر کتابونو سربېره نور کتابونه هم ولولي او خپله پوهه او معلومات زيات کړي. کله چې مېرمن کبرا نورزۍ د ملالۍ ليسې مديره وه، دا مکتب د نجونو بهترينه ليسه شوه.

مېرمن نورزۍ وروسته د مېرمن ټولنې رييسه شوه. دا ټولنه د دې لپاره جوړه شوې وه چې افغان مېرمنو ته د تعليم او کار لاره هواره کړي او ستونزې يې حل کړي. بيا مېرمن نورزۍ د لا لوړو زده کړو لپاره د فرانسې سوربون پوهنتون ته ولاړه. بېرته چې راغله په کابل پوهنتون کې د «تدبيرِ منزل» د پوهنځي رييسه شوه.

مېرمن نورزۍ د محمد ظاهر شاه په پاچاهۍ کې د افغانستان د اساسي قانون په جوړولو کې برخه واخيسته. په ۱۳۴۴ کال کې د روغتيا وزيره شوه. هغه څلور کاله وزيره وه او په وزارت کې يې ډېر خدمتونه وکړل. وروسته يو ځل بيا د مېرمن ټولنې رييسه شوه. کله چې د مېرمن ټولنې رييسه وه، مېرمنو ته يې د ليک لوست پروګرامونه ډېر کړل، په کابل او نورو ولايتونو کې يې ورکتونونه او د نجونو لپاره مسلکي مکتبونه تأسيس کړل.

د کابل خلکو ته د مېرمن کبرا نورزۍ خدمتونه معلوم وو، نو هغه يې په ولسي جرګه کې خپله وکيله غوره کړه. مېرمن نورزۍ په ولسي جرګه کې هم خلکو ته خپل خدمتونه جاري وساتل. بيا چې په وطن کې جنګونه پيل شول او اکثره خلک نورو هېوادونو ته ولاړل، مېرمن کبرا همدلته په کابل کې پاتې شوه او په ۱۳۶۵ کال کې وفات شوه.

ماخذ: محترم عاليه پرونتا (خواهر مرحوم کبرا نورزى) و همسر ايشان محترم وحيد پرونتا، اسناد کتابخانه عامه کابل و «زن در افغانستان و جهان» مولف عبدالحميد مبارز، جنورى ۲۰۰۰.

https://8am.af/kobra-norozi-first-premier-afghanistan/

کورنۍ دنده: د خپلې کورنۍ د يوې مشرې يا يوه مشر کيسه واورئ چې مکتب يې په څو کلنۍ کې پيل کړ، څومره تعليم يې وکړ، کوم مضمون يې خوښ و، او خپل درسونه به يې څنګه زده کول. بيا همدغه معلومات وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معلوماتو چارټ: لاندې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا د اغلې کبرا نورزۍ ژوندلیک ولولئ او چارټ ډک کړئ.

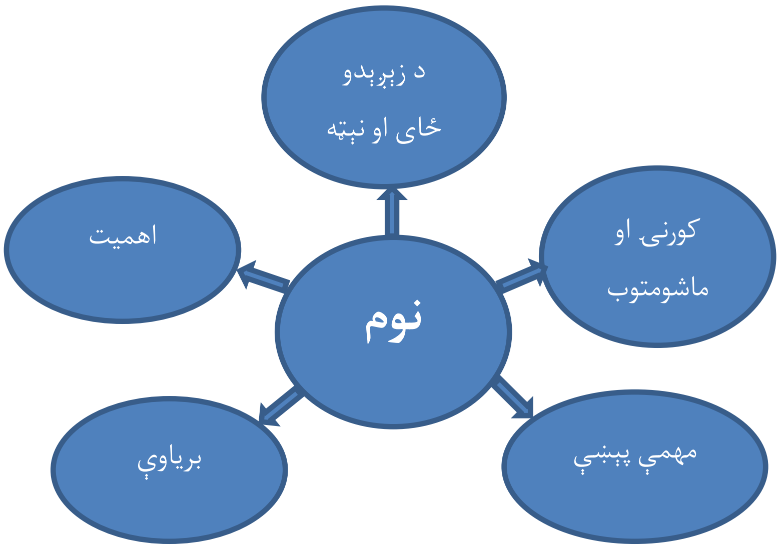

وارزوئ: د مېرمن نورزۍ خبرې او کړنې وارزوئ او د دې پوښتنو ځواب ووایئ:

۱. مېرمن کبرا نورزۍ په ملالۍ لیسه کې لابراتوارونه جوړ کړل او کتابتون ته یې نوي کتابونه راوړل، دا کار یې تاسو ته څنګه ښکاري؟

۲. د جنګ په کلونو کې ډېر خلک له وطن څخه ولاړل، خو مېرمن نورزۍ په وطن کې پاتې شوه، دا کار یې څنګه ارزوئ؟

کورنۍ دنده: خپلې کورنۍ ته د مېرمن کبرا نورزۍ کیسه وکړئ او پوښتنه وکړئ چې دوی کومه بله مېرمن پېژني چې خلکو ته یې ښه خدمت کړی وي. د هغې په اړه معلومات ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينا وکړئ: د خپلې کورنۍ د يوه غړي د ژوند په اړه د زماني ترتيب په پام کې نيولو سره وينا وکړئ.

ضميرونه وکاروئ: لاندې جملې ولولئ. هره بياني جمله په سوالي جمله اوښتې ده. په خپلو کتابچو کې د هرې جملې د نوم پر ځای مناسب ضميرونه وکاروئ.

۱. **مېرمن کبرا نورزۍ** کلينيکونه جوړ کړل.

هغې کلينيکونه جوړ کړل.

۲. **کبرا** په کابل کې وزېږېده.

.... په کابل کې وزېږېده.

۳. **مېرمنو** ته يې د ليک لوست پروګرامونه زيات کړل.

.... ته يې د ليک لوست پروګرامونه زيات کړل.

۴. د **کبرا** پلار پوهېده چې تعليم هلکانو او نجونو دواړو ته ګټور دي.

د .... پلار پوهېده چې تعليم هلکانو او نجونو دواړو ته ګټور دي.

۵. د کابل خلکو ته د **مېرمن کبرا** خدمتونه معلوم وو.

د کابل خلکو ته د .... خدمتونه معلوم وو.

کورنۍ دنده: نن ستاسو ځينو ټولګيوالو د خپلې کورنۍ د غړو په اړه وينا وکړې. د چا د وينا کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه. په دې اړه څو جملې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۵	اونۍ ۳	درسي ساعت ۴

وويښئ او ويې ليکئ: له خپلو ځنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو وويشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

نورزی	نور زی
بارکزی	
احمدزی	
پوپلزی	
اخکزی	

فکر وکړئ: دلته د اغلې کبرا نورزی په اړه استنباطي پوښتنې لولئ چې ځواب يې په متن کې نشته. د پوښتنو ځوابونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

۱. کله چې مېرمن کبرا نورزی د ملالۍ ليسې مديره وه، دا ليسه ولې د نجونو بهترينه ليسه شوه؟

۲. مېرمن نورزی چې د روغتيا وزيره وه، ولې به يې ولايتونو ته سفرونه کول؟

۳. مېرمن نورزی ولې دوه واري د مېرمنو ټولنې رييسه شوه؟

ريي ارزوئ: د لومړي درسي ساعت متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د لاندې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. په ژوندليک کې راغلي معلومات څومره واضح او په زړه پورې وو؟

۲. په متن کې څه شی کم دی؟ ستاسو په نظر، نور کوم معلومات بايد په کې راغلي وای؟

۳. د عباس کريمي د ژوندليک عنوان څنګه دی؟ که تاسې همدا متن وليکئ، کوم عنوان به ورته ټاکئ؟

خپل نظر وليکئ: د عباس کريمي د ژوندليک کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ له دې کيسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – شپږم فصل

موضوع: مختلف موضوعات

ژانر: شعر

شعر زموږ فکر او احساس په تصویري، ښایسته او موزون ډول بیانوي.

۱. د شعر ژبه له عادي ژبې سره څه توپیر لري؟
۲. د شعر او نثر توپیرونه کوم دي؟
۳. د خپلو احساساتو بیان ولې مهم دی؟
۴. د شعر تصویرونه څنګه راسپړلی شو؟
۵. د شعر په معنا څنګه پوهېدلی شو؟

د درس هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسي به په دې درس کې:

۱. شعرونه او ترانې په مناسب لحن او غږ سره ولولئ؛

۲. د شعر جوړښت او له نثر سره د شعر توپیر توضیح کړئ؛

۳. د شعر وزن به معلوم کړئ؛

۴. د شعر هم‌قافیه کلمې به لست کړئ؛

۵. د شعر مفهوم به په خپله ژبه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسي ساعت ۱	اونۍ ۱	فصل ٦

ک - ـتا - ـبو - نه	غا - ښو - نه	میـنـ - ځـ - ـمه

راکښېنم | ناشتا | ترپا | مدار

ولولئ او ځیر شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او فکر وکړئ چې لـه نـثر سره څـه تـوپیر لري.

سهار

چــې راکښـېـنـم ســهـار — خپل کالي کړم تیار
کړم په بکس کې په ځای — کـتابـونـه، خـودکار
تـــوره دړه، پــنــســـل — پنسل پاك او پـرکار
بیـا مـې مینځمـه لاس — هـم غـاښـونـه کـرار
کـه مـې غـټ وي نـوکان — هـغـه اخلـم هـوار
بیـا مـې خـورمـه ناشتا — چې هر څه وي تیار
د مـور لاس کـړمـه ښکل — بیـا رهـې شم په لار
نــه پــه مـنـډه، تـرپا — سم په شمار، په مدار

ومان نیازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیتونه وپېژنئ: د پورتني شعر هر بیت جلا جلا ولیکئ، لکه:

چـــې راکښــېنــم ســهــار	**خپل کالي کړم تیار**

شعر وتلئ: د شعر د هرې مسرې څپې وشمارئ او وګورئ چې ټولې مسرې یې سره یو شان دي، که څپې یې کمې زیاتې دي، لکه:

چـــې ـ را ـ کښـېـ ـ ـنـم ـ ســـ ـ ـهـار (٦ څپې)	**خپل ـ کا ـ لي ـ کړم ـ تـ ـ ـیار** (٦څپې)

همقافیه کلمې پیدا کړئ: په شعر کې هغه کلمې پیدا او په کتابچو کې یې ولیکئ چې د پای غږونه یې سره یو شان دي، لکه: **سهار، تیار** ...

کورنۍ دنده: د شعر مفهوم او مطلب په خپله ژبه ولیکئ، داسې چې د هر بیت پر ځای یې یوه جمله راغلې وي، لکه:

چـــې راکښــېنــم ســهــار	**خپل کالي کړم تیار**
سهار چې راپاځم، خپل کالي تیاروم.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ٦	اونۍ ١	درسي ساعت ٢

سـ - ـبـ - ـقو - نه	لمـ - ـد - وي	پنـ - ـډوسـ - ـکۍ

تنۍ — پنډوسکۍ — چابکې — جینۍ

ولولئ او ځیر شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او فکر وکړئ چې له نثر سره څه توپیر لري.

تورپېکۍ

زمــا لاس کـې مـرۍ — لیکې، لیکې مرغۍ
سـبـقـونـه مـې يـاد — ب بـادام، ت تـنـۍ
شـر، شـرپـې د بـاران — لـمـدوې تـوتـکـۍ
تـن تـنـها د بـربـښـنـا — ما ته راکړه چتـرۍ
پـه لـمـن کـې راوړم — تـکـه سپـیـنه ږلـۍ
سپین پنډوسکۍ د چا — د چـابکـې جیـنـۍ
هـغـه خـوك ده ربـتـيا — ها زمـوږ گـاونـډۍ
د نـوم تـکـي يـې اووه — ت و ر، پ، ې کـۍ

تـورپـېـکـۍ، تـورپـېـکـۍ

ومان نیازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیتونه وپېژنئ: د لوستل شوي شعر بیتونه په نښبه کړئ او هر بیت یې جلا جلا ولیکئ، لکه:

زمـــا لاس کـې مـــرۍ　　　　لیکې، لیکې مرغۍ

شعر وتلئ: د شعر د هرې مسرې څپې وشمارئ او وګورئ چې ټولې مسرې یې سره یو شان دي، که څپې یې کمې زیاتې دي، لکه:

ز ـ مـــا ـ لاس ـ کـې ـ مـ ـ ـرۍ (٦ څپې)　　　　**لیـ ـ ـکې، لیـ ـ ـکې ـ مر ـ غۍ** (٦څپې)

هم‌قافیه کلمې پیدا کړئ: په شعر کې هغه کلمې پیدا او په کتابچو کې یې ولیکئ چې د پای غږونه یې سره یو شان دي، لکه: **مرۍ، مرغۍ ...**

کورنۍ دنده: د شعر مفهوم یا مطلب په خپله ژبه ولیکئ، داسې چې د هر بیت پر ځای یې یوه جمله راغلې وي. که په بیت کې فعلونه غورځېدلي وي، تاسې یې په جمله کې ولیکئ، لکه:

زمـــا لاس کـې مـــرۍ　　　　لیکې، لیکې مرغۍ

زما په لاس کې مرۍ دي او لیکې لیکې مرغۍ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کند - ـهـا - رۍ	ښا - یسـ - ـته	ا - لو - چو

پـڼـې سدرۍ چرمه لښتۍ

ولولئ او ځیر شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او فکر وکړئ چې لـه نـثر سره څـه تـوپیر لري.

لښتۍ

زما کمیس خامکي ستا کمیس د چرمو
زما څپلۍ تکې سرې ستا پڼې دي په پنبو
زما سدرۍ زر زرې ستا ټیکرۍ د خالو
زما خولۍ کندهارۍ ستا بنګړې په لاسو
ښایسته مو جامه سیل ته ځو په مېلو
زه به راوړم ګلان ته لښتۍ د الوچو
ته لښتۍ د الوچو

ومان نیازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیتونه وپېژنئ: د لوستلو شوي شعر بیتونه په نښه کړئ او هر بیت یې جلا جلا ولیکئ، لکه:

زما کمیس خامکي	**ستا کمیس د چرمو**

شعر وتلئ: د شعر د هرې مسرې څپې وشمارئ او وګورئ چې ټولې مسرې یې سره یو شان دي، که څپې یې کمې زیاتې دي، لکه:

زما ـ کـ ـ ـمیس ـ خا ـ مـ ـ ـکي (٦ څپې)	**ستا ـ کـ ـ ـمیس ـ د ـ چر ـ مو** (٦څپې)

هم‌قافیه کلمې پیدا کړئ: په شعر کې هغه کلمې پیدا او په کتابچو کې یې ولیکئ چې د پای غږونه یې سره یو شان دي، لکه: **چرمو، لاسو** ...

کورنۍ دنده: د شعر مفهوم په نثر ولیکئ، داسې چې د هر بیت پر ځای یې یوه جمله راغلې وي. که په بیت کې فعلونه غورځېدلي وي، تاسې یې په جمله کې ولیکئ، لکه:

زما کمیس خامکي	**ستا کمیس د چرمو**
زما کمیس خامکي دی او ستا کمیس د چرمو دی.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ٦	اونۍ ١	درسي ساعت ۴

کو - کو - پـ - ـښه	چونډ - ـګ - ـښه	جـ - ـجو - غه

کوکوپښ | چنډرۍ | ججوغه | شخه

ولولئ او ځیر شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او له فکر وکړئ چې له نثر سره څه توپير لري.

کوکوپښ

موږ ته راکړه دوې بڼکې	کوکوپښه، پښه، پښه
سبا راشه په اتڼ	در واده به کړو چونګښه

***

موږ په کار نه دي مرۍ	رنګ دې ورك شي د روپۍ
ستا مو برګه چپن خوښه	ته وهه خپلې چنډرۍ

***

د اوبو غاړې ته راشه	کوکوپښه، پښه، پښه
شين خالې چونګښه يوسه	ستا ججوغه شخه پخه

ومان نيازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر بندونه وپېژنئ: د لوستل شوي شعر بندونه په نښه کړئ او هر بند يې جلا جلا وليکئ، لکه:

مورې ته راکړه دوي بڼکي	کوکوپښه، پښه، پښه
سبا راشه په اتڼ	در واده به کړو چونګښه

شعر وتلئ: د شعر د هرې مسرې څپې وشمارئ او وګورئ چې ټولې مسرې يې سره يو شان دي، که څپې يې کمې زياتې دي، لکه:

مورې ـ ته ـ را ـ کړه ـ دوي ـ بـ ـ ڼـ ـ کي (٨

همقافيه کلمې پيدا کړئ: د شعر په هر بند کې هغه کلمې پيدا او په کتابچو کې يې وليکئ چې د پای غږونه يې سره يو شان دي، لکه: **پښه، چونګښه** ...

کورنۍ دنده: د شعر د هر بند مفهوم جلا جلا په نثر وليکئ، که په بيت کې فعل په خپل ځای کې نه وي راغلی، تاسې يې په خپل ځای يعنې د جملې په آخر کې وليکئ، لکه:

مورې ته راکړه دوي بڼکي	کوکوپښه، پښه، پښه
سبا راشه په اتڼ	در واده به کړو چونګښه

کوکوپښه! مورې ته دوې بڼکې راکړه. سبا په اتڼ راشه. مورې به چونګښه در واده کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه اونۍ

د درس هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به په دې درس کې:

۱. په مناسب لحن او غږ سره شعرونه او ترانې ولولئ؛

۲. شعرونه د جوړښت په لحاظ سره بېل کړئ؛

۳. ځينې شيان له نورو شيانو سره تشبيه کړئ؛

۴. هم‌قافيې او هم‌وزنې کلمې په نښه کړئ؛

۵. د نومونو لپاره مناسب صفتونه انتخاب کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ٦	اونۍ ۲	درسي ساعت ۱

مل - ګـ - ـړي	ما - شو - ما - نې	تېـ - ـرېـ - ـږي

غومبر | ستايي | کوينه

ولولئ او ځير شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او فکر وکړئ چې دا شعر په جوړښت کې له هغو شعرونو سره، چې په تېره اونۍ کې مو ولوستل، څه توپير لري.

دوې کوترې

هغه دوې کـوتـرې ګـوره ‌ ‌ ‌ يــوه سـپـيـنـه، بـلـه تــوره
سـره دواړه دي مـلـګـرې ‌ ‌ ‌ پــه غـومـبـر کـوي خــبـرې
په يو بل باندې دي ګرانې ‌ ‌ ‌ لـکـه خـويـنـدې مـاشـومـانې
سره ناستې چې په بام وي ‌ ‌ ‌ خولې يې خلاصې په سلام وي
ښـې کـيـسـې سـره کوينه ‌ ‌ ‌ ښــې په مينه، مينه، مينه
د خــوښــۍ تــرانــې وايــي ‌ ‌ ‌ ښکلی ژوند وربـاندې سـتـايي
د دوی ښه تېرېږي ژوند ‌ ‌ ‌ دوی له ژونـده اخـلـي خوند
ملګرتيا او مـيـنـه ښـه وي ‌ ‌ ‌ زړونـه پـاک لـکـه ښـيـښـه وي

پير محمد کاروان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشبيه کړئ: په لاندې جملو کې د «خوينديې ماشوماني» او «ښيښنه» پر ځاى نورې داسې کلمې وليکئ چې له «کوترو» او «پاک زړونو» سره ولګېږي.

کوترې لکه خويندې ماشومانې دي.
زړونه پاک لکه ښيښنه وي.

صفتونه وکاروئ: د لاندې چوکاټ د هر شي لپاره درې - درې صفتونه په خپلو کتابچو کې وليکئ:

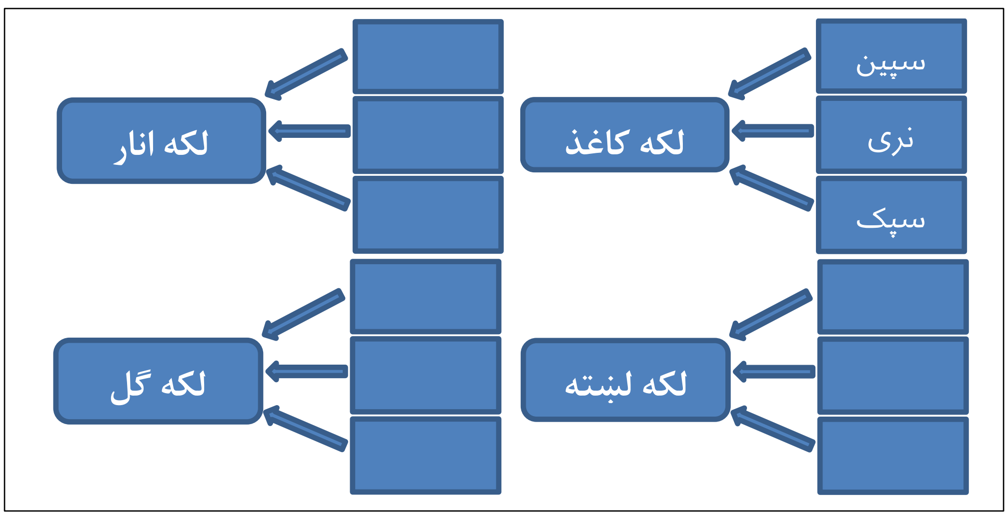

کورنۍ دنده: د لاندې مثال غوندې، د شعر د هر بيت مطلب په خپله ژبه په جملو کې وليکئ:

هغه دوې کوترې ګوره   يوه سپينه، بله توره
هغه دوې کوترې وګوره چې يوه يې سپينه او بله يې توره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ٦	اونۍ ٢	درسي ساعت ٢
ړنـ - ـګیـ - ـنو	ښکا - ړېـ - ـړي	ښکا - ر - مه

ځانګړې	غونچو	ورېدو	مزلې

ولولئ او ځير شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او فکر وکړئ چې د جوړښت پـه لحـاظ د لومړي درس له شعر سره څه توپير لري.

د پسرلي غږ

زه په پستو پستو وړمو ښکلی یم — یم پسرلی، په ونو شنو ښکلی یم

لکه تور، سور، زرغون بیرغ د وطن — د هر یو ګل په رنګینو ښکلی یم

هر یو موسم لري ځانګړې ښکلا — خو زه په څو رنګه رنګو ښکلی یم

اوړې او منې په میوو دي خواږه — زه په غوټیو، په غونچو ښکلی یم

ژمی په سپینو واورو ښه ښکارېږي — زه د بـاران په ورېـدو ښکلی یم

په ما کې شپه او ورځ مزلې کوه — د ښې هوا په لګـېدو ښکلی یم

پاک او سوتره ښکارمه ګوره راته — لکه شاګرد په ښو جامو ښکلی یم

پیر محمد کاروان

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفتونه ولیکئ: په خپلو کتابچو کې د لاندې کلمو لپاره دوه دوه مناسب صفتونه ولیکئ:

نرمه	خوږه	خبره	....	....	سیند
....	....	انار	....	....	غرونه
....	....	جامې	....	....	پاڼې
....	....	ستورې	....	....	کتاب
....	....	آسمان	....	....	انسان

مناسب صفت پیدا کړئ: په لاندې چوکاټ کې نومونه او صفتونه ګډوډ راغلي دي. تاسې دا کلمې په همدې رقم په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا د هر نوم مناسب صفت پیدا او یې ورسره ونښلوئ.

پستې	ونې
شنې	ګلان
رنګین	ورېمې

سپینې	ښکلا
ځانګړې	کتاب
ښه	واورې

کورنۍ دنده: پنځه شیان انتخاب کړئ. بیا دغه پنځه شیان په یو صفت کې له بل شي سره تشبیه کړئ. لکه:

شی: کاغذ	**صفت:** سپین	**کاغذ د واورې غوندې سپین دی.**
شی: دېوال	**صفت:** شین	**دا دېوال د پاڼې په شان شین دی.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

او – سپـ – ـږ – مه	کپـ – ـږ – مه	پېـ – ـژ – نئ

لشې | دارو | درمان

ولولئ او ځير شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او فکر وکړئ چې په جوړښت کې د دې اونۍ د کوم درس له شعر سره ورته دی.

کب

ما پېژنئ څه يمه؟ — نرم لکه زړه يمه
ژوند مې په اوبو کې دی — سيند کې، په ويالو کې دی
وچه کې مړ کېږمه — نه په کې اوسېږمه
غوښه مې پسته مسته — ډېره ده بدن ته ښه
غوښې که خوري لرم — پام کوه لشې لرم
خلکو جوړ زما له ځان — تېل، غوړي، دارو، درمان

کب، ماهي نامه زما
واوره ترانه زما

پير محمد کاروان

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيه او رديف پيدا کړئ: د لاندې مثال په شان، په شعر کې هم‌قافيه کلمې او رديفونه پيدا او په کتابچو کې يې وليکئ:

ما پېژنئ څه يمه نرم لکه زړه يمه

هم‌قافيه کلمې: څه، زړه

رديف: يمه

هم‌قافيه کلمې وليکئ: په لاندې چوکاټ کې څو کلمې راغلې دي. تاسې د هرې يوې لپاره پنځه – پنځه هم‌قافيه کلمې پيدا او په کتابچو کې يې وليکئ:

ځان	**خان، جهان، ودان، ګران، امان**
ترانه	..........، ....، ....، ....، ....
ښار	..........، ....، ....، ....، ....
ځاله	..........، ....، ....، ....، ....
مکې	..........، ....، ....، ....، ....

کورنۍ دنده: پنځه شيان انتخاب او له پنځو نورو شيانو سره يې تشبيه کړئ. هره تشبيه يو ځل د جملې او بل ځل د عبارت په بڼه وليکئ، لکه:

دا شربت داسې خوږ دی لکه ګبين.

خوږ لکه ګبين شربت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګ – ـلا – بو – نه	ور – بـ – ـشې	ـنـ – ـښـ – ـړي

ورا | رڼېږي | ځراغان

ولولئ او ځیر شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او فکر وکړئ چې د جوړښت پـه لحـاظ د دې اونـۍ د نورو درسونو له شعرونو سره څه توپير لري.

د وريځو اوښان

راغلل د وريـځو / تور تور اوښان
بار يې په شا دی / د سپين باران

***

کـــه ګـلابـونـه / او که شړشم دي
خوښي وربـشي / خوشحال غنم دي
لکه اختر ته
وي ماشومان

***

نـري شـمـال تـه / ونــې نـخـېږي
د ځانګو شال شال / يې شين رڼېږي
د ورا د ښکليو
نجونو په شان
رنـې اوبـه بـه / شـي را روانـې
د وطـن دښـتـې / به کـړي ودانې
شي ځراغان به
افـغـانـسـتـان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره تشبیه ولیکئ: په لاندې چوکاټ کې څو نیمګړې تشبیه‌ګانې راغلې دي. تاسې یې په بشپړو تشبیه‌ګانو واړوئ.

د وربځو اوښان راغلل = وربځې لکه اوښان راغلل

د باران بار د وربځو په شا دی

د ځانګو شال رپېږي

د باد شپېلۍ ښکلې نغمه غږوي

هم‌قافیه کلمې ولیکئ: په لاندې چوکاټ کې څو کلمې راغلې دي. تاسې د هرې یوې لپاره پنځه – پنځه هم‌قافیه کلمې پیدا او په کتابچو کې یې ولیکئ:

مور	**خور، کور، ګور، ورور، اور**
تراني	............، ....، ....، ....، ....
مچۍ	............، ....، ....، ....، ....
خندل	............، ....، ....، ....، ....
خندان	............، ....، ....، ....، ....

کورنۍ دنده: د شعر د هر بند مطلب په خپله ژبه په نثر ولیکئ، لکه:

راغلل د وربځو تور تور اوښان

بار یې په شا دی د سپین باران

توري وربځې لکه تور اوښان ورو ورو راغلې او سپین باران یې لکه بار په شا کړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درس هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به په دې درس کې:

۱. په مناسب لحن او غږ سره شعرونه او ترانې ولولئ؛

۲. شعرونه د جوړښت په لحاظ سره بېل کړئ؛

۳. ځينې شيان له نورو شيانو سره تشبيه کړئ؛

۴. هم‌قافيې او هم‌وزنې کلمې په نښه کړئ؛

۵. د نومونو لپاره مناسب صفتونه انتخاب کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ٦	اونۍ ٣	درسي ساعت ١
شيـ - ـريـ - ـنه	بخـ - ـمـ - ـلي	ما - شيـ - ـنې

نازنينه | ګېډۍ | مرۍ

ولولئ او ځیر شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او ووایئ چې غزل دی که مثنوي.

زما نانځکه

ما ته مور راکړه نانځکه	ښایسته ښکلې نازکه
زما نانځکه نازنینه	په ما ګرانه ده شیرینه
ما يې نوم ايښی ګېډۍ ده	ګېډۍ نه ده، ښاپېرۍ ده
د ګېډۍ سترګې مې شنې دي	هم په غاړه يې مرۍ دي
شنه کالي يې بخملي دي	مور جوړ کړي ماشيني دي
زما ګېډۍ زما ملګرې	ناسته څنګ کې مې تل غلې
شپې په کټ کې راسره وي	ښکلې څنګ کې مې ويده وي

معصومه غرنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشبیه پوره کړئ: په لاندې چوکاټ کې ځینې شیان له ځینو نورو شیانو سره تشبیه شوي دي.

تاسې د نمونې غوندې، له خپلو څنګلوریو ټولګیوالو سره په ګډه، د هرې تشبیه پوره بڼه ولیکئ.

ګډۍ نه ده، ښاپیرۍ ده = ګوډۍ د ښاپیرۍ غوندې ښایسته ده.

پسه نه دی، سم غوایی دی = ...

سپوږمۍ نه ده، د تناره پاستی دی = ...

هلک نه دی، سور اور دی = ...

ژبه نه ده، د زړندې پل دی = ...

صفتونه وکاروئ: د لاندې چوکاټ د هر شي لپاره درې - درې صفتونه ولیکئ: [دا دی لومړی فعالیت شي]

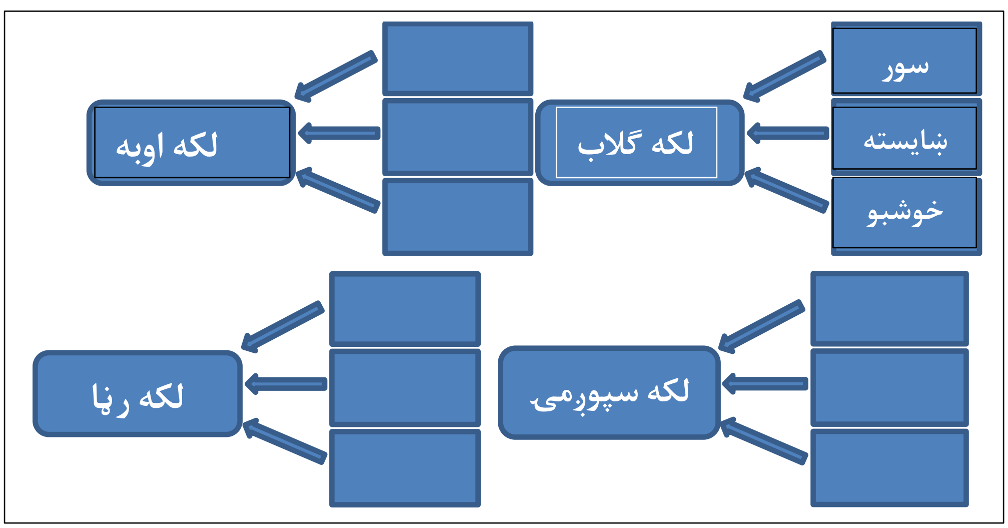

کورنۍ دنده: د شعر مطلب په خپله ژبه په نثر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما - شو - مان	پـ - ـتنـ - ـګان	غوښـ - ـتـ - ـنه

فصل ٦ | اونۍ ٣ | درسي ساعت ٢

معیوب | یتیم | نظر | نوم او نښان

ولولئ او ځیر شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او ووایئ چې غزل دی که مثنوي.

ماشومان

مونږه ښکلي ماشومان یو	د وطن د بڼ ګلان یو
علم او پوهه مو غوښتنه	دا دېوه، مونږ پتنګان یو
بې ګناه مو څه له وژنئ	ناخبر له دې جهان یو
لږ نظر را باندې وکړئ	خوک معیوب، خوک یتیمان یو
شپه او ورځ مو اوښکې څاڅي	تل د سولې په ارمان یو
لوږې تندې یو وهلي	ډېر بې وسه، ناتوان یو
مونږه پرېږدئ چې زلمي شو	د دې خاورې نوم، نښان یو

مینه توتاخېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسرې جوړې کړئ: په لاندې چوکاټ کې د شعر لومړۍ مسره لیکل شوې ده، خو دوهمه مسره یې نشته. تاسې له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره د دوهمې مسرې په ځای، نورې مسرې جوړې کړئ.

مونږه ښکلي ماشومان یو	**لکه ستوري د آسمان یو**
مونږه ښکلي ماشومان یو	....
مونږه ښکلي ماشومان یو	....

پوره تشبیه ولیکئ: په لاندې چوکاټ کې د تشبیه لنډې بڼې راغلې دي، تاسې یې پوره بڼې ولیکئ:

مورږ د وطن د بڼ ګلان یو = وطن لکه بڼ دی او مورږ لکه ګلان یو.

د ورزش د آسمان ستوري یو = ...

مورږ د علم د ډیوې پتنګان یو = ...

مورږ د ادب د کور ځراغونه یو = ...

کورنۍ دنده: پنځه شیان انتخاب کړئ. بیا یې هر یو په یوه صفت کې له بل شي سره تشبیه کړئ. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی: قلم   صفت: نری   قلم د ګوتې غوندې نری دی.

اخ - شی: غمی   صفت: ځلېږي   غمی د ستوري په شان ځلېږي.

فصل ٦   اونۍ ۳   درسي ساعت ۳

بختور   شور   آب بازي

ولولئ او ځير شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او ووايئ چې د جوړښت په لحاظ څه ډول شعر دی.

اختر

سبا زموږ اختر دی	اختر مو بختور دی
پلاره! راکړه اختری	زه پرې اخلمه منګی
هله، هله! ځئ چې ځو	ښه په شور او په هو، هو
هلئ! غږ کړئ مدينې ته	ځو منګي سره چينې ته
هم به ډک کړو خپل منګي	هم به وکړو آب بازي
ته يې اچوه پر ما	زه يې اچوم پر تا

ښومره خوند کوي نن دا

اوبه يخې دي والله

نګينه اتمانزوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيه او رديف پيدا کړئ: د لاندې مثال په شان، په شعر کې هم‌قافيه کلمې او رديفونه پيدا او په کتابچو کې يې وليکئ:

سبا زمونږ اختر دی   اختر مو بختور دی

هم‌قافيه کلمې: اختر، بختور

رديف: دی

هم‌قافيه کلمې وليکئ: په لاندې چوکاټ کې څو کلمې راغلې دي. تاسې د هرې يوې لپاره پنځه – پنځه هم‌قافيه کلمې پيدا او په کتابچو کې يې وليکئ:

تا	ما، ستا، ورا، بابا، انا
مدينه	............، ....، ....، ....، ....
اختر	............، ....، ....، ....، ....
خوند	............، ....، ....، ....، ....
منګې	............، ....، ....، ....، ....

کورنۍ دنده: پنځه شيان انتخاب او له پنځو نورو شيانو سره يې تشبيه کړئ. هره تشبيه يو ځل پوره او بل ځل په لنډه بڼه په بڼه وليکئ، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره داسې خوږه ده لکه شعر.

لکه شعر خوږه خبره

ښا - پې-		ب - که

فصل ٦	اونۍ ٣	درسي ساعت ۴

ښاپېرۍ	ناوکۍ	نانځکه

ولولئ او ځير شئ: لاندې شعر په لوړ غږ ولولئ او ووايئ چې د جوړښت په لحاظ د تېرې اونۍ له کوم له شعر سره يو شان دی.

زه څوک؟

زه وړه جینکۍ یمه — پلار ته ښاپېرۍ یمه
مور ته ناوکۍ یمه — ښکلې، ګلالۍ یمه

لوبې په خپل کور کوم — پام په خپلې خور کوم
کار مې هم د مور کوم — کله کله شور کوم

ښکلې مې نانځکه ده — ما نه هم نازکه ده
منډو کې چابکه ده — ځکه رانه ورکه ده

درس مې زه د شپې وایم — ښکلې الف بې وایم
شعر ښه په مزې وایم — نورو ته کیسې وایم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره تشبیه ولیکئ: په لاندې چوکاټ کې څو لنډې تشبیه‌ګانې راغلې دي. تاسې یې په بشپړو تشبیه‌ګانو واړوئ.

پلار ته ښاپېرۍ یمه = زه خپل پلار ته لکه ښاپېرۍ ښایسته یمه.

مور ته ناوکۍ یمه = ...

وخت سره زر دی = ...

پوهه رڼا ده = ...

هم‌قافیه کلمې ولیکئ: په لاندې چوکاټ کې څو کلمې راغلې دي. تاسې د هرې یوې لپاره پنځه – پنځه هم‌قافیه کلمې پیدا او په کتابچو کې یې ولیکئ:

کور	**شور، خور، مور، پور، تور**
پام	....
کیسه	....
رڼا	....
زَر	....

کورنۍ دنده: د شعر د هر بند مطلب په خپله ژبه په نثر ولیکئ، لکه:

زه وړه جینکۍ یمه　　　پلار ته ښاپېرۍ یمه
مور ته ناوکۍ یمه　　　ښکلې، ګلالۍ یمه

زه وړه نجلۍ یم. زه خپل پلار ته د ښاپېرۍ غوندې ښایسته یم او مور ته مې د ناوکۍ په شان ښکلې او ګلالۍ ښکارم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – اوم فصل

موضوع: وطنپالنه

ژانر: خاطره

هر څوک د شریکولو لپاره خپلې کیسې او خاطرې لري.

١ .خپله کیسه څنګه له نورو سره شریکولی شو؟
٢ .د نورو کیسې ولې راته مهمې دي؟
٣ .کومې کیسې مو د شریکولو دي؟
۴ . د خپلو خاطرو لیکل کومې ګټې لري؟

د دې فصل هدفونه:

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به په دې فصل کې وکولای شئ چې:

١. د خاطرو له پېښو سره ذهني رابطه جوړه کړئ؛
٢. د خاطرې معلومات په چارټ کې ترتیب کړئ؛
٣. د زماني ترتیب په مراعاتولو سره خپلې خاطرې ووایئ؛
۴. د خاطرو په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ؛
۵. د خاطرو د لیکونکو خبرې او عملونه وارزوئ؛
٦. د متن په اړه خپل نظر بیان کړئ؛
٧. ځینې متشابه کلمې او اوستربلونه به په جملو کې وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۷	اونۍ ۱	درسي ساعت ۱
ګران- بـ - ـیه	ګـ - ـنا - هو - نه	او - رېـ - ـد - ـلي
پالنه	مسافر	نیکي

روزي

ولولئ او درياد يې کړئ: له خپلو څنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې متن ولولئ. د متن د هر پراګراف تر لوستو وروسته، له ځان سره فکر وکړئ چې «دا راته څه شی یادوي؟» دې ته ورته معلومات مو پخوا چېرته اورېدلي، لیدلي، یا لوستي وو؟

مېلمه پالنه

بېګا ماښام چې له مسجد څخه راوتلو، د مسجد په کونج کې مو یو نا آشنا کس ولید. بابا مې ورسره روغبړ وکړ. زه د جومات له وره سره ولاړ وم. بابا مې راغی. زه تر بابا مخکې شوم. لکنه مې يې ورته ورکړه او بوټونه مې يې مخې ته کېښودل.

له جوماته چې وتلو، بابا مې وویل: لمسیه! څه چې کور ته لاړ شو چې بیا بېرته نه شې راتلی، دربانديې تیاره کېږي. ته به بېرته راځې چې د مېلمه لپاره ډوډۍ وروړې!

ما ورته وویل: بابا هغه خو مسافر دی، بل څوک دې ډوډۍ ورورې.

ويې ویل: لمسیه! د مېلمه پالنه د اسلام امر دی او زموږ دود دی. بله دا چې وايي د الله تعالی رسول ﷺ وفرمایل: کله چې الله تعالی اراده وکړي چې له یوې ټولنې سره نیکي وکړي، نو د هغې لپاره ډېره ګرانبیه ډالۍ ورلېږي. یو چا پوښتنه وکړه چې یا رسول الله! دا ډالۍ څه ده؟ ويې فرمایل: مېلمه. مېلمه له خپلې روزۍ سره راځي او چې ځي، د کورنۍ ګناهونه له ځان سره وړي.

ما وویل: ښومره ښه!

کور ته چې نژدې شوو، ومې ویل: بابا! خدای خبر چې مور به مې ښه شیان پاخه کړي وي، که نه؟

بابا مې وخندل او ويې ویل: اورېدلي دې نه دي چې وايي څه چې تیار، هغه د یار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور ته چې ولاړو، مور مې په یوه کاسه کې ډوډۍ او په بله کې مستې واچولې. په یوه قاب کې یې سلاته تیاره کړه. وچه ډوډۍ یې په دسترخوان کې وپېچله. ورور مې دسترخوان او څراغ راواخیستل او ما د خوړو پتنوس. له کوره چې ووتو، تیاره زیاته شوې وه. تر جوماته پورې د څراغ رڼا ته په احتیاط ولاړو.

جومات ته چې ننوتو، مېلمه موسکی شو. ویې ویل: خیر یوسې! الله مو لوی سړي کړه.

په همدې وخت کې زما ټولګیوال اجمل هم جومات ته راننوت. په پتنوس کې یې د چایو چاینکه، پیالې او خواږه راوړي وو.

مېلمه ته مو وویل: ماما! ته دې ډوډۍ وخوره. موږ څو چې نا وخته کېږي.

ویې ویل: ځئ، الله مو مل شه!

بېرته چې راتلو، احمد ته مې د بابا خبرې وکړې او ومې ویل: زړه مې ډېر خوشحاله دی چې مېلمه ته مې ډوډۍ وړې ده. ځان را ته ښه ښکارېږي او په زړه کې مې تېرېږي چې خدای مې په دې کار خوښ دی.

احمد وویل: شریفه! ها بله ورځ مو ښوونکي ویلي وو چې خپلې ښې خاطرې ولیکئ. څنګه به وي چې همدا خاطره دې ولیکې.

کور ته چې ورسېدم، کتابچه مې راواخیسته او دا خاطره مې ولیکله.

[تصویر: یو کس چې لونګۍ یې په سره او ډوډۍ ته ناست او دسترخوان یې مخې ته ایښې وي. دولس کلن ماشوم ورته ډوډۍ په دسترخوان سمه وي]

کورنۍ دنده: د مېلمهپالنې خپله په زړه پورې خاطره ولیکئ او په بل ساعت کې یې له ټولګیوالو سره شریکه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معلوماتو چارټ: لاندې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا متن له سره ولولئ او له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره په مشورې، د شریف د خاطرې معلومات په کې ولیکئ.

څوک/ چا	
څه مهال	
چېرې	
څه	
ولې	

وارزوئ او ووایئ: د شریف او بابا یې خبرې او کړنې وارزوئ او د دې پوښتنو ځواب ووایئ:

۱. د مېلمه پالنې په اړه د شریف د بابا خبرې درته څنګه ښکاري؟

۲. شریف ویل چې مسافر ته دې بل څوک ډوډۍ وروړي. دا خبره یې څنګه بولئ؟

۳. شریف چې له جوماته راووت، احمد ته یې خپل احساس بیان کړ. دا کار څنګه دی؟

کورنۍ دنده: د چا کره چې تللي یئ، مېلمه‌پالنې یې خوند درکړی دی؟ په دې اړه خپله خاطره ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۷	اونۍ ۱	درسي ساعت ۳

وینا وکړئ: د مېلمه‌پالنې په اړه خپلې خاطرې ټولګیوالو ته مو ووایئ.

مناسب وستربلونه وکاروئ: لاندې جملې ولولئ او په کتابچو کې یې ولیکئ. جملو ته په مخامخ چوکاټ کې څو وستربلونه راغلي دي. تاسې د هرې جملې تش ځای په مناسبو کلمو سره ډک کړئ.

چې د مېلمه .... ډوډۍ وروړې!

تر جوماته .... د څراغ رڼا ته په احتیاط ولاړو.

مېلمه د ګران‌بیې ډالۍ .... وي.

تر ماښامه .... په جومات کې وو.

د مېلمه .... مې مستې یوړې.

مستې د واورې .... سپینې وې.

غونډي
لپاره
پورې

کورنۍ دنده: نن مو د مېلمه‌پالنې په اړه د خپلو څو ټولګیوالو خاطرې واورېدې. کور ته چې ولاړئ، فکر وکړئ چې د چا خاطره مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه. بیا یې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویېشئ او ویې لیکئ: له خپلو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو وویېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

مېلمه‌پالنه	مېلمه پالنه
دسترخوان	
ګران‌بیه	
ګناهونه	
خوشحاله	

فکر وکړئ: دلته د شریف د خاطرې په اړه استنباطي پوښتنې لولئ. له خپلو ټولګیوالو سره په مشورې، د پوښتنو ځوابونه پیدا کړئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. شریف مشر دی که هغه ورور یې چې خراغ یې نیولی و؟
۲. شریف به خپله لیکلې خاطره لومړی چا ته لوستلې وي؟
۳. که شریف بل ځل په جومات کې مېلمه ووېني او بابا یې ورسره نه وي، دی به څه وکړي؟

وارزوئ او ولیکئ: د لومړي درسي ساعت متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. په خاطره کې راغلي معلومات څومره واضح او په زړه پورې وو؟
۲. په خاطره کې څه شی کم دی؟ ستاسو په نظر، نور کوم معلومات باید په کې راغلي وای؟

خپل نظر ولیکئ: د شریف د خاطرې په اړه خپل نظر ولیکئ چې څنګه وه؟ د خاطرې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ له دې خاطرې څخه مو څه زده کړل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۷	اونۍ ۲	درسي ساعت ۱

رخ - صد - تـ - يو	الـ - ما - ر - يو	ځ - ـړېـ - ـد - لې
لـ - ـګېـ - ـد - لی	غو - ړېـ - ـد - لې	مـ - ـجـ - ـسـ - ـمې

شیشکونه | موزیم | اثر | کیندن کاري

ولولئ او درياد يې کړئ: له خپلو څنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې متن ولولئ. د متن د هر پراګـراف تـر لوستو وروسته، له ځان سره فکر وکړئ چې «دا راته څه شی یادوي؟» دې ته ورته معلومات مو پخوا چېرته اورېدلي، ليدلي، يا لوستي وو؟

ملي موزيم

د اوړي په رخصتيو کې یوه ورځ مور او پلار مې مـلي مـوزيم تـه بوتلـو. د مـوزيم پـه لـومړي پـوړ کـې اورږد دهلېز و چې د ليندۍ په شان ډېر شيشکونه يې لرل. په شيښه‌يي الماريو کې کـولالي لوښـي ايښـي وو، منګي، دېګونه، چاتۍ. ځينې يې ښخې روغ و او ځينې يې په سر يا غاړه کې مات. ما به د هر اثـر پـه اړه ليکل شوي معلومات لوستل، خو ورور مې همداسې سرسري ورته کتل او تېرېده. ما لا د دوو المـاريو آثـار نه وو کتلي چې ورور مې د دهلېز بل سر ته رسېدلی و. هغه بېرته راغی. شونډې يـې ځړېـدلې وې. ويـې ويل: هسې موزيم ته راغلم. دا نو څه رقم موزيم دی. داسې لوښي خو په هر ځای کې شته.

ما ورته وويل: کبيره! دا او هغه لوښي توپير لري. دا د ډېرو پخوا وختونو دي. ګوره! د هر اثر په څنګ کې د هغه په اړه معلومات ليکل شوي دي. که دا معلومات ولولې، بيا به يې په قدر پوه شې.

هلته يوه مېرمن ولاړه وه. زما د خبرو په اورېدو سره موسکۍ شوه. ويې ويـل: آفـرين هوښـياري نجلـۍ! زه شکريه نومېږم، د موزيم لارښوده يم او که څوک وغواړي د آثارو په اړه معلومات ورکوم.

ما وويل: زه زرغونه يم او دا مې کبير ورور دی. زه په پنځم ټولګي کې يم او ورور مې په شپږم کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېرمن شکریې وویل: ډېر ښه! غواړئ چې زه درته معلومات درکړم؟

ورور مې غلی و. ما وویل: ولې نه.

ورور مې له لاسه ونیو او د یوه دېګ خوا ته ورغلو. لوی تور ډېرین دېګ و چې پر مخ یې د قرآن کریم آیتونه کیندل شوي وو.

مېرمن شکریې وویل: دا دېګ د کندهار په یوه مدرسه کې و. وګورئ چې د قرآن شریف آیتونه په څومره ښکلي خط په کې کیندل شوي. تاسې فکر وکړئ چې دا کار څومره دقت غواړي. هغه چا چې دا کیندن کاري یې کړې ده، که څېک ورنه لږ دې خوا ها خوا لګېدلی وای، یا یې په څټک لږه زیاته ضربه ورکړې وای، نو ټوله ډبره به ماته شوې وای.

ومې لیدل چې د کبیر څېره غوړېدلې ده او د لاربښودې خبرو ته یې غوږ نیولی دی. لاربښودې راته داسې مجسمې وښودې چې څلور – پنځه زره کاله پخوانۍ وې. توري، ټوپک، چړې، غشي - لینـدې، زغـرې، د سپینو زرو، مسو او سرو زرو ګاڼې، له تیږو، ګچ او وسپنې جوړې شوې مجسمې او ډېر نور شیان مو ولیدل.

مېرمن شکریې وویل: اوس به په دوهم پوړ کې د نورستان آثار وګورو.

کبیر وویل: زرغونې! د پنځم ټولګي په پښتو کتاب کې د نورستان په اړه معلومات شته. ستا په یاد دي چې د نورستان د خلکو لاسي صنایع څه دي؟

ما وویل: هو، هغوی له وړیو څخه جامې، ټغر، کوټ، پتلون او نور شیان اوبدي.

کبیر وویل: او له لرګیو څخه زینتي شان جوړوي.

لاربښودې وویل: آفرین! راځئ چې ویې ګورو.

هلته مو ښکلې لرګینې مجسمې، وړینې چپنې، د وزې له پوستکي جوړ شوي کوټونه، لرګین صندوقونه، ښایسته مېزونه، څوکۍ، او داسې دروازې او کړکۍ ولیدې چې ښکلي شکلونه او ګلونه پرې کیندل شوي وو.

بیا مو په دریم پوړ کې د طلا ټپې خزانه ولیده. د سرو زرو ډېرې ښکلې ګاڼې وې، غاړکۍ، امېلونه، کمربندونه، بنګړي او ډېر نور طلایي شیان. مېرمن شکریې وویل چې دا خزانه په جوزجان کې موندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ده. دغه ګاڼې يو ويشت زره ټوټې وې او دوه زره کاله پخوا په اوو قبرونو کې له مړو سره ښخې شوې وې.

په موزيم کې مو ډېر عجيب او ښايسته شيان وليدل او د خپل هېواد په اړه مو ډېر معلومات پيدا کړل.

کله چې له موزيم څخه وتلو، ما، کبير، مور او پلار مې له مېرمن شکريې څخه مننه وکړه او ما او کبير ورسره عکسونه واخيستل.

کبير ته مې وويل: لالا! اوس به څه ووايې؟ اوس هم په راتلو پښېمانه يې؟

هغه موسکی شو، ويې ويل: اوس به ووايم چې ژوندۍ دې وي زما هوښياره خورکۍ.

ټولو وخندل او موږ د کور خوا ته روان شوو.

[تصوير: د ملي موزيم عکسونه]

کورنۍ دنده: خپله يوه په زړه پورې خاطره وليکئ، مثلاً که موزيم يا کوم تاريخي ځای ته يا مېلې ته تللي يئ، يا بله داسې خاطره مو چې فکر کوئ نورو ته به په زړه پورې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معلوماتو چارټ: لاندې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا متن له سره ولولئ او له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره په مشورې، د زرغونې د خاطرې معلومات په کې ولیکئ.

خوک/ چا	
څه مهال	
چیرې	
څه	
ولې	

وارزوئ او ووایئ: د زرغونې او کبیر خبرې او کړنې وارزوئ او د دې پوښتنو ځواب ووایئ:

۱. کبیر په موزیم کې د لوښو په لیدلو سره، وویل چې دا رقم لوښي خو په هر ځای کې دي. ستاسو په نظر دا قضاوت یې څنګه و؟

۲. زرغونې هڅه وکړه چې د خپل ورور نظر بدل کړي چې د موزیم د آثارو له کتلو څخه خوند واخلي، دا کار یې څنګه ارزوئ؟

۳. کله چې د موزیم لارښودې ځان معرفي کړ، زرغونې هم ځان او خپل ورور وروپېژندل. دا کار تاسو ته څنګه ښکاري؟

۴. کبیر د خاطرې په آخر کې ولې وویل «ژوندۍ دې وي زما هوښیاره خورکۍ»؟

کورنۍ دنده: د خپلې کورنۍ یوه مشر/ مشرې ته ووایئ چې ستاسو د کوچنیتوب یوه جالبه خاطره ووایي او تاسې هغه خاطره ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينا وکړئ: هغه خاطرې چې تاسو د خپل کوچنيتوب په اړه د کورنۍ له مشرانو څخه اورېدلې دي، ټولګيوالو ته مو ووايئ.

مشابه کلمې وکاروئ: لاندې جملې ولولئ او په کتابچو کې يې وليکئ. جملو ته په مخامخ چوکاټ کې ځينې مشابه کلمې راغلې دي. تاسې د هرې جملې تش ځای په مناسبو کلمو سره ډک کړئ.

مشابه کلمې هغه کلمې دي چې بڼه يې يوه ده خو معناګانې يې بېلې

لامبوزن په اوبو کې .... وهي.

هغه .... چې په لاس خلاصېږي، په غاښ به يې ولې خلاصوو؟

.... زر له مړو .... په قبرونو کې ښخ وو.

.... د غنمو وده زياتوي.

.... ورېځې راغلې او باران په ورېدو شو.

په موزيم کې .... ، زغرې، ټوپک او نور جنګي وسايل وو.

تورې

غوټه

سره

کورنۍ دنده: نن مو د خپلو څو ټولګيوالو د کوچنيتوب په اړه خاطرې واورېدې. کور ته چې ولاړئ، فکر وکړئ چې د چا خاطره مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه. بيا يې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویېشئ او ویې لیکئ: له خپلو څنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو وویېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

ښیښه‌یي	ښیښه یي
طلایي	
ډبرین	
لرګین	
وړین	

فکر وکړئ: دلته د زرغونې د خاطرې په اړه استنباطي پوښتنې لولئ. له خپلو څنګلوریو ټولګیوالو سره په مشورې، د پوښتنو ځوابونه پیدا کړئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. په ملي موزیم کې د افغانستان د کومو ولایتونو آثار نندارې ته ایښودل شوي دي؟

۲. په موزیمونو کې څه ډول آثار ایښودل کېږي؟

۳. د ملي موزیم ودانۍ څو پوړیزه ده؟

وارزوئ او ولیکئ: د لومړي درسي ساعت متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. په خاطره کې راغلي معلومات څومره واضح او په زړه پورې وو؟

۲. په خاطره کې څه شی کم دی؟ ستاسو په نظر، نور کوم معلومات باید په کې راغلي وای؟

خپل نظر ولیکئ: د زرغونې د خاطرې په اړه خپل نظر ولیکئ چې څنګه وه؟ د خاطرې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ له دې خاطرې څخه مو څه زده کړل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۷	اونۍ ۳	درسي ساعت ۱

اجـ – ـتـ – ـماعـ – ـيا – تو	شا – گر – دا – نې	دنگـ – ـوا – لي
هـ – ـريـ – ـرود	نيـ – ـشا – پور	بـ – ـنا – رس

ځلې	کوفي خط	علمي سَير	اته ګوټيز

ولولئ او دریاد یې کړئ: له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې متن ولولئ. د متن د هر پراګراف تر لوستو وروسته، له ځان سره فکر وکړئ چې «دا راته څه شی یادوي؟» دې ته ورته معلومات مو پخوا چېرته اورېدلي، لیدلي، یا لوستي وو؟

د جام ځلې

درې ورځې مخکې، د تفریح په ساعت کې د اجتماعیاتو ښوونکې راباندې غږ کړ: شریفې! دلته راشه. چې ورغلم، یوه ورقه یې راکړه چې مور او پلار ته یې وښیم. وارخطا شوم چې هسې نه زما شکایت یې کړی وي. خو چې ومې ولوسته، ډېره خوشحاله شوم. لیکلي یې وو چې د ښوونځي اداره غواړي چې د ثور په لسمه نېټه د پنځم الف ټولګي شاګردانې د علمي سَیر لپاره د جام ځلې ته بوځي. ټولګي ته چې ولاړم، ومې لیدل چې د هر چا په لاس کې همداسې کاغذ دی او ټولې ټولګیوالې مې له خوشحالۍ ټوپونه وهي.

نن سهار وختي بس موټر ته وختلو. بس څه کم یو ساعت په سمه کې روان و، بیا غرونو ته ورسېدو او د غرونو په منځ کې مو دوه ساعته مزل وکړ. چا د سړک په خوا کې سیند ته اشاره کوله او خپلې ځنګلورې ټولګیوالې ته یې څه ویل، چا د غرونو د دنګوالي په باره کې خبرې کولې او چا د نورو شیانو اړه. وروسته چې نبه ډېر مزل مو وکړ، ورو ورو ټولې نجونې غلې شوې. خوب راغلی و، نژدې وو چې سترګې مې سره ورشي چې له لومړیو چوکیو نه ناره پورته شوه: د جام ځلې! وګورئ! څومره دنګ دی!

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رښتیا چې ډېر دنګ و. ما په یوه کتاب کې لوستي وو چې دا منار شاوخوا ٦٥ متره لوړ دی، خو نه پوهېدم چې ٦٥ متره به دومره لوړ ښکاري. لږ وروسته موټر ودرېد او موږ ورنه کوزې شوو.

د جام ځلی په داسې ځای کې جوړ و چې شاوخوا ته یې غرونه وو. له دوو خواوو څخه یو لوی او بل وړوکی سیند راغلي او دلته سره یوځای شوي وو. ښوونکې مو وویل: ستړې مه شئ! راځئ چې مخونه مو ومینځو چې خوب مو والوځي.

د وړوکي سیند په غاړه کېناستو. موږ چې مخونه مینځل، ښوونکې وویل: دا د جام سیند دی او د هغه بل سیند نوم به تاسې ووایئ.

موږ لوی سیند ته وکتل او ومو ویل چې نه پوهېږو.

ښوونکې وویل: د سلما بند پر کوم سیند جوړ شوی؟

ټولو وویل: هریرود!

ښوونکې وویل: آفرین! ښه نو، دا ځلی د جام منار نومېږي او ۹۰۰ کاله پخوا د سلطان غیاث الدین غوري په امر جوړ شوی دی. د هغه پاچاهي د ایران له نیشاپور څخه د هندوستان تر بنارس پورې وه او دا سیمه یې پایتخت و. اوس نو تاسې ځلي ته په ځیر وګورئ. که مو پوښتنه درلوده، رانه ویې پوښتئ.

د جام ځلی ډېر ښکلی و. په ېبخ کې اته ګوټیز و خو بیا وروسته ګرد شوی و او څو پوړونه یې لرل. د منار هر پوړ تر لاندني پوړ نری و. پر دېوالونو یې له خښتو نه ښکلي هندسي شکلونه جوړ شوي وو. په پاسنۍ برخه کې یې په نیلي رنګ څه لیکل شوي وو، خو خط یې بل رقم و. پوښتنه مې وکړه چې څه یې لیکلي دي؟ ښوونکې مو وویل چې دا په کوفي خط د شهادت کلمه او د قرآن کریم آیتونه دي.

د منار تر کتلو وروسته مو له کوره راوړي خواړه را وایستل. چا اېشېدلې هګۍ راوړې وې، چا چیپس، چا د چرګ سره کړې غوښه. هر چا خپل خواړه پر دسترخوان اېښي وو او ټولو په ګډه وخوړل. بیا بس ته پورته شوو، دعا مو وکړه او بېرته د هرات خوا ته روانې شوو.

[تصویر: د جام منار عکس]

کورنۍ دنده: خپله یوه په زړه پورې خاطره ولیکئ، مثلاً که مو کومه پخوانۍ کلا لیدلې وي یا مو چېرته سفر کړی وي، یا بله داسې خاطره مو چې فکر کوئ نورو ته به په زړه پورې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معلوماتو چارټ: لاندې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا له خپلو ټولګیوالو سره په مشوره د متن معلومات په کې ولیکئ.

څوک/ چا	
څه مهال	
چېرې	
څه	
ولې	

وارزوئ او ووایئ: د ښوونکې او شاګردانو خبرې او عملونه وارزوئ او د دې پوښتنو ځواب ووایئ:

١. شاګردانو په لاره کې د سیند او غرونو په اړه خبرې کولې، دا کار یې درته څنګه ښکاري؟

٢. د سیند په اوبو د مخونو مینځل څنګه کار دی؟

٣. شاګردانو خپل خواړه به ګډه وخوړل، دا کار یې څنګه ارزوئ؟

کورنۍ دنده: د خپل ښوونځي په اړه خپله جالبه خاطره ولیکئ. په یاد مو وي چې په خاطره کې مو دې پوښتنو ته ځواب ووایئ: څوک/ چا، څه مهال، چېرې، څه یې وکړل، ولې وکړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۷	اونۍ ۳	درسي ساعت ۳

وینا وکړئ: د ښوونکي/ ښوونکې په لارښوونه، خپلې په زړه پورې خاطرې ټولګیوالو ته مو ووایئ.

تش ځایونه ډک کړئ: لاندې جملې ولولئ او په کتابچو کې یې ولیکئ. جملو ته پـه مخـامخ چوکـاټ کې ځینې کلمې راغلې دي. تاسې د هرې جملې په تش ځای کې مناسبه کلمه ولیکئ.

تر هراته .... درې ساعته لاره وه.

تر اوبو .... سپین کبان ښکارېدل.

د جام مینار تر کتلو .... مو ډوډۍ وخوړه.

تر بوسو...............اوبه تېرې.

تر ماښامه .... مو لوبې کولې.

تر تا .... د فرشتې وار دی.

لاندې

پورې

وروسته

کورنۍ دنده: نن مو د خپلو څو ټولګیوالو خاطرې واورېدې. کور ته چې ولاړئ، فکر وکړئ چې د چا خاطره مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه. بیا یې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويشئ او ويې ليکئ: له خپلو څنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو وويشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

اته ګوټيز	اته ګوټ يز
وسپنيز	
بنديز	
سيمه‌ييز	
ډله‌ييز	

فکر وکړئ: دلته د متن په اړه استنباطي پوښتنې لولئ. له خپلو څنګلوريو ټولګيوالو سره په مشوره، د پوښتنو ځوابونه پيدا کړئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. دا خاطره چا ليکلې وه؟

۲. ولې يوازې د پنځم الف ټولګي شاګردانې علمي سير ته بوول شوې؟

۳. ځلې د څه شي لپاره جوړېږي؟

وارزوئ او وليکئ: د لومړي درسي ساعت متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. په خاطره کې راغلي معلومات څومره واضح او په زړه پورې وو؟

۲. په خاطره کې څه شی کم دی؟ ستاسو په نظر، نور کوم معلومات بايد په کې راغلي وای؟

خپل نظر وليکئ: د متن په اړه خپل نظر وليکئ چې څنګه و؟ د خاطرې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ له دې خاطرې څخه مو څه زده کړل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی - اتم فصل

موضوع: پوهه

ژانر: روایتي (حکایت)

پوهه او فکر ژوند آسانه کوي.

۱. فکر او پوهه له يو بل سره څه رابطه لري؟

۲. پوهه او فکر ژوند څنګه آسانوي؟

۳. د پوهې سرچينې کومې دي؟

۴. خپل فکر څنګه روزلی شو؟

۵. د انسان پوهه په څه شي زياتېږي؟

حکايتونه د ژوند هينداري دي.

۱ .په حکايتونو کې څه وينو؟

۲ .حکايتونه زموږ ژوند څنګه رابښيي؟

۳ .له حکايتونو څخه څه شی زده کولی شو؟

۴ .خلک ولې حکايتونه جوړوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې فصل عمومي هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې فصل کې وکولای شئ چې:

۱. د عنوان او انځور له مخې د کيسو په اړه وړاندوينه وکړئ.

۲. توضيح کړئ چې د کيسو صحنې مو په ذهن کې څنګه مجسمې کړې.

۳. د کيسې د چارټ په ډکولو سره د کيسو پيل، منځ، او پای تشخيص کړئ.

۴. د کيسو په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ.

۵. د کيسې د کرکټرونو عملونه وارزوئ.

۶. د کيسو په اړه خپل نظر بيان کړئ.

لومړی اونۍ

د درس هدفونه

ګرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پيدا کړئ چې د «وونکې» مختاړی لري؛

۲. په ډله‌ييز بحث کې د ځوريدلو په اړه خپل نظر څرګند کړئ؛

۳. د عددونو اوښتې بڼه وليکئ؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۸	اونۍ ۱	درسي ساعت ۱

و - غـ - ـځېـ - ـده	واو - ر - و - له	شا - گر - دا - نو
پښېـ - ـما - ني	ستو - ما - نـ - ـوونـ - ـکې	تک - ـرا - ر - وئ

سبق	کونجاړه	ستومانوونکې	پښېمانه

اټکل وکړئ: د کيسې عنوان او انځور ته وگورئ او اټکل وکړئ چې په کيسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کيسه په ټيټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته يې په ذهن کې مجسم کړئ.

ترخې خبرې

د يوه کلي څو شاگردان به هره ورځ حکيم ته کېناستل چې د ژوند سبقونه ورنه زده کړي. يوه ورځ حکيم پوښتنه ترې وکړه چې تر ټولو ښه خواړه کوم دي؟

يو شاگرد، چې زلمی نومېده، د پوښتنې په وخت کې په بل چورت کې و. د هغوی غوا ناروغه وه او ټول فکر يې د خپلې غوا خوا ته و. هغه فکر وکړ چې حکيم د غواگانو لپاره د ښو خوړو پوښتنه کوي، نو وار له واره يې وويل: کونجاړه.

ټول شاگردان کټ کټ په خندا شول. خندا يې پسې وغځېده او اوږده شوه.

زلمی زهير شو. رنگ يې سور واوښت. حکيم شاگردان غلي کړل.

دا خبره تېره شوه خو شاگردانو به هره ورځ په لاره کې زلمی ځوراوه. يوه به يې بل نه پوښتنه وکړه چې نن دې څه خوړلي دي. هغه به ويل چې تر ټولو ښه خواړه. بيا به ټولو وويل «کونجاړه، کونجاړه» او وبه يې خندل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زلمی ډېر ځورېده. هغه څو ځله خپلو ملګرو ته وویل چې ستاسو دا خبرې ما ځوروي، خو ګټه یې ونه کړه. زلمي خپل استاد ته شکایت وکړه. حکیم ورته وویل چې ته یې غم مه کوه، زه به یې پوه کړم.

بله ورځ حکیم خپلو شاګردانو ته وینا کوله. د وینا په منځ کې یې یوه ټوکه وکړه. شاګردانو په کټ کټ وخندل. حکیم ټوکه تکرار کړه. دا ځل د خندا آواز یو څه کم شو. حکیم ټوکه بیا بیا واوروله او خبره دې ته ورسېده چې نور څوک ورته موسېدل هم نه.

دغه وخت حکیم وویل: که د یوې ټوکې بیا بیا اورول، خلک ستومانه کوي، د ژوند د غمجنو او ترخو خاطرو بیا بیا ویل به څومره ستومانوونکي وي! خبرې که خوږې هم وي، مه یې تکراروئ او ترخې خبرې خو ان په هغه یو ځل ویلو نه ارزي!

د زلمي ټولګیوالو یو بل ته سره وکتل. د ټولو په مخونو کې د پښېمانۍ نښې ښکاره شوې. ټول له خپلو ترخو خبرو پښېمانه وو. له هغه وروسته هېچا زلمي ته هغه خبره ونه کړه او د دوی خوږه ملګرتیا ډېر کلونه روانه وه.

[تصویر: تر یوې ونې لاندې څو زلمکي هلکان (۱۰-۱۱ کلن) ناست دي او یو په عمر پوخ سړی له سپینې پګړۍ او کمیس پرتوګ سره د هغوی مخ ته ولاړ دی، درس ورکوي.]

کورنۍ دنده: خپله هغه خاطره ولیکئ چې تاسې یې ځورولي یئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۸	اونۍ ۱	درسي ساعت ۲

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
ستومانووونکې	ستومان ــــ وونکې	**ستومان** = ستړی **وونکې** = فاعلي وروستاړی **ستومانووونکې** = هغه شی یا کس چې څوک ستړی کوي.
خوشحالووونکې		
بیانووونکې		
ویجاړووونکې		
تماموونکې		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا له خپلو ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې څوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. څه یې وکړل؟

۲. ولې یې وکړل؟

۳. کار یې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «څوربدلو» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووايي.

د بحث پوښتنې:

۱. مور ولې څورېږو؟

۲ . کوم شیان او څه ډول خبرې مو څوروي؟

۳. که مو څوک څوروي، څه باید وکړو؟

عبارتونه واړوئ: لاندې عبارتونه ولولئ او بیا مو په کتابچو کې د هر یوه اوښتې بڼه ولیکئ.

یوه ورځ	د یوې ورځې	دوه ورځې	په دوو ورځو کې
یو مانیام	د .... مانیام	دري شپې	تر .... شپو پورې
پنځه ډوډۍ	د .... ډوډیو لپاره	دري کوترې	د .... کوترو
یوه خبره	تر .... خبرې پورې	څلور ماشومان	د .... ماشومانو
اوه پوښتونه	له .... پوښتونو	لس ګزۍ	د .... ګزي
شل کاله	تر .... کلونو	یوه پېړۍ	له .... پېړۍ

ورنۍ دنده: څه شی تاسې څوروي؟ په دې اړه څو جملې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ویې لیکئ: له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

ځورول	ځور ول
اورول	
ویلو	
خوړلو	
خندلو	

فکر وکړئ: دلته د کیسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په کیسه کې نشته. له ځنګلوریو ټولګیوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. د زلمي ټولګیوالو د کونجاړې خبره ولې بیا بیا تکراروله؟

۲. حکیم شاګردانو ته ولې په ښکاره ونه ویل چې نور زلمی مه ځوروئ؟

۳. د زلمي او ټولګیوالو ملګرتیا ولې ډېر کلونه روانه وه؟

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د زلمي د ټولګیوالو سلوک څنګه بولئ؟

۲. د ټولګیوالو د سلوک په مقابل کې د زلمي چلند څنګه و؟

خپل نظر ولیکئ: د کیسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کیسې تلوسه څنګه ده؟ له دې کیسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه اونۍ

د درس هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «وونکې» مختاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د ځورېدلو په اړه خپل نظر ښرګند کړئ؛

۳. د عددونو اوښتې بڼه ولیکئ؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۸	اونۍ ۲	درسي ساعت ۱

را ـ تېو ـ لو ـ لې	بـ ـ چو ـ ڼو	الـ ـ و ـ تـ ـ لې
وژ ـ غو ـ رل	ولـ ـ وېـ ـ دل	را ـ و ـ ایسـ ـ تل

نیکي | وبهېده | وپوښتله | متل

اټکل وکړئ: د کیسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کیسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کیسه په ټیټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته یې په ذهن کې مجسم کړئ.

نیکي سیند هم نه وړي

وایي چې د یوې کوترې ځاله د یوه داسې کمر په غاړه وه چې په بېخ کې یې سیند بهېده. کوترې به تمامه ورځ د خپلو بچوړو لپاره دانې مانې راټولولې. بچوړي یې په ګېډه ښه ماړه وو. کوترې به هر وخت د خوړو څو دانې سیند ته اچولې. د کوترې بچوړي چې لږ لوی شول، د مور دې عادت ته حیران شول. یوه ورځ یې له مور څخه د دې کار وجه وپوښتله. هغې په ځواب کې ورته وویل: بچو! یوازې ځان ساتل او مړول ضرور نه دي، بلکې نیکي کول هم ضروري دي. د کوترې بچوړي په دې فکر کې وو چې له اوبو سره نیکي کول نو څه معنا لري. مور مو چې سیند ته دانې اچوي، اوبه یې وړي نو ګټه به یې څه وي؟

له دې خبرو څو ورځې وروسته، چې کوتره په ځاله کې نه وه، یو مار د دوی ځالې ته را پورته شو. د کوترې بچوړو د الوتلو کوښښ وکړ، خو الوتل یې سم نه وو زده. دوی ټول په سیند کې ولوېدل. د سیند کبانو د مهربانۍ کوترې بچي وپېژندل او په بېړه یې د هغوی مرسته وکړه. کبانو د کوترې بچي د سیند غاړې ته راوایستل او له لاهو کېدو یې وژغورل.

ماښام، چې کوترې دوی د سیند په غاړه موندل، پوښتنه یې وکړه چې کیسه څه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بچوړو یې کیسه وکړه چې مار زموږ ځالې ته پورته شو او موږ سیند ته ولوېدو. نژدې وه چې په اوبو کې لاهو شو، خو کبانو وژغورلو.

کوترې د کبانو مننه وکړه. بیا یې خپل بچوړي یو یو را واخیست او ځالې ته یې پورته کړل.

یوه بچوړي یې وویل: مورې! زه اوس پوه شوم چې نیکي سیند هم نه وړي.

کوترې وویل: آفرین!

له هغه وخته راهیسې دا خبره متل شو. اوس هر څوک، چې ښه کوي، همدا متل تېروي چې نیکي سیند هم نه وړي.

[تصویر: په ونه کې کوتره د ځالې څنګ ته دانه یا خواړه یې په خوله کې وي، ترې لاندې سیند وي او په سیند کې ماهیان ښکاري]

کورنۍ دنده: خپله داسې خاطره ولیکئ چې له چا سره مو ښه کړي وي او بل وخت هغه له تاسو سره نیکي کړې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۸	اونۍ ۲	درسي ساعت ۲

وویشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ښنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (مختاړي او اصلي برخه) وویشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	مختاړی ـ اصلي برخه	د کلمې معنا
وپېژندل	و ــ پېژندل	و = د تېر مهال فاعلي مختاړی **پېژندل** = سهي کول **وپېژندل** = سهي یې کړل
ولوېدل		
وایستل		
وژغورل		
وموندل		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا له خپلو ښنګلوریو ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې خوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو تـه ځـواب ووایئ:

۱. څه یې وکړل؟

۲. ولې یې وکړل؟

۳. کار یې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «نیکۍ» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته وواېي.

د بحث پوښتنې:

۱. کوم کارونه په نیکۍ کې حسابېږي؟

۲ . نیکي کول ولې مهم دي؟

۳. له ځان سره نیکي کولی شو؟

نومونه سره بېل کړئ: په لاندې چوکاټ کې د ذات او د معنا نومونه ګډوډ راغلي دي. تاسې یې سره بېل کړئ.

دربار	خوشحالي	ماته	مُلک	ځواب	رښتیا
غرور	غاړه‌کۍ	غاړه	پوښتنه	لاس	پاچا
کبر	سره زر	ټوکي	بحث	پیغام	فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویېشئ او ویې لیکئ: له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو وویېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

الوتل	الوتـ ـل
ټولول	
تېرول	
مړول	
پوښتل	

فکر وکړئ: دلته د کیسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په کیسه کې نشته. له ځنګلوریو ټولګیوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. د کوترې بچونې چې سیند ته ولوېدل، مار چېرته ولاړ؟

۲. که کوترې سیند ته دانې نه اچولای، کبانو به د هغې بچونې ژغورل؟

۳. خلک په خبرو کې ولې متلونه وايي؟

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د کوترې کوم کار سم و، کوم ناسم؟

۲. د کبانو کار ځنګه و؟

خپل نظر ولیکئ: د کیسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کیسې تلوسه ځنګه ده؟ له دې کیسې څخه مو څه زده کړل؟ په کتابچو کې مو د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریمه اونۍ

د درس هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «ونکې» روستاړی لري؛

۲. په ډله‌ییز بحث کې د پوښتنو په اړه خپل نظر څرگند کړئ؛

۳. د ذات او معنا نومونه سره بېل کړئ؛

۴. د اوس مهال جملې به مطلق او جاري تېر مهال ته واړوئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۸	اونۍ ۳	درسي ساعت ۱

خر - خـ - ـوونـ - ـکی	نا - ییـ - ـتوب	جو - ړ - و - لو
عـ - ـجیـ - به	و - د - ر - و - له	ور - و - غوښت

لوحه | انعام | وفا | اعدام

اټکل وکړئ: د کیسې عنوان او انځور ته وګورئ او اټکل وکړئ چې په کیسه کې به څه کېږي.

ولولئ: کیسه په ټیټ غږ ولولئ او د هرې برخې تر لوستلو وروسته یې په ذهن کې مجسم کړئ.

په پخوا زمانو کې یوه حکیم په ښار کې د خبرو دوکان جوړ کړی و. یوه ورځ پاچا ښار ته په چکر تللی و. د حکیم د دوکان لوحې ته یې وکتل چې پرې لیکلي وو «د خبرو خرڅوونکی». پاچا دوکان ته ننوت. حکیم ودرېد او درناوی یې وکړ.

پاچا وویل: ستا کار و بار راته عجیبه غوندې ښکاري. خبرې نو څوک اخلي چې ته یې خرڅوې؟

حکیم ځواب ورکړ: هوښیاران یې اخلي، صاحبه!

پاچا پوه شو چې د حکیم مطلب څه دی، نو ورته ویې ویل: پر ما هم یوه خبره خرڅه کړه.

حکیم د سرو زرو پر یوې وړې لوحې ولیکل: د خبرو سر واوره، خو د پای په اړه یې فکر وکړه.

پاچا د خبرې او د سرو زرو د لوحې پیسې ورکړې. لوحه یې یووړه او د خپل مېز له پاسه یې ودروله.

بله ورځ د پاچا وزیر د دربار نایي وروغوښت. ورو یې ورته وویل: تر کله به دا نایيتوب کوې؟ له ما سره ملګری شه چې وزیر دې کړم او مشرتوب دربانډې وکړم. خو چې لږ څه ځیرکتوب وکړې.

نایي پوښتنه وکړه: هغه څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزير ځواب ورکړ: زه به يې درته ووايم. دا وار چې د پاچا ږيره او ويښتان سموې، پاچا مړ کړه. پاچا چې مړ شو، زه به پاچا شم او تا به خپل وزير کړم.

نايي په زړه کې ګوړې ماتولې او د وزير کېدو خوبونه يې ليدل. څو ورځې وروسته، پاچا د ويښتانو او ږيرې جوړولو ته وروغوښت. نايي د پاچا د ويښتانو په جوړولو لګيا و او فکر يې کاوه چې پاچا څنګه مړ کړي. په همدې وخت کې يې د سرو زرو لوحې ته پام شو چې پرې ليکلي وو: د خبرو سر واوره، خو د پای په اړه يې فکر وکړه.

نايي، چې ځيرک انسان و، له ځانه سره يې فکر وکړ چې ښه نو، وزير چې له خپل پاچا سره وفا نه کوي، له ما سره به څه وفا وکړي. که زه پاچا ووژنم، هغه به پاچايي ونيسي- او خلک به د پاچا د قاتل پوښتنه وکړي. نو دی به خلکو ته ما وښيي او ما به اعدام کړي چې راز يې پټ پاتې شي.

پاچا ورباندې غږ وکړ: په کوم چورت کې ډوب شوی يې؟ ولې خپل کار نه کوې؟

نايي پاچا ته ټوله کيسه وکړه. پاچا وزير بندي کړ او نايي ته يې ښه انعام ورکړ. بيا يې د خبرو خرڅوونکی حکيم را وغوښت. حکيم ته يې وويل: ستا يوې خبرې زما ژوند وژغوره. سر له ننه به ته زما وزير يې.

[تصوير: د زاړه ښار انځور. پاچا د يوه دوکان مخې ته ولاړ دی چې پر لوحه يې ليکل شوي دي «د خبرو خرڅوونکی» پاچا لوحې ته په حيرانۍ سره ګوري.]

کورنۍ دنده: له تاسو سره کله داسې شوي دي چې چا درته کومه خبره کړې وي او تاسو يې د پای په اړه فکر کړی وي؟ په دې اړه خپله خاطره وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۸	اونۍ ۳	درسي ساعت ۲

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو څنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
نایيتوب	نایي ــــ توب	**نایي** = سلمان **توب** = نوم جوړوونکی وروستاړی **نایيتوب** = سلماني، نایي ګري.
خوندیتوب		
ځیرکتوب		
شومتوب		
مشرتوب		

د کیسې چارټ: د کیسې چارټ په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا له خپلو څنګلوریو ټولګیوالو سره د کیسې پیل، منځ او پای پیدا او چارټ ډک کړئ.

پیل		منځ (د کیسې څوکه)	پای	
کرکټرونه			د ستونزې حل	
ځای – زمان				
ستونزه			نتیجه/ پیغام	

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو په اړه فکر وکړئ. د هر کرکټر په اړه دغو پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. څه یې وکړل؟

۲. ولې یې وکړل؟

۳. کار یې سم او منطقي و، که نه؟ دلیل مو څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث وکړئ: تاسې به په ډلو کې د «ځیرکۍ» په اړه بحث وکړئ. هر څوک به په خپله ډله کې د لاندې پوښتنو په اړه خپل نظر څرګندوي. د بحث په پای کې به د ځینو ډلو استازي د خپلې ډلې د بحث نتیجه نورو ته ووایي.

د بحث پوښتنې:

۱. ځیرکي څه ده؟

۲ . ځیرکي څه ګټې لري؟

۳. خپله ځیرکي څنګه زیاتولی شو؟

د فعلونو سمه بڼه وکاروئ: لاندې جملې ولولئ او بیا مو په کتابچو کې د هرې جملې په تش ځای کې په لیندیو کې د راغلیو فعلونو مناسبه بڼه ولیکئ.

۱. نايي که هوښیاري نه وای کړې، وزیر به هغه هم واژه.	(نه وای کړې – نه وی کړې)
۲. پاچا که د حکیم خبره .... ، د وزیر په پلان نه خبرېده.	(نه اخیستلې- نه وای اخیستلې)
۳. وزیر که له پاچا سره وفاداري .... ، نه به بندي کېده.	(کړې وای – کړې وی)
۴. نايي .... شو چې د وزیر خبره ومني.	(کولای - کولی)
۵. حکیم .... شو چې هره خبره یې په اخیستلو ارزي.	(ویلی - ویلای)
۶. که د حکیم خبره نه وای، پاچا به د وزیر له پلانه نه شو	(خبرېدلی - خبرېدلای)

کورنۍ دنده: تاسو د ځیرکۍ کومه ګټه په خپله لیدلې ده؟ په دې اړه خپله تجربه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ویې لیکئ: له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

خرڅوونکی	خرڅ وونکی
جوړوونکی	
لیکونکی	
لوستونکی	
ښوونکی	

فکر وکړئ: دلته د کیسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه یې په کیسه کې نشته. له ځنګلوریو ټولګیوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پیدا او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

۱. وزیر ولې د پاچا د وژلو لپاره نایي وټاکه؟

۲. پاچا نایي ته ولې انعام ورکړ؟

۳. په دې کیسه کې تر ټولو هوښیار کس څوک و؟

ویې ارزوئ: د کیسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د وزیر پلان تاسو ته څنګه ښکاري؟

۲. د پاچا چلن څنګه وو؟

خپل نظر ولیکئ: د کیسې کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ د کیسې تلوسه څنګه ده؟ له دې کیسې څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – نهم فصل

موضوع: د علم او تکنالوژۍ نړۍ

ژانر: معلوماتي(توضیحي)

انسان د علم او ټکنالوژۍ په مرسته سپوږمۍ، ستوري او سیارې راسپړي.

۱. سپوږمۍ، ستوري او سیارې څنګه راسپړل کېږي؟
۲. انسان ولې غواړي چې ستوري او سیارې وپېژني؟
۳. د ستورو او سیارو راسپړل څه ګټې لري؟
۴. ټکنالوژي د ستورو او سیارو په راسپړلو کې څه مرسته کوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فصل عمومي هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به په دې فصل کې وکولای شئ چې:

۱. د متن په اړه وړاندوینه وکړئ.

۲. د متن عمده ټکي او جزئیات په ډیاګرام کې وښیئ.

۳. د متن په اړه استباطي پوښتنې ځواب کړئ.

۵. متن وارزوئ.

٦. د متن په اړه خپل نظر بیان کړئ.

د لومړۍ اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «مزلی یا پوهان» روستاړی لري؛

۲. سپوږمۍ ته د سفر په اړه وینا وکړئ؛

۳. د فعل مناسبه بڼه به په جملو کې وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـ ـلسـ ـكوپ	اتو ـ موسـ ـفـ ـير	انـ ـسا ـ نا ـ نو
پېـ ـژنـ ـدونـ ـكي	ميـلـ ـيو ـ نو ـ نه	معـ ـلو ـ مېـ ـړي

اتوموسفير | قُطر | ستورمزلی | فضايي بېړۍ

فعاليت: لاندې څو جملې ليکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بيا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې ته (غ) وليکئ. بيا متن ولولئ چې ستاسو وړاندوينه سمه وه که نه.

۱. سپوږمۍ د يوې سيارې د مدار په شاوخوا کې حرکت کوي.

۲. انسان سپوږمۍ ته ختلی شي.

۳. په سپوږمۍ کې د څښلو اوبه او آکسيجن شته.

۴. سپوږمۍ له ځمکې سره د يوه غټ شي د ټکر له امله پيدا شوې ده.

۵. د سپوږمۍ تياره ځايونه د سپوږمۍ سمندرونه دي.

٦. د سپوږمۍ ظاهري بڼه تغيير کوي.

ولولئ: لاندې متن په ټيټ غږ ولولئ. د هر پراگراف تر لوستلو وروسته، يو ځل د هماغه پراگراف په اړه د وړاندوينې جمله وگورئ. که مو وړاندوينه ناسمه وه، مخې ته يې چليپا وکاږئ او که سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه وليکئ.

سپوږمۍ ته سفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

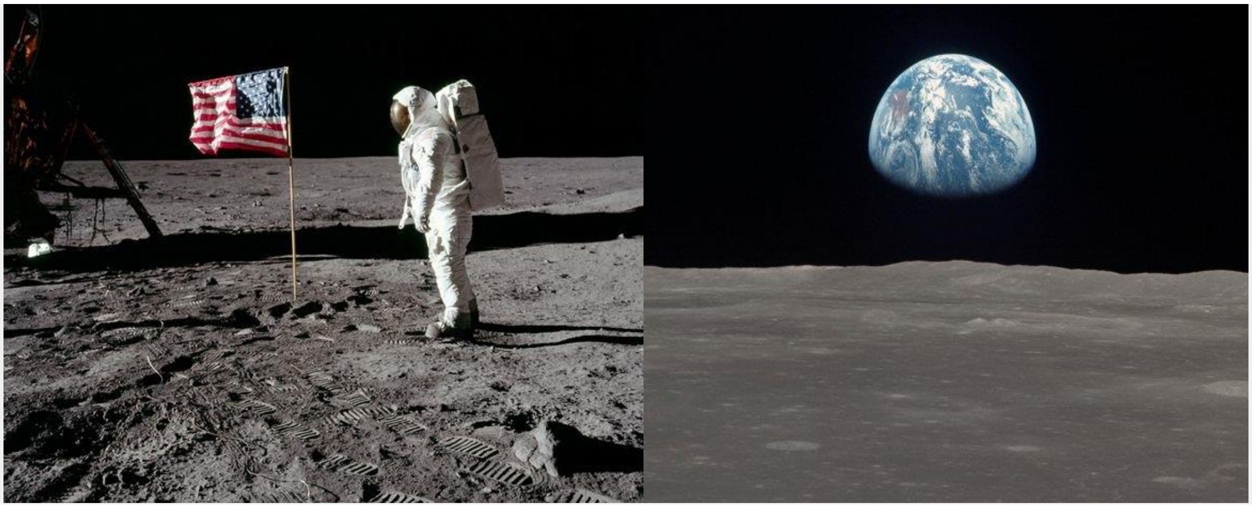

سپوږمۍ د ځمکې قمر دی. قمر هغه ګردی فضايي جسم دی چې د يوې سيارې په شاوخوا کې ګرځي. سپوږمۍ هره مياشت يو ځل د ځمکې ګرد چاپېره تاوېږي او د ځمکې تر ټولو نږدې ګاونډۍ ده. د ټِلسکوپ په مرسته سپوږمۍ واضحه ليدلی شو. د سپوږمۍ قطر د ځمکې تر قطر څلور وارې لنډ دی.

سپوږمۍ څنګه پيدا شوې ده؟ زياتره ستورپوهان په دې نظر دي چې ميليونونه کاله مخکې يو غټ آسماني شی له ځمکې سره ټکر شو. د دې ټکر له امله د ځمکې او د دې شي ټوټې د فضا خوا ته ولاړې. دغه ټوټې د وخت په تېرېدو سره، يو ځای شوې او سپوږمۍ يې جوړه کړه. همدا دليل دی چې د سپوږمۍ د سطحې ځينې ډبرې د ځمکې له ډبرو بدلې دي.

انسان سپوږمۍ ته ختلی شي؟ تر اوسه پورې دولس تنه ستورمزلي سپوږمۍ ته ختلي دي. لومړني ستورمزلي اډوين آلډرين او نيل آرمسټرانګ وو چې په ۱۹۶۹ ميلادي کال سپوږمۍ ته ولاړل. آرمسټرانګ لومړنی ستور مزلی و چې پر سپوږمۍ يې قدم کېښود او له آلډرين سره درې ساعته پر سپوږمۍ وګرځېد. له دې وروسته نورې فضايي بېړۍ هم سپوږمۍ ته ولېږل شوې. په سپوږمۍ کې هوا، د څښلو اوبه او آکسيجن نشته، نو ستورمزلي چې هلته ځي آکسيجن او اوبه بايد ورسره يوسي.

په سپوږمۍ کې سمندرونه شته؟ که مو پام شوی وي، په سپوږمۍ کې ځينې ځايونه روښانه ښکاري او ځينې ځايونه تياره. پخواني ستورپوهان په دې باور وو چې کېدای شي د سپوږمۍ تياره ځايونه سمندرونه وي. دوی دا ځايونه «ماريا» بللي وو. ماريا په لاتيني ژبه کې سمندر ته وايي. اوس معلومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ده چې دا تیاره برخې لویې دښتې دي، خو تر اوسه پورې هم د سپوږمۍ د سمندرونو په نامه مشهورې دي.

د سپوږمۍ ظاهري بڼه ولې تغییر کوي؟ کله چې سپوږمۍ ته ګورو، داسې ښکاري چې د سپوږمۍ بڼه تغییر کوي، ځکه چې موږ یوازې د سپوږمۍ هغه برخه وینو چې لمر روښانه کړې وي. د میاشتې په سر کې د سپوږمۍ تیاره خوا ځمکې ته مخامخ وي، نو موږ یې په سترګو نه وینو. کله چې سپوږمۍ د ځمکې چاپیره ګرځي، د لمر وړانګو ته ورو ورو برابرېږي. په لومړي سر کې د سپوږمۍ د څنډې پر یوې وړې برخې لمر لګېږي او موږ یې د لور په بڼه وینو. دې حالت ته هلال وایي. د هرې شپې په تېرېدو سره د سپوږمۍ لا زیاته برخه روښانه کېږي او دا حالت تر هغه وخته پورې دوام کوي چې ټوله سپوږمۍ د دایرې غوندې روښانه شي. دې حالت ته د څوار لسمې سپوږمۍ وایي. وروسته سپوږمۍ داسې حرکت کوي چې ورو ورو د لمر له وړانګو څخه پټېږي او د سپوږمۍ څنډه تیاره کېږي. دا تیاره برخه وار په وار سره زیاتېږي، تر هغې پورې چې یو مخ تیاره شي. په دې وخت کې بله میاشت پیلېږي او دغه بهیر له سره تکرارېږي.

منابع: دایره المعارف پرسش ها و پاسخ ها ـ مترجم: مجید عمیق

نوشته شده توسط: Hedayatullah Zaheb **ژباړه: عبدالهادي مومند**

کورنۍ دنده: که تاسې د سپوږمۍ په اړه نور معلومات لرئ، ویې لیکئ یا د کورنۍ له بل غړي څخه مرسته وغواړئ او په بل درسي ساعت کې یې له خپلو ټولګیوالو سره شریک کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو څنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا يې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
ستورمزلی	ستور ـ مزلی	ستور = ستوری، مزلی = مزل کوونکی، سفر کوونکی ستور مزلی: هغه څوک چې فضا ته سفر کوي.
غرمزلی		
ځمکپوهان		
ستورپوهان		
ژبپوهان		

د معلوماتو جال: د معلوماتو جال په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا د جال هره برخه د متن د معلوماتو له مخې ډکه کړئ.

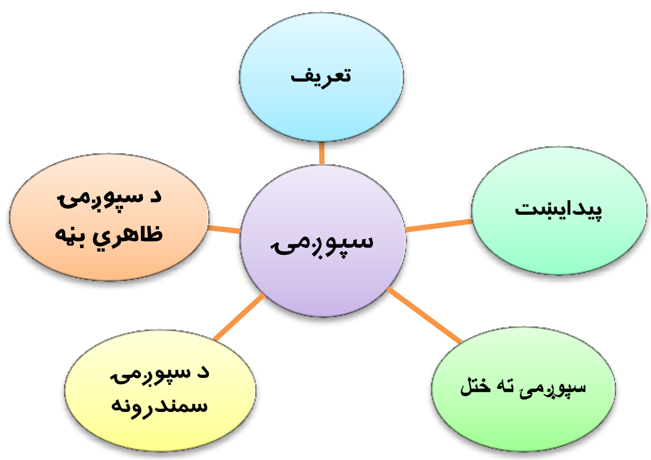

وارزوئ: د سپوږمۍ په اړه متن وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. په متن کې کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. معلومات یې څومره په زړه پورې وو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينا: ستاسو څو تنه ټولګيوال به سپوږمۍ ته د سفر په اړه ويناوې وکړي. تاسې به د هغوی خبرو ته غوږ نيسئ، د وينا مهم ټکي به يې ليکئ او که مو پوښتنې درلودې، د وينا په پای کې به يې پوښتئ.

د فعل مناسبې بڼې وکاروئ: لاندې جملې ولولئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ. بيا د هرې جملې تش ځای په ليندیو کې د راغليو فعلونو په مناسبه بڼه ډک کړئ.

۱. آرمسټرانګ لومړنی ستورمزلی و چې سپوږمۍ ته ختلی دی. — **ختلی ـ ختلای**

۲. که سپوږمۍ د ځمکې چاپېره حرکت نه ......، هره شپه به مو ډېره تیاره وه. — **کولای ـ کوي**

۳. که په سپوږمۍ کې سمندرونه ....، ستورمزلي به په بېړۍ کې په کې ګرځېدل. — **وای ـ وي**

۴. که په سپوږمۍ کې آکسيجن ...... ستورمزلو به ډېر وخت په کې تېرولای. — **وي ـ وای**

۵. که هغه غټ شی له ځمکې سره نه .... سپوږمۍ به نه وه. — **ټکرېدای – ټکر شوی**

کورنۍ دنده: نن تاسو د خپلو څو ټولګيوالو ويناوې واورېدې. د دوی په ويناوو کې کوم ټکي درته نوي او په زړه پورې وو. په دې اړه څو جملې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ويې ليکئ: له خپلو ټنګلوريو ټولګيوالو سره لاندې کلمې پر برخو ووېشئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

فضايي	فضا ـ يي
ظاهري	
معلومېږي	
برابرېږي	
سمندرونه	
ميليونونه	

فکر وکړئ: دلته د کيسې په اړه داسې پوښتنې لولئ چې ځوابونه يې په کيسه کې نشته. له ټنګلوريو ټولګيوالو سره مو د پوښتنو ځوابونه پيدا او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

۱. ستورمزلې سپوږمۍ ته ولې ځېږي؟

۲. سپوږمۍ له ځمکې سره څه توپير لري؟

۳. له سپوږمۍ څخه به ځمکه ټنګه ښکاري؟

ويې ارزوئ: د کيسې د کرکټرونو کارونه وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ ټنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې رواني لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر وليکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ له دې متن څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوهمې اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «یز» روستاړی لري؛

۲. د کمپیوټر په اړه وینا وکړئ؛

۳. د فعل مناسبه بڼه به په جملو کې وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۹ | اونۍ ۲ | درسي ساعت ۱

مُـ ـحا ـ سِ ـ ـبه	هېـ ـوا ـ دو ـ نه	کـ ـتا ـ ـبو ـ نه
سو ـ دا ـ ګـ ـرۍ	کا ـ ر ـ وونـ ـ ـکي	مصـ ـرَ ـ فَـ ـو ـ له

اختراع | هارډ ویر | ښوونيز | پروګرام

اټکل وکړئ: لاندې څو جملې ليکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بيا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې ته (غ) وليکئ. بيا متن ولولئ چې ستاسو وړاندوينه سمه وه که نه.

۱. کمپيوټر پر محاسبو سربېره د ژوند په نورو برخو کې ډېر نه کارول کېږي.
۲. له کمپيوټر څخه د کتابونو په چاپ کې ګټه اخيستل کېږي.
۳. پخواني او اوسني کمپيوټرونه هېڅ توپير نه لري.
۴. کمپيوټر برېښنايي (الکترونيکي) ماشين دی.
۵. کمپيوټر له څلورو برخو څخه جوړ شوی دی.
٦. د کمپيوټر ډېره مهمه برخه سي‌پي‌يو (CPU) ده.

ولولئ: لاندې متن په ټيټ غږ ولولئ. د هر پراګراف تر لوستلو وروسته، يو ځل د هماغه پراګراف په اړه د وړاندوينې جمله وګورئ. که مو وړاندوينه ناسمه وه، مخې ته يې چليپا وکاږئ او که سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه وليکئ

کمپيوټر

کمپيوټر يو برېښنايي (الکترونيکي) ماشين دی چې په لږ وخت کې ډېر کارونه سم ترسره کوي. کمپيوټر د کمپيوټ (compute) له کلمې څخه اخيستل شوی دی چې معنا يې شمېرنه يا محاسبه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نوم ځمکه ورته ټاکل شوی دی چې په لومړیو کې کمپیوټر یوازې د محاسبو لپاره کارول کېده. کمپیوټر په ۱۹۴۰ کال کې اختراع شوی دی. لومړني کمپیوټرونه ډېر غټ وو، دومره غټ چې ایله په لویه کوټه کې ځایېدل او همدا شان ډېر درانه وو. هغو کمپیوټرونو ډېره برېښنا مصرفوله، کار یې پڅ او حافظه یې ډېره کمه وه. هغه کمپیوټرونه ژر تودېدل او په بیه ډېر گران وو. هاغه مهال کمپیوټرونه یوازې په پوځي او څېړنیزو کارونو کې کارول کېدل. وروسته پوهانو ډېره خواري وکړه چې دا ستونزې لرې کړي او اوس یې داسې کمپیوټرونو جوړ کړي دي چې ډېر کوچني او سپک دي، بیه یې ټیټه او کار یې ډېر ښه دی. اوسني کمپیوټرونه برېښنا ډېره کمه مصرفوي، ژر نه تودېږي، حافظه یې ډېره زیاته ده او ډېر چټک کار کوي.

کمپیوټر له دوو برخو څخه جوړ دی: ۱) سافټ ویر؛ ۲) هارډ ویر. سافټ ویر په سترگو لیدلی شئ، خو لمس کولی یې نه شئ. د کمپیوټر ټول پروگرامونه د کمپیوټر سافټ ویرونه دي لکه: وینډوز، آفیس او نور. هارډ ویر د کمپیوټر پرزې دي چې لمس کولی یې شئ، لکه: مانیتور، سي پي یو، موس، کیبورډ او داسې نور. کاروونکي معلومات د کیبورډ او موس له لارې کمپیوټر ته ورکوي. په کمپیوټر کې دا معلومات زېرمه کېږي او بیا دا معلومات بدلولی رابدلولی شو. سي پي یو (CPU) د کمپیوټر ډېره مهمه برخه ده چې د کمپیوټر ټول کارونه کنټرولوي. بله برخه یې تلویزیون ته ورته پرده (مانیتور) ده. هر کار چې په کمپیوټر ترسره کېږي، پر مونیتور یې وینو.

نن سبا کمپیوټر په ښوونه او رزونه، طب او انجینیرۍ، سوداگرۍ، هنرونو، فابریکو، دفتري کارونو او د ژوند په ډېر نورو برخو کې کارول کېږي. درسي کتابونه او نور ښوونیز مواد په کمپیوټرونو کې جوړېږي. ډاکټران د ناروغانو د تشخیصولو لپاره کمپیوټري وسایل کاروي. انجینیران د ودانیو، سړکونو او پلونو نقشې په کمپیوټر جوړوي. سوداگران د خپلې سوداگرۍ معلومات په کمپیوټرونو کې ساتي. له کمپیوټر څخه د خطاطۍ، رسامۍ، موسیقۍ، فلم جوړولو او نورو هنرونو لپاره کار اخیستل کېږي. د فابریکو ماشینونه په کمپیوټرونو کنټرولېږي. په دفترونو کې اسناد، مکتوبونه، او نور معلومات په کمپیوټرونو لیکل کېږي او ساتل کېږي. په ډېرو هېوادونو کې د پیسو راکړه ورکړه په کمپیوټر ترسره کېږي. د برېښنا، اوبو، گازو او نور بیلونه د کمپیوټر په وسیله پرې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه دا چې کمپیوټر کارونه ډېر آسانه کړي دي. کمپیوټر چټک کار کوي، کار یې سم وي، په لږ ځای کې خورا ډېر معلومات زېرمه کوي او نن سبا په ډېرو چارو کې کمپیوټرونه کارول کېږي.

[تصویر: د کمپیوتر عکس سره له نورو اجزاوو سره را وړل شي.)

Mine coins - make money: http://bit.ly/money_crypto[

ـ د لسم ټولګي د کمپیوټر درسي کتاب چاپ کال ۱۳۹۸

کورنۍ دنده: تاسې د کمپیوټر په اړه نور کوم معلومات لرئ؟ په دې اړه یو پراګراف ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو ځنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) وویشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړي	د کلمې معنا
څېړنيز	څېړن ـــ يز	**څېړنه** = د نامعلومو شيانو د معلومولو هڅه، **يز** = صفتي روستاړی **څېړنيز** = څه چې په څېړنې پورې اړه ولري.
ښووونيز		
روزنيز		
کرنيز		
پوهنيز		

د معلوماتو جال: د معلوماتو جال په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا د جال هره برخه د متن د معلوماتو له مخې ډکه کړئ.

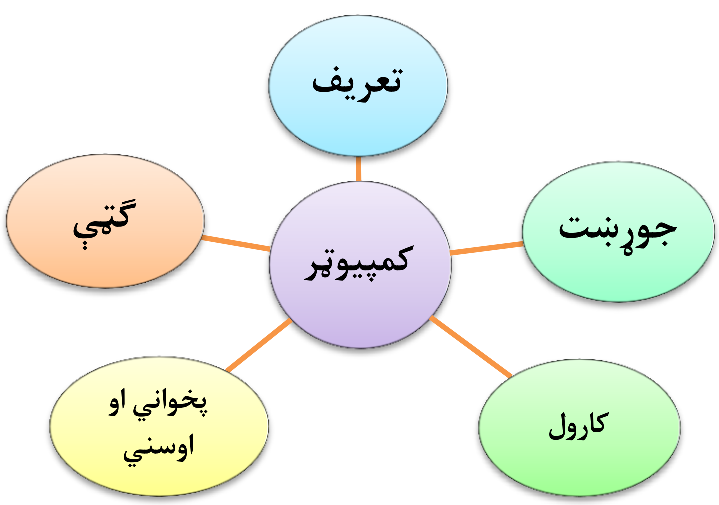

وارزوئ: د « کمپيوټر» متن وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

۱. په متن کې کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

۲. معلومات يې څومره په زړه پورې وو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصل ۹ | اونۍ ۲ | درسي ساعت ۳

وینا: ستاسو څو تنه ټولګیوال به د کمپیوټر په اړه وینا وکړي. تاسې به د هغوی خبرو ته غوږ نیسئ، د وینا مهم ټکي به یې لیکئ او که مو پوښتنې درلودې، د وینا په پای کې به یې پوښتئ.

د فعل مناسبه بڼه وکاروئ: لاندې جملې ولولئ او بیا مو په کتابچو کې د هرې جملې په تش ځای کې په لیندیو کې د راغلیو فعلونو مناسبه بڼه ولیکئ.

۱. کمپیوټر یو برېښنايي وسیله ده چې معلومات ساتلی شي.	ساتلی ـ ساتلای
۲. کمپیوټر ډېر کار په لږ وخت کې سرته .... شي.	رسولی ـ رسولای
۳. په کمپیوټر کې کتابونه او ویډیوګانې ساتلی او .... شو.	کتلی ـ کتلای
۴. سافټ ویر لمس....... نه شو.	کولای ـ کولی
۵. هارډ ویر هغه پرزې دي چې په سترګو یې .... شو.	لیدلی ـ لیدلای

کورنۍ دنده: نن تاسو د خپلو څو ټولګیوالو ویناوې واورېدې. د دوی په ویناوو کې کوم ټکي درته نوي او په زړه پوري وو. په دې اړه څو جملې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او ولیکئ: د ښوونکي/ ښوونکې په لارښوونه لاندې کلمې په خپلو کتابچو کې پر برخو ووېشئ او ویې لیکئ.

کاروونکي	کار - وونکي
برېښنايي	
کارول	
سافټوير	
هارډوير	

فکر وکړئ: دلته څو استنباطي پوښتنې لولئ چې ځواب يې په متن کې نشته. پوښتنې په خپلو کتابچو کې ولیکئ او ځوابونه يې د ښوونکي/ ښوونکې په لارښوونه ولیکئ.

۱. پخوا چې کمپیوټر نه و، د ښوونځیو او دفترونو کارونه په څه شي ترسره کېدل؟

۲. که کمپیوټر نه وای، کومې ستونزې به مو درلودلای؟

۳. شل کاله وروسته به څنګه کمپیوټرونه جوړ شي؟

ويې ارزوئ: د دې اونۍ متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه ولیکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې رواني لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر ولیکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟له دې متن څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کیسې په اړه خپل نظر ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درېيمې اونۍ خاص هدفونه

گرانو زده‌کوونکو! تاسې به د دې درس تر پایه پورې وکولای شئ چې:

۱. پر برخو د وېشلو له لارې، د ۴ داسې کلمو معنا پیدا کړئ چې د «ور» روستاړی لري؛

۲. د خپلې سیمې د مېوو دانو په اړه وینا وکړئ؛

۳. د فعل مناسبه بڼه به په جملو کې وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نعـمـتونه	عبـدالـوکیل	مـطالـعه
ویـټامیـنونه	حـجـراتو	هضـمـولی

اشتها | ویټامینونه | ذهني کارونه | تقویه

اټکل وکړئ: لاندې څو جملې لیکل شوې دي. تاسې هره جمله ولولئ او فکر وکړئ چې سمه ده که ناسمه. بیا په پنسل سره د سمې جملې مخې ته (ص) او د غلطې جملې مخې ته (غ) ولیکئ. بیا متن ولولئ چې ستاسو وړاندوینه سمه وه که نه.

۱. څوک چې ذهني کارونه کوي، مڼه دې ډېره خوري.

۲. د مڼې پوستکی ګټه نه لري.

۳. د مڼې خوړل د مسواک وهلو هومره ګټه لري.

۴. ډاکټر عبدالوکیل د مڼو نیالګي له بهره راوړل.

۵. مڼه مو ډېر وخت موړ نه ساتي.

ولولئ: لاندې متن په ټیټ غږ ولولئ. د هر پراګراف تر لوستلو وروسته، یو ځل د هماغه پراګراف په اړه د وړاندوینې جمله وګورئ. که مو وړاندوینه ناسمه وه، مخې ته یې چلیپا وکاږئ او که سمه وه، د جملې مخې ته د (✓) نښه ولیکئ

د مڼو ګټې

مڼه د الله ج په هغو نعمتونو کې ده چې بدن ته ډېرې ګټې لري. مڼه ماغزه آراموي او انسان ته د خوښۍ احساس ورکوي. څوک چې ذهني کارونه کوي، مڼه ورته ډېره ښه ده. د مڼې خوړل خولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاښونو ته هم ګټه لري. د یوې مڼې خوړل د غاښونو لپاره د مسواک وهلو هومره ګټور دي. مڼه اشتها ډېروي او نس ناستی له منځه وړي. خامه مڼه باید ونه خورو، ځکه چې دماغ او حافظه کمزوري کوي.

تاسو به پوښتنه وکړئ چې مڼه سپینه کړو که یې له پوستکي سره وخورو؟ د مڼې په پوستکي کې ځو ډوله ویټامینونه او فلانوید شته. فلانوید په نورو مېوو کې دومره نشته لکه څومره چې د مڼې په پوستکي کې دي، ځکه خو د مڼې پوستکی د درملو په شان ګټور دی. د مڼې پوستکی د زوکام او ځینو نورو ناروغیو په وړاندې بدن تقویه کوي او مقاومت یې زیاتوي. نو ښه ده چې مڼه له پوستکي سره وخورو.

یوه وړه تجربه: که وږی یا وږې یې، یو دانه چاکلیټ وخوره او وخت درسره قید کړه چې څومره وخت وروسته بیا د لوږې احساس کوې. بل ځل چې وږی/ وږې شوې، یوه مڼه وخوره او د لومړي ځل په څېر وخت ته پام وکړه. په دریېم ځل چې وږی شوې، د مڼې جوس وڅښه او وخت ته وګوره چې څومره وخت وروسته بیا د لوږې احساس کوې.

دا به درته ښکاره شي چې د چاکلیټو له خوړلو څو شېبې وروسته بیا هم وږی کېږې. د جوس له څښلو څخه پوره شل دقیقې وروسته او د مڼې په خوړلو سره به پوره یو ساعت وروسته د لوږې احساس وکړې. سره له دې چې د چاکلیټ، جوس او مڼې کالوري (انرژي) تقریباً په یوه اندازه ده، خو د مڼې ګټې ډېرې دي. نو غوره به دا وي چې هغه خواړه وخورو چې ګټه یې ډېره وي، لکه مڼه او نورې مېوې او ترکاري.

مڼې د پیسو د پیدا کولو لپاره هم ښې دي. ډاکټر عبدالوکیل چې د کرنې وزیر و، د مڼو اقتصادي ګټې ورته ښې معلومې وې. هغه د مڼو د مختلفو ډولونو نیالګي له بهره راوړل او په خلکو یې وویشل چې باغونه جوړ کړي. اوس مهال د میدان وردګو او لوګر اکثره وګړي د مڼو ښه باغونه لري او هر کال زرګونه ټنه مڼې ترلاسه کوي. د ډېرو کورنیو ژوند د مڼو په خرڅلاو چلېږي.

نو مڼه سربېره پر دې چې خوندوره مېوه ده، د انسان د صحت له پاره ډېره ګټوره هم ده. په مڼو کې داسې مواد او ویټامینونه شته چې د درملو په شان ګټور دي، ځکه خو ځینې خلک وایي «چې مڼه وي، ډاکټر ته اړتیا نشته.» همدارنګه مڼې په ښه بیه خرڅېږي او د بڼوالو ژوند پرې جوړ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

https://yaraan.com/apple-and-its-benefits/

کابل ټکی کام ۱۳۹٦ سلواغه ۱۴ فرید افغان/ https://kabull.com/?p=49028

https://afghanwatan.com/?p=12301 مدینه ساپۍ

کورنۍ دنده: د خپلې کورنۍ په مرسته د منهو څو نورې ګټې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشئ او معنا کړئ: د چوکاټ کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکئ. بیا له خپلو څنګلوریو ټولګیوالو سره، هره کلمه د مثال په شان پر برخو (اصلي برخه او روستاړي) ووېشئ او معنا یې پیدا کړئ.

کلمه	اصلي برخه ـ روستاړی	د کلمې معنا
ګټور	ګټه ـــ ور	**ګټه** = فایده، **ور** = صفتي روستاړی **ګټور** = څه چې ګټه ولري.
خوندور		
هڅور		
زړور		
برېتور		

د معلوماتو جال: د معلوماتو جال په خپلو کتابچو کې رسم کړئ. بیا د جال هره برخه د متن د معلوماتو له مخې ډکه کړئ.

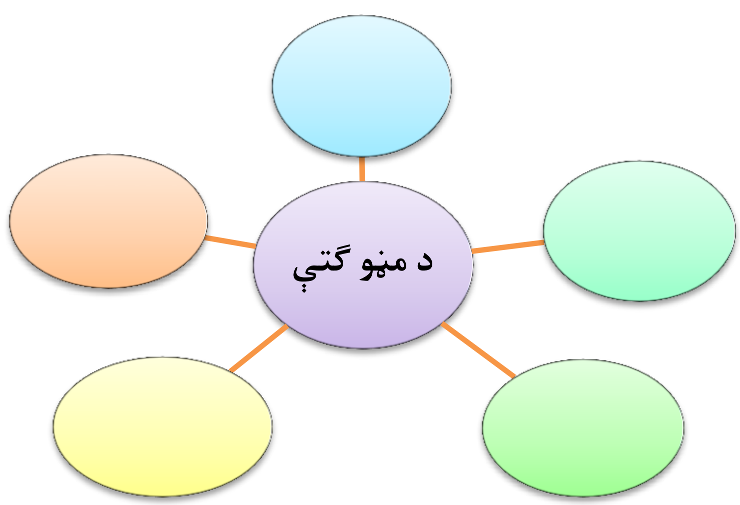

وارزوئ: د «کمپیوټر» متن وارزوئ او دې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

۱. په متن کې کومې کلمې درته سختې او نا آشنا وې؟

۲. معلومات یې څومره په زړه پورې وو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینا: ستاسو څو تنه ټولګیوال به د خپلې سیمې د مېوو - دانو په اړه ویناوې وکړي. تاسې به د هغوی خبرو ته غوږ نیسئ، د وینا مهم ټکي به یې لیکئ او که مو پوښتنې درلودې، د وینا په پای کې به یې پوښتئ.

د فعل مناسبه بڼه وکاروئ: لاندې جملې ولولئ او بیا مو په کتابچو کې د هرې جملې په تش ځای کې په لیندیو کې د راغلیو فعلونو مناسبه بڼه ولیکئ.

۱. د یوې منې خوړل دومره ګټه لري، لکه مسواک مو چې....... وي.	کارولای ـ کارولی
۲. که د منې پوستکی .... شئ، نو له پوستکي سره یې وخورئ.	هضمولی ـ هضمولای
۳. د منې خوړل خولې او غاښونو ته هم زیاته ګټه.......	لري ـ لرلای شي
۴. منه د ناروغیو په مقابل کې وجود تقویه .... شي.	کولای ـ کولی
۵. د منې خوراک د مخ ګونځې .... شي	ختمولی ـ ختمولای

کورنۍ دنده: نن تاسو د خپلو څو ټولګیوالو ویناوې واورېدې. د دوی په ویناوو کې کوم ټکي درته نوي او په زړه پورې وو. په دې اړه څو جملې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويېشئ او وليکئ: د ښوونکي/ ښوونکې په لارښوونه لاندې کلمې په خپلو کتابچو کې پر برخو وويېشئ او ويې ليکئ.

ويټامينونه	ويتامين ـ ونه
باغونه	
کارونه	
غاښونه	
ډولونه	

فکر وکړئ: دلته څو استنباطي پوښتنې لولئ چې ځواب يې په متن کې نشته. پوښتنې په خپلو کتابچو کې وليکئ او ځوابونه يې د ښوونکي/ ښوونکې په لارښوونه وليکئ.

۱. د منو ګټې څنګه معلومېږي؟

۲. ډاکټران ولې ناروغانو ته وايي چې مېوې ډېرې خورئ؟

۳. مخکې له هغې چې ډاکټر وکيل خلکو ته منو نيالګي ورکړي، خلکو څه کړل؟

ويې ارزوئ: د دې اونۍ متن وارزوئ او په خپلو کتابچو کې د دې پوښتنو ځوابونه وليکئ.

۱. د متن جملې د وضاحت په لحاظ څنګه وې؟

۲. د متن کومې جملې رواني لوستل کېدې او د کومو جملو لوستل ګران وو؟

خپل نظر وليکئ: د متن کومه برخه مو خوښه شوه او ولې مو خوښه شوه؟ له دې متن څخه مو څه زده کړل؟په کتابچو کې مو د کيسې په اړه خپل نظر وليکئ.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library